

B 352/52

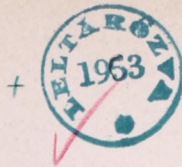
K

350
F 87

(I. Bp. 14.)

A

Budapest,
FŐVÁROSI KÖZMUNKÁK TANÁCSÁNAK

HIVATALOS JELENTÉSE

1881-İK ÉVI

MŰKÖDÉSÉRŐL.

FSZEK Központi Könyvtár

BUDAPEST, 1883.

NYOMATTA HORNÝÁNSZKY VIKTOR.

(NÁDOR-UTCZA 28. SZÁM, ÁRPAD-UTCZA SARKÁN.)

1976

350
F 87

B 352152

---

h

9631

Évi jelentés.

	Lap
Bevezetés.	
I. Sugárút	5
II. Nagy körút	9
III. Vizvezeték	15
IV. Közúti vaspálya	18
V. Telephon és távirdai nyomjelzők	19
VI. Csatornázás	21
VII. Útépités, kövezés és burkolás	22
VIII. Közvilágítás	24
IX. Statistikai adatok	25
X. Személyügy	27
Befejezés	28
Mellékletek :	
1881-dik évi kimutatás a fővárosi alap pénzforgalmáról 1881-dik évi január 1-től 1881-dik évi december 31-ig	30
1881-dik évi kimutatása az egyes alapoknak	34
A fővárosi közmunkák tanácsának 1882-ik évi belkezelési költség-előirányzata	36

Nagyméltóságú magyar királyi Ministerium!

Midőn az 1870. évi X. törvényczikk 27. §-ának megfelelőleg a kezelésünkre bizott fővárosi, sugáruti, nagy-körúti és buda-főúti alapok 1881. évre vonatkozó zárszámadásait mély tisztelettel betérjesztenők, az idézett törvényczikk ugyanezen szakaszának rendelkezésénél fogva bátorkodunk egyuttal mult évi működésünknek vázlatos rajzát következőkben nyújtani.

Mindenek előtt örömmel emlékezünk meg arról, hogy az üzleti viszonyok terén beállott javulási irányzat a lefolyt évben is kellemesen volt tapasztalható, s úgy látszik, hogy a legközelebbi jövőben is annak csak megszilárdulása lesz várható; mi főleg azért bir reánk nézve fontossággal, mert ez a magánosok részére is lehetővé teszi, hogy telkeiknek a szabályozási vonalon kiépítése által fokozott mértékben járuljanak a főváros emeléséhez.

Biztató örömmel jelezzük továbbá azon nagy előnyöket, melyeket fővárosunknak kedvező fekvésén kívül az országos forgalomnak ide, mint központba terelése már eddig is nyújtott és jövőben a zimonyi, budapest-pécsi, valamint buda-szönyi vasutak kiépítése folytán még sokkal nagyobb mérvben nyújtani fog; mert ezek segélyével a főváros egyrészt az egész hazai kereskedelemnek igazi gyúpontjává lévén, másrészt a világforgalomban őt méltán megilletendő helyet elfoglalván, lehetetlen, hogy ennek áldásteljes következei az építkezések terén is gazdagon ne gyümölesözzenek.

Az építkezések már a jelentésünk tárgyát képező évben is teljesen kielégítő eredményeket tüntetnek fel, és pedig nemcsak a sugáruton, hol a telkeknek ugyszólván rohamos beépítése csak természetes folyományaként tekinthető a rendkívüli adómentesség és azon előszeretnek, melylyel a közönség ez utvonal iránt viseltetik, — hanem általában a főváros egész területén.

Nagyon is szembe ötlő kivételként azonban — sajnos — hogy épen az annyira fontos hivatásu nagy-körutat kell itt megemlitenünk, hol a különben szép arányokban növekedő építési kedvnek valóban még csirái is alig találhatók fel.

Egyébiránt ez nem is megfeyjthetetlen, sőt természetes, mert tagadhatatlan, hogy mindaddig, míg a nagy körut meg nem nyittatik és az utvonal ki nem épittetik, azon tulajdonképen — eltekintve egyes előnyös fekvésü telkektől — nem is lehet építkezni.

Alig képzelhető el ugyanis, hogy valaki, a forgalomtól majdnem teljesen elzárt ponton költséges építkezésbe bocsájtkozzék s ha ezt teszi is, a keresetlenségnél fogva, mely természetes megfeyjtését találja a vidék kezdetleges állapotában, jövedelmezőségi számításában mindenestre csalódnai lesz kénytelen.

Hogy tehát a nagy köruton az építkezésnek lendület adassék, erre nézve multhatatlanul szükséges, hogy az ut megnyittatván, az csatornával, világítással, vízvezetékekkel ellátassék, az uttest burkoltassék és a járdák előállittassanak.

Oly előfeltételét képezik e munkálatok az építkezésnek, hogy ezt még az engedélyezett rendkívüli adómentesség sem képes pótolni, s a tapasztalat sajnosan bizonyítja, hogy az ezen rendkívüli adómentesség elnyerhetésére nézve 1871. évben adott 10 évi első határidő lejárt anélkül, hogy a nyújtott kedvezménynek számbavehető hatása mutatkozott volna.

Mi e baj szükséges orvoslásával szemben felismertük kötelességünket s ehhez képest megtettük s jövőre nézve is megteendjük azt, ami e részben tőlünk várható.

A sugárut mind teljesebben valósítja meg a hozzáfűzött célokat és reményeket s mi mindig a legnagyobb hálával emlékezünk meg a magas törvényhozás és a kormány azon áldozatkészségéről, melynek a főváros ezen kiváló büszkeségét képező utvonal lételét köszönheti s mely áldozatkészség kifolyásának tekintjük az 1881. évi XXX. törvényzikk általunk kérelmezett megalkotását is.

A sugárut létesítésére vonatkozó 1870. évi LX. törvényzikk értelmében ugyanis az e célra, valamint az 1871. évi XLII. törvényzikk és 1872. évi VII. törvényzikk alapján a a nagy-körut céljára nyújtott állami előlegek általunk kamatostól lettek volna megtérítendőek. Miután azonban a nyert előlegek legnagyobb részben nem kamatoztak, a mennyiben az út kiépítésére és egyéb szabályozási munkálatokra fordítottak, mi ezen kamatokat soha meg nem fizethettük volna.

E tárgyban indokolt előterjesztéssel éltünk ennél fogva a magas kormányhoz, mely az ebből meritett meggyőződés alapján oly irányu javaslattal járult a magas törvényhozás elé, hogy a sugárut és nagy körut létesítése céljára nyújtott állami előlegek tényleg nem törlesztett kamatai elengedtessenek és ezen előlegek kamatmenteseknek nyilváníttassanak, mi az idézett 1881. évi XXX. törvényzikkben nyert kifejezést.

Csak kedves kötelességet teljesítünk, midőn ezért, nem különben az 1881. évi XXVI. törvényzikk 20. §-ában foglalt azon intézkedésért is, melynél fogva a közcélból eszközendő kisajátítások a vagyon átruházási illeték fizetésének kötelezettsége alól felmentettek, ugy a magas kormánynak, mint a törvényhozásnak is őszinte köszönetet mondunk.

A sugáruti telkek eladása a lefolyt évben is minden várakozásunkat kielégítő eredményt mutat fel, mely mellett örömmel jegyezzük meg, hogy az eladott telkek legnagyobbbrészt mindjárt ki is építettnek, s az e célra szerződésileg engedett 3 évi határidő csak a legkritább esetben vétetik teljesen igénybe s ha 1—2-szer meg is történt, hogy az érintett határidőt meghosszabbítottuk, az építési kötelezettség biztosítására megállapított újra eladási jogot soha gyakorolnunk nem kellett.

Mindezen örvendetes közléseink mellett azonban nem hagyhatjuk érintetlenül a sugáruti faburkolat kellemetlen ügyét sem. Már az előző évről szóló jelentésünkben utaltunk ezen burkolat rossz állapotára, melynél fogva az a tartóssági szempontból támasztható követelményeknek távolról sem felel meg és ez évben tetemes helyreállítást fog igényelni.

Mielőtt ez irányban intézkedtünk volna, birói szemlét kértünk annak constatalása végett, hogy a faburkolat állapota nem felel meg a szerződött vállalkozó fenntartási kötelezettségének, mit a kiküldött birói szakértők — a faburkolat 33 százalékát teljesen használhatatlan állapotban találván — egyhangulag ki is nyilatkoztattak.

Jogi szempontból ekként nem lehetvén kétségünk az iránt, hogy a szükséges helyreállítás a vállalkozó terhére és veszélyére, kinek nagy összegü óvadéka kezeink között is volt, fog eszközöltetni, ennek kérdésével ápril hó első felében behatóan foglalkoztunk és ez alkalommal azon további kérdést is óhajtottuk volna eldönteni, hogy a faburkolat szemben a tapasztalattal egyáltalán fenntartassék-e, vagy nem?

Miután azonban a helyreállítási munkálatokkal szerfelett sietnünk kellett, nemcsak ezen útvonal főleg tavasszal rendkívüli élénk forgalmára való tekintetből, hanem azon indokból is, mert a trónörökös Ő fensége magas menyegzői látogatásával ép ez időben szerencsétlenül fővárosunkat, a sugárutat teljesen rozzant állapotában nem véltük szégyen nélkül meghagyhatni; új burkolati nemnek alkalmazása pedig az említett kegyelmes látogatás idejéig, május 18-ikáig merőben lehetetlen volt; miután továbbá más burkolati nemek iránt kellő tapasztalatok birtokában még nem voltunk, úgy, hogy sem egyik, sem másikra nézve megnyugvással nem határozhattunk:

ezeknél fogva meg kellett maradnunk a faburkolat mellett és tényleg ennek kijavítását rendeltük el.

A helyreállítási munkálatok ennek következtében ápril 19-én megindítottak és éjjel-nappal szakadatlanul folytatattván, május 17-ig minden erő megfeszítéssel be is fejeztettek.

Az ebből származó költségek 49197 frt 77 krra rúgnak, mely összeg az eredetileg szerződött vállalkozó által letett óvadékban fedezetét találja.

A sugáruti faburkolat így legalább egy ideig bizonyára türhető állapotban leendő ez alatt alkalmunk lesz más burkolati nemek iránt próbák megejtése útján tapasztalatokat szerezni, hogy a végleges burkolat iránt határozhassunk; mi hosszabb időre már csak azért sem lesz elodázható, mert a jelenlegi burkolat fentartása a többször említett óvadékot csakhamar teljesen ki fogja meríteni.

A nagy körutat illetőleg az eddig már mondottakon kívül szabadjon a nagyméltóságú magy. kir. ministerium kegyes figyelmét a részletekben annak czime alatt előadottakra különösen is felhivnunk, itt csak azt kívánván megjegyezni, hogy tekintetbe véve, miszerint a fővárosnak eddig elért fejlődése, valamint ugyanannak legközelebből várható sokoldalu gyarapodása egyaránt sürgősen követelik a nagy körut mielőbbi létesítését, mi ez iránt a legszebb reményeket tápláljuk, mert meg vagyunk győződve, hogy a magas kormány szemben a fontosabbnál fontosabb érdekek egész halmazával, melyek csak a nagy körut kiépítésével nyerhetnek valósulást, nem fog áldozatkészségével elzárkózni, sőt ennek — miként alább bővebben megemlítendjük — már is találkoztunk biztató jelével.

Nem tehetjük, hogy ez alkalommal meg ne emlékezzünk a budai vízmű létesítéséről is, melylyel, hogy mily sulyosan érzett hiányon lőn segítve, ennek feltüntetése végett csak arra kívánunk utalni, hogy, míg a mult évig csak a vár volt dunavizzel ellátva, addig ez évben már a budai résznek a József-hegyi medence szinvonalaig terjedő beltelkei vízszükséglete is jó minőségű szűrített vízzel látatott el, mi ezen városrész közegészségi és egyéb viszonyaira kétségtelenül a legjobb kihatással leendő.

Itt meg kell azonban jegyeznünk, hogy a vár és az ehhez közel fekvő némely utcák már eddig is vízvezetéki vizet használtak, jelesül az utóbbiak a várból nyerték azt; de e berendezésnek azon igen is nagy hátránya volt, hogy a lánczhidépület mellett lévő régi víztelep a szükséglethez képest csak korlátolt mennyiségű vizet lévén képes szolgáltatni, gyakran megesett, hogy a közönség épen a nyári hónapokban, tehát midőn legnagyobb szüksége lett volna rá, több napokon által sem nyerhetett abból elégséges vizet.

A végleges vízmű létesítésével ez eshetőségnek is eleje vétetett.

Meg kell itt továbbá érintenünk a fővárosi közraktárak felépülésének örvendetes tényét is, mely közraktárak rendeltetésüknek már át is adatván, a kereskedői világnak régen táplált óhaja valósulásba ment.

Pénzügyi viszonyaink türhetők s zavarokkal küzdenünk nem kell, bár sajnosan igaz másrészt, hogy a fővárosi pénzalap nem élvezhetvén mindazon bevételeket, melyek a törvényben megjelöltettek, még mindig tartózkodnunk kell valamely nagyobb szabásu műveletnek annak terhére leendő végrehajtásától.

Ennek kapcsán alkalmat veszünk magunknak annak felemlítésére, hogy a főváros közönségével a magánosok telkeiből szabályozás folytán eleső terjedékek beváltása iránt ez év végéig fennállott egyezményünket további öt évre meghosszabbítottuk, mely alkalommal abba több oly intézkedés is felvétellett, melyeket a gyakorlatban már eddigelé is kölcsönösen követtünk, különösen, hogy az állami vagy városi telkekből szabályozási célra elvágandó területek kártalanítás nélkül fognak átengedtetni, viszont azonban az azokhoz csatolandó terjedékek is ingyen mennek az állam vagy a város tulajdonába.

Ez egyezmény eddigi pénzügyi eredménye az, hogy a fővárosi pénzalapnak a terjedékek eladásából befolyt jövedelmeit a terjedékek beváltására kiadatott összegek 392.316 frt 14 krral haladják meg; mely szenvedőleges különbözet a legközelebbi jövőben is még mindig nagyobbodni fog, mert a főváros általános emelkedésével az építkezési kedv is karöltve haladván, a beváltandó területek mennyiségének csak növekedésére lehet kilátás.

A főváros fejlődésének első stadiumában ugyanis az utak és utcáknak tulnyomó részben csak kiszélesítéséről lehetvén szó, igen természetes, hogy e célból több terület váltandó be, mint a mennyi ugyancsak szabályozás folytán nyert területből a magánosok telkeihez csatolandó, következőleg ezek által megváltandó.

Egyebekre nézve bátorkodunk az alábbiakban egyes czimek alatt előadottakra utalni.

I.

Sugárut.

1881-ik évben következő telkek adattak el:

Folyószám	Telek száma		U t c z a	Vevő neve	Terület □ ölemben	Vételár o. é.	
	sugárúti	helyrajzi				frt	kr.
1	2	3807.	Váci körut sark.	Fonciére bizt. társulat	506.83	253415	—
2	4. 6.	3806.	Sugárút	Harkányi Frigyes	359.67	129481	20
3	5. 7.	3810. 3812	"	Keppich Lipót és neje	294.00	125443	90
4	19	1 3857. 3858. 3860. 3863.	"	Pulitzer Sarolta	177.09	53127	—
5	21	3 3857. 3858. 3860. 3863.	"	Politzer Ármin	177.08	53124	—
6	43	4 3912. 3915.	"	Mendl István	186.87	62601	45
7	38	6 3766.	"	Ferenczy József	138.16	34540	—
8		3238.	Rózsa-utca 69.	Temesváry S.	136.39	6819	50
9		3234.	Szív-utca 26.	Temesváry S.	157.33	7866	50
10	91	4092.	Sugárút	Hübner Nándor	408.00	28560	—
11		4090.	Rózsa-utca 65.	Grünhut Sámuel	161.33	9679	80
12		4094.	Szív-utca 20.	Ernst Henrik	179.00	8950	—
13	110	3156.	Sugárút	Herzl Tivadar és Sarolta	348.50	16379	50
14	112.114	3154. 3155.	"	Pallavicini örgróf	660.83	29442	50
15		3149.	Aradi-utca 65.	Láng József	109.83	9006	06
16	115	4130.	Bajza-utca 15.	Böhm Mór	377.33	12263	22
17	135	4150. 4151. 4152.	Sugárút	Édeskuty hitestársak	758.75	22005	20
18	139	4155. 4156.	"	b. Révay Ferencz	642.60	15422	40
Összesen 18 telek					5779.59	878127	23

Az előbbi években történt telekeladásokat hozzáadván, a közmunkák tanácsa tulajdonában maradt ingatlanokból eladattak:

1876-ban eladatott 16 telek	4098.46 □ öl területtel	158.019	frt 19	kr. vételárban
1877-ben " 12 "	3492.51 □ " "	102.785	" 25	" "
1878-ban " 7 "	1752.19 □ " "	98.939	" 95	" "
1879-ben " 11 "	2597.45 □ " "	113.147	" 83	" "
1880-ban " 29 "	9589.08 □ " "	1.176.254	" 76	" "
1881-ben " 18 "	5779.59 □ " "	878.127	" 23	" "
Eladott mindössze 93 telek	27.309.28 □ öl területtel	2.527.274	frt 21	kr. vételárban.

A sugárut homlokzatában eddig a következő épületek emeltettek, s illetőleg megkezdettek:

I. A váczi köruttól a körtérig.

a) J o b b f e l ő l:

Stein Náthán	4	emeletes háza a Váczi körut sarkán a sugáruti 1. sz. telken	
Delmedico Péter	3	" " " " " " " " " "	15. 17. " "
Pulitzer Sarolta	3	" " " " " " " " " "	19. " "
Politzer Ármin	3	" " " " " " " " " "	21. " "
Brüll Zsigmond	3	" " a Petőfi utca sarkán " "	23. 25. " "
Fuchs Gusztáv	3	" " " Nagymező u. " "	45. " "
Tafler Adolf	3	" " " " " " " " " "	47. " "
Karsai Albert	3	" " " Gyár utca " "	57. " "
Karsai Ignác	3	" " " " " " " " " "	59. " "
A municipális bank	3	" " " Nyolczszögtéren " "	61. " "
A sugáruti alap	3	" " " " " " " " " "	63. " "
Tafler Adolf	2	" " az Eötvös utca sarkán " "	67. " "
A municipális bank	2	" " " " " " " " " "	69. " "
Ugyanannak	2	" " a Rákosárok u. " "	73. " "
Ugyanannak	2	" " " Vörösmarty u. " "	77. " "
Az orsz. zeneakademia	2	" " " " " " " " " "	79. " "
A képzőművészeti társulat	1	" " " " " " " " " "	81. " "
Az országos rajztanoda	2	" " az Izabella utca " "	83. " "
A magyar államvasutak nyugdíjalapjának	3	" " " " " " " " " "	85. 87. " "
Grünhut Samu	3	" " a Rózsa " " " "	89. " "
Hübner Nándor	3	" " " " " " " " " "	91. " "
Ernst Henrik	3	" " " Sziv " " " "	93. " "

b) B a l f e l ő l:

A „Foncière“ bizt. társul.	3	emeletes háza a Váczi körut sarkán a sugáruti 2. sz. telken	
Brüll Ármin	3	" " " Laudon utca " "	8. 10. " "
Schossberger Henrik	3	" " " " " " " " " "	12. 14. " "
Stern Ignác	3	" " " Dobó " " " "	16. 18. " "
Kreische Antal	3	" " " " " " " " " "	22. 24. " "
Loisch Ede	3	" " " " " " " " " "	26. " "
Fölsinger Rezső	3	" " " " " " " " " "	28. " "
Gomperz Mór	3	" " a Dalszínház u. sarkán " "	30. 32. " "
Deutsch Samu	3	" " " Hajós utca " "	36. " "
Ferenczy József	3	" " " " " " " " " "	38. " "
Wahrman Mór	3	" " a Nagymező u. sarkán " "	44. " "
A municipális bank	4	" " " " " " " " " "	46. " "
Ugyanannak	3	" " " " " " " " " "	48. " "
Ugyanannak	3	" " " " " " " " " "	50. " "
Ugyanannak	4	" " " " " " " " " "	52. " "

Ugyanannak	3	emeletes háza	a sugáruti	54. sz. telken
Ugyanannak	3	" "	" "	56. " "
Ugyanannak	4	" " a Gyár utcza sarkán	" "	58. " "
Pázmándy Dénes	3	" " " " " " " "	" "	60. " "
A municipális bank	3	" " " " " " " "	" "	62. " "
Ugyanannak	3	" " " " " " " "	" "	64. " "
Haggenmacher Henrik	3	" " az Eötvös utcza sarkán	" "	66. " "
A municipális bank	2	" " " " " " " "	" "	68. " "
Ugyanannak	3	" "	" "	70. " "
Ugyanannak	2	" " a Rákosárok u. sarkán	" "	72. " "
Fischer és Sonnenberg	3	" " " " " " " "	" "	74. " "
Bobula János	3	" "	" "	76. " "
Hübner Nándor	3	" " a Vörösmarty u. sarkán	" "	78. " "
Ugyanannak	3	" " " " " " " "	" "	80. " "
Pokupcsics Gyula	2	" "	" "	82. " "
Kégl György	2	" " az Izabella utcza sarkán	" "	84. " "
Teleky Irén	3	" " " " " " " "	" "	86. " "
Hübner Nándor	3	" "	" "	88. " "
Hübner Nándor	3	" " a Rózsa utcza sarkán	" "	90. " "
Gr. Desseffy Aurél	2	" " " " " " " "	" "	92. " "
Hulitius Károly	2	" "	" "	94. " "
Türschl Alojzia	2	" "	" "	96. " "
Tafler Kálmán	3	" " a Sziv utcza sarkán	" "	98. " "
Ehrenfeld Ignác	3	" " " " " " " "	" "	100. " "
A magy. államvasutak nyugdíjalapjának 3 emeletes háza a körtéren		" "	" "	102. 104. " "

II. A körtétől a városligetig terjedő részben:

a) J o b b f e l ő l :

Knorr József	emeletes nyaralója	a sugáruti	117. számú telken
Ray Ferencz	" "	" "	119. " "
Neumeyer Ede	" "	" "	123. " "
Az izr. árvaház nyaralószerü em. épülete	" "	" "	125. " "
Helsingert hitestársak emeletes nyaralója	" "	" "	127. " "
Fackh Károly kétemeletes	" "	" "	131. " "
Édeskuthy hitestársak emeletes	" "	" "	135. " "
Gróf Keglevich Ilona	" "	" "	137. " "
A municipális bank	" "	" "	141. " "

b) B a l f e l ő l :

Herzl Tivadar	2 emeletes háza	a sugáruti	110. számú telken
Pallavacini őrgrof	2 " "	" "	112. 114. " "
Koczán Ferencz	2 " "	" "	116. " "
Gróf Erdődy István	emeletes nyaralója	" "	120. " "
Hieronymi Károly	" "	" "	122. " "

Szily Kálmán	emeletes nyaralója a sugáruti	124.	számú telken
Rausch Gusztáv	„ „ „ „	126.	„ „
Landauer Fer. József	„ „ „ „	128.	„ „
Landauer és neje	„ „ „ „	130.	„ „
Szabó Istv. (most Bródy)	„ „ „ „	132.	„ „
Rieger György	„ „ „ „	134.	„ „
A municipális bank	„ „ „ „	138.	„ „
Weninger Vincze	„ „ „ „	142.	„ „
Hauer Antonia földszintes	„ „ „ „	144.	„ „
A municipális bank emeletes	„ „ „ „	146.	„ „

Összesen tehát a Sugárut vonalában épült:

4 emeletes épület	5
3 „ „	42
2 „ „	17
1 „ „	1
Nyaraló	20
Összesen :	85 épület.

Azonkívül a Sugáruthoz tartozó melléktelkeken 1881. év végeig emeltetett 19 épület.
1881 ben megkezdett építkezések a Sugáruton.

A) A Sugárut homlokzati vonalán:

Pulitzer Sarolta	3 emeletes háza	a sugáruti	19. számú telken
Politzer Ármin	3 „ „ „ „	„ „	21. „ „
Grünhut Samu	3 „ „ „ „	„ „	89. „ „
Hübner Nándor	3 „ „ „ „	„ „	91. „ „
Ernst Henrik	3 „ „ „ „	„ „	93. „ „
Édeskuthy hitest. nyaraló és melléképülete	„ „	„ „	135. „ „
Foncière társulat	4 emeletes háza	„ „	2. „ „
Stern Ignác	3 „ „ „ „	„ „	16. 18. „ „
Ferenczy József	3 „ „ „ „	„ „	38. „ „
Haggenmacher Henrik	3 „ „ „ „	„ „	66. „ „
M. államvasutak nyugdíjalapja	3 em. háza	„ „	102. 104. „ „
Herzl Tivadar	2 emeletes háza	„ „	110. „ „
Pallavacini őrgróf	2 „ „ „ „	„ „	112. 114. „ „
Koczán Ferencz	2 „ „ „ „	„ „	116. „ „
Landauer Ferencz József	nyaraló	„ „	128. „ „

B) A sugáruti mellékutcákban:

Wagner József	XXXVI. csoport, Délibáb utca 15, nyaraló.
Temesváry S.	XXIV. „ Rózsa utca 69, kétemeletes ház.
Minich József	XXIX. „ N.-János utca 12, földszintes ház.

II.

Nagy körút.

A nagy körút létesítése tárgyában a közvetkező felterjesztést intéztük a Nagyméltóságú magy. kir. Ministerelnök urhoz:

Nagyméltóságú magyar királyi Minister-Elnök Ur!

Hivatkozással f. é. ápril 27-én 1419/M. E. szám alatt kelt kegyes leiratára, a melléklett 2/ alatti visszamutatása mellett a nagy körút kinyitását illetőleg a következőket van szerencsénk tiszteletteljesen jelenteni:

A nagy körút eszméje már 1871-ben, tehát 10 évvel ezelőtt került felszínre, midőn tiszteletteljes előterjesztéseink alapján az 1871. évi 42-ik törvényezikk megalkottatván, abban egyrészt az útvonal épentartása czéljából 900,000 forint lett folyóvá téve, másrészt az út vonalában építendő házak részére rendkívüli adómentesség engedélyeztetett.

Megtétetvén általunk a szükséges előmunkálatok, s megvétetvén a rendelkezésünkre adott összegek erejéig azon ingatlanok, melyek magának az útnak vonalába estek, az út kiépítése is megindult, sőt egyik másik ponton a körútnak egy-egy kisebb szakasza meg is volt nyitható.

Ekkor következett be azonban az 1873-dik évi pénzválság s annak szomorú következményei, melyek első sorban az építési hajlam teljes megfogyatkozásában nyilvánultak s melyek sok más szép reménnyel a nagy körút gyors megnyitását is meghiúsították.

A beállott szomorú korszakon által oda volt irányozva figyelmünk, hogy az út vonalában újabb akadályok ne létesíttessenek.

Ezen czélt a magas kormány segédkezése mellett az esetről esetre újabban engedélyezett előlegek folytán el is értük, úgy hogy az út vonalában egyetlen egy újabb építmény sem keletkezett s hogy a 2/ alatt idezárt kimutatás szerint összesen már 39 ingatlanságnak vagyunk birtokában.

Körülbelöl 2 év óta azonban a körülmények ismét kedvezőbbre fordultak s különösen a készpénztőkéknek nagy megszorodása és a kamatláb esökkenése folytán kétségtelenül ismét fel fog ébredni az építési kedv és hajlam is.

A vállalkozási szellem kiterjedvén az ipar és kereskedelem oly nagyfontosságú tényezőire is, úgy a főváros, mint más a közügyekkel foglalkozó testületek újabban és újabban hangoztatják a nagykörút kinyitásának szükségét és ezen közvélemény kifolyásának tekinthető a budapesti ipar- és kereskedelmi kamarának Excellentiádnhoz intézett felirata is.

Őszintén megvalljuk, mi is megérkezettnek tartjuk az időt, hogy ezen az egész főváros fejlődésére oly nagyfontosságú ügy előbbre vitessék.

Áttekintvén a főváros, különösen az ipar és kereskedelem gyúpontját képező balparti részeknek térképét, lehetetlen, hogy fel ne tűnjék, egy az egyes külvárosokat

összekötő ily nagy forgalmi utnak hiánya. Elhagyva a Dunasort s később a belső körutat, ezen kívül a vámsorompóig rendetlenül beépített, egymásnak meg nem felelő, többnyire keskeny keresztutcákkal találkozunk, melyeken minden élénkebb forgalom megakad. Az ipar és kereskedés érdekei pedig sürgősen megkívánják, miszerint úgy a külsőbb városrészek egymás közt egy tágas forgalmi ut által kényelmes és biztos összeköttetést nyerjenek, valamint az országos árú- és teherforgalom részére a fő közlekedési eszközökhöz, a Duna partján levő gőzhajózási és egyéb hajóállomási helyekhez és az egyes vasuti indóházakhoz és pályaudvarokhoz a hozzáférhetőség könnyítessék és biztosítsák.

E céloknak pedig megfelel és egyedül csak megfelellhet a szóban álló nagy körút, mert a felső Dunaparttól kiindulva, érinti az osztrák államvaspálya udvarát, annak tárházait és környékén levő malmokat és más iparvállalatokat, egyenes kapcsolatba hozza a magyar államvaspályák indóházát a főváros minden külvárosaival. könnyíti a forgalmat a központi személy-pályaudvarhoz, érinti a város alsó részén levő ipartelepeket, a közraktárakat s az alsó Dunapartot s úgy fent a Margithid útján, valamint lent az összekötő hid útján összefüzi a balparti részeket a jobbparti részekkel s különösen a déli vaspálya-udvarral.

E mellett összeköti egymásközt a fővárosból sugáralakban kiinduló fő forgalmi utakat, a külső váci utat, a sugárutat, király-utcát, kerepesi utat, stáció-utcát, üllői utat és soroksári utat.

A közraktáraknak a legközelebb jövőben várható megnyitása e körútnak fontosságát még inkább emelendi, s megnyitását még szükségesebbnek fogja feltüntetni, mert a közraktáraknak a város felső részeivel, különösen a felső malmokkal és ottani ipartelepekkel közúti vaspálya útján leendő összeköttetése csakis ezen körút területén lesz minden nehézség nélkül s a célnak megfelelőleg eszközölhető.

Mindezeknél csaknem még nagyobb fontosságot kölesönöz azonban e körút vonalának az egész fővárosra kiható közegészségi szempont. Mert eltekintve, hogy a környező városrészek ház-tömkelegébe ez uton fog bevezettetni az éltető friss levegő, annak létesítése nélkül helyes csatornázási rendszer nem is képzelhető.

Fővárosunknak, szemben a többi európai fővárosokkal, nagyobb halandóságát épen helytelen és rendszertelen csatornázási hálózata idézi elő. A főcsatornáknak a Feldunától az Aldunáig épen a mélyebben fekvő vidékeken kell a városon végig vezetettniök, melyek csakis széles, nagy körutak alatt vonulhatnak el. És épen ezen oknál fogva lett a szóban álló nagy körút vonala a legmélyebben fekvő vidékekre tervezve, mely így természetszerű medrét képezendi a főpöczeacsatornának, s az új csatornázási rendszernek nélkülözhetlen feltétele.

A főváros hosszabb tanulmányozások után végre csaknem befejezte a csatornázás fontos ügyének tárgyalását, s miután a közraktáraknak építési költségeit; több mint három millió forintot visszanyerendi s ezen összeget kétségtelenül beruházásokra fordítandja, reményeljük, hogy első sorban a csatornázás nagy műve fog végrehajtás alá kerülni, melyet azonban a nagy körút szakaszonkénti megnyitásának az egész 2378 ölnyi hosszúságban meg kell előznie.

Ezek előrebocsátása után kétséget nem szenved, hogy a nagy körútnak mihamarábbi kinyitása és járhatóvá tétele ép oly sürgős, mint fontos tényezője a főváros emelkedésének, felvirágzásának és egészségessé tételének, s mi teljes meggyőződésből pártoljuk és helyesnek ismerjük el a kereskedelmi és iparkamarának Excellentiához intézett felterjesztését.

Miután azonban a fennálló törvények értelmében épen mi leszünk hivatva e megnyitást eszközölni, kötelességünknek tartjuk első sorban képét nyújtani azon költségössze-

geknek is, melyek e czél elérésére szükségesek és melyek kétfélék: olyanok, melyek a területek beváltására, illetőleg az útvonal kinyitására, s olyanok, melyek annak járhatóvá tételére, azaz az útépitésre vonatkoznak.

A fentebb érintett a 2/. alatti kimutatásban foglalt és 1.683,421 forint költséggel már beváltott területeken kívül a 3/. alatti kimutatás szerint még be lesz váltandó 117 ingatlan. az 1871-ben eszközölt becsü alapján 3.572,212 forinttal, illetőleg a legutóbbi évek tapasztalatai nyomán 15% megtakarítást reményelvén 3.036,396 frttal, vagyis kerekszámban 3.000,000 frttal.

Az útnak a 4/. alatt idezárt tervek szerinti kiépítése az 5/. alatti idezárt építési leírás szerint kerülend 1.544,800 forintba és így az útnak kinyitása, vagyis a telkek megvétele és az út kiépítése, összesen még 4.544,000 forintot fogna igényelni.

Ezen nagy összeggel azonban, miként Excellentiád kegyesen tudni méltóztatik, a közmunkák tanácsa nem csak nem rendelkezik, de azon időközi előlegeket sem képes visszafizetni, melyek a nagy körút vonalának épentartása czéljából az 1871. évi 42-dik és 1872. évi 7-ik törvénycikkkel, utóbb pedig a magas kormány által némely esetekben saját felelősségére engedélyeztettek, s melyek mindössze 1.829,000 forintra rúgnak.

Ily körülmények között a nagy körút kinyitásáról a főváros nem csekély kárával még hosszabb időre vagy le kell mondani, — vagy pedig felhasználván a pénzpiacz kedvező állapotát, — egy nagyobb hitelművelet útján kellene a szükséges pénzüsszegeket megszerezni.

Miután pedig az 1871. évi 42-dik törvénycikk 6-dik §-a világosan kimondja, hogy az ugyanakkor a nagy körút vonalának épentartására engedélyezett 900,000 forintnyi előleg a Duna-szabályozás által nyert telkek értékesítése útján lesz visszatérítendő, mely előleg természetével a később adott előlegek is birván, ugyanakként lesznek visszafizetendők, — a törvény ezen útmutatásának alapulvétele mellett a nagy körút kinyitása érdekében eszközölnö pénzműveletnek első sorban a Duna-szabályozás által nyert telkek értékesítésére kellene irányulnia.

Ezen telkek az egész főváros területén, tehát a budai és pesti részeken együttvéve 270,000 □ ölnyi területtel birnak, s egy, még 1871-ben eszközölt megközelítő becsü szerint 4.133,000 forint értéket képviselnek.

Erre azonban kötelelességszerűleg három fontos megjegyzést kell tennünk, és ugyan:

1-ször: hogy ezen telkek egy hányadrésze a főváros tulajdonát képezi, mely hányadnak megállapítása iránt a fővárosi hatóságot az előzetes lépések megtételére már felhívtuk, s hogy így a fővárosi pénzalap tulajdonát képező telkek területe még nem tudatik.

2-ször: hogy az 1871-dik évben eszközölt becsü igen vérmes, s hogy abból körülbelül 25%, vagyis $\frac{1}{4}$ részt le kellend vonni, és

3-ször: hogy ezen telkek legnagyobb része csak idővel és csak lassanként lesz értékesíthető.

Figyelembe véve ezen megjegyzéseket, úgy véljük nem csalódunk, ha a fővárosi pénzalapot tulajdonilag megilletendő ezen telkeknek körülbelüli becsértéket legfeljebb 2.000,000 forintban vesszük fel, mely összeg azonban csak hosszú évek során át lesz behajtható.

Miután pedig az általunk jelzett pénzműveletnek csak úgy van értelme és jogosultsága, ha az által egyrészt az állam által a nagy körút érdekében adott előlegek, azaz 1.829,000 forintban visszafizettetnek és a nagy körút megnyitására szükségelt 4.544,000 frtnyi költség is megszereztetik, világos, hogy e pénzműveletnek legalább is 6.375,000 forintra, kerekszámban 6.500,000 forintra kellene irányulnia.

Ezen 6.500,000 forintnyi kölcsönt tisztán és kizárólag a Duna-szabályozás által nyert és tulajdonukat képezendő legfeljebb 2.000,000 forint értékű s csak hosszú idő alatt értékesíthető ingatlanokra felvenni nem sikerülhet s bárki legyen a kölcsönt-adó, az egészen jogosan más biztosítéki alapot fog igényelni.

A közmunkák tanácsa ily biztosítási alappal nem rendelkezik, mert az egyedüli érték, melyet kezel, a sugárúti ingatlanok, egy más állami előleg visszafizetésére szolgálnak.

Nem marad tehát egyéb hátra, mint a fent jelzett 6.500,000 forintnyi kölcsönnek az állam biztosítása, vagyis garantiája mellett leendő felvétele.

Kétségtelenül nagy áldozat, melyet az állam a törvényhozás engedelmével a főváros javára hozna, de igénytelen nézetünk szerint talán mégis volna hozható, mert eltekintve azon nagy közlekedési, forgalmi és egészségi érdekektől, melyeket fentebb részletesen előadtunk és melyek által a főváros ipara és kereskedése s így mint az ország középpontján az egész ország ipara és kereskedése is nagy lendületet venne, talán nem felesleges jeleznünk, hogy eltekintve a közvetett adóktól, melyekből az oroszán-rész a fővárosra háramlík, az egész ország egyenes állami adójának körülbelül 10%-át épen a főváros fizeti.

De e mellett még felemlítendőnek tartjuk, hogy az állam által hozandó áldozat mégis némileg enyhíttetik azon összegek által, melyek a kikötendő évi törlesztési részletek fedezésére szolgálhatnának.

A jelen pénzügyi viszonyok között ugyanis fel szabad tételeznünk, hogy a kívánt összeget 6% kamatozás és 1% törlesztésre 30 évi időtartamra kölcsön lehet nyerni és e szerint a 6.500.000 forintnyi tőkének évi kamat és törlesztési részlete 455.000 forint volna.

Ezen évi 455.000 forintnyi törlesztési részlet fedezésére szolgálnának:

1-ször. A Duna-szabályozás által nyert telkek eladási árai, melyekre nézve megjegyezzük, a) hogy azoknak fent kitett 2.000.000 forintnyi értéke reményeljük szaporodni fog az által, hogy a főváros azok nagy részét át fogja engedni, mert hiszen az általa tervezett csatornázás lehetővé tételére nyitattik ki a nagy körút, mi nélkül neki kellett volna néhány millió költséggel a kisajátításokat eszközölni, és b) hogy a telkek értéke a főváros fejlődésével önmagától emelkedik, de különösen emelkedend némely telektömbök értéke az országháznak a felső Duna-parton kiszemelt telken leendő építésének esetében. De ezen több, mint valószínű értékemelkedésektől eltekintve, s csak a 2.000.000 forint értéket és 20 évi eladási cyclust tartva szem előtt, e révén évenként befolyand 100.000 forint.

2-ször. Az 1871. évi 42-dik törvényezikk 7-dik §-ának rendelkezése szerint a nagy körút egyes szakaszainak kinyitása esetében tartoznak a körútra homlokzattal bíró telkek és házak tulajdonosai a kisajátítási költségek $\frac{1}{4}$ részét megtéríteni, mi annál méltányosabb, mert az eddigi ferde, iránytalan, egymásba ütköző szűk utcák helyett ingatlanságaik egy széles, szabályozott s a főváros fő forgalmi erét képezendő útra fognak nyilni és rendkívüli adómentességben fognak részesülni, s így értékükben kiszámíthatlanul fognak növekedni; de méltányos leginkább azért, mert telkeik homlokzata mentében teljesen kész asphalt járdákkal, csatornákkal, víz- és légszuszvezetékekkel ellátott, fasorokkal díszített, a kényelem és szépség minden igényeinek megfelelő boulevardot nyerendnek, mely munkálatoknak költségeit legnagyobb részben sajátjukból volnának kénytelenek a főváros bármely más részében viselni, mely költség önmagában csaknem fölülmulná a kisajátítás ezimén a törvény által követelt $\frac{1}{4}$ részbeni hozzájárulási kötelezettséget.

Miután pedig a nagy körút egész vonalának kisajátítási költsége — miként már fentebb előadtuk — összesen és kerekszámban 4.700.000 forintra fog rúgni, s így annak

$\frac{1}{4}$ része 1,175.000 forintot tesz, mely összeg az érdekelt ház- és telektulajdonosok által megtérítendő; s miután a nagy körút egyes szakaszainak kinyitása esetében ezen összegek azonnal esedékessé válnak s így legfeljebb 6 éven által behajthatókká válnak, ezen legközelebbi 6 éven által évenként csaknem 200,000 forint fog befolyjni.

E szerint az első 6 éven által a 455,000 forintnyi évi törlesztési járadékból több mint 300,000 forint fedezve lesz; mi mellett nem szabad felejtenünk, hogy a felveendő 6.500,000 forintból csaknem 2.000,000 forint az eddigi előlegek visszatérítéseként egyenesen az állam pénztárában marad, s így ennek kamatait is — 6%-ot számítva, mi 120,000 forintot tesz, az első 6 éven által csaknem az egész törlesztési részlet fedezve van.

A jövőt illetőleg és pedig 20 éven által a Duna-szabályozási telkekből az évi 100,000 forinton felül, csaknem az egész 355,000 forintnyi részlet az állam által lesz viselendő; de az államra fognak visszaháramlani azon előnyök is, melyek számos új adótárgyak keletkezéséből egyenesen, még inkább azonban az egész főváros emelkedéséből és evvel kapcsolatosan adóképeességének fokozásából származnak.

Tiszteletteljesen esedezünk tehát, hogy a nagy körút megnyitása céljából az állam garantiája mellett körülbelül 6.500,000 forintnyi kölcsönművelat eszközölését kegyes figyelmére méltatni s annak eszközölése céljából a magas törvényhozás engedélyét kieszközölni kegyeskedjék.

A mi fővárosunk évszázadok során által mostoha gyermeke volt a sorsnak és egyáltalán nem részesült azon kedvezményekben, melyek más fővárosokra egy nagy udvartartás és az iparnak adott segítségből folyó kedvezmények képében háramoltak és háramlanak, egészen saját erejéből, polgárainak szorgalmából lett azzá, a mi, az országnak fénypontja és a nemzetnek büszkesége.

Csak a legutóbbi évtizedben, mióta a nemzet maga rendelkezik erejével, nyert segédelmet az államtól, illetőleg a kormányoktól, melyek egymással vetekedtek a főváros nagy fontosságának elismerésében s a szükségelt segélyek nyújtásában, mint p. o. az 1870. évi X. törvényzikk, a Duna-szabályozás, sugárút stb.

Ily állami segélyre azonban még mindig szükség van, hogy a főváros az elért magaslaton ne csak megtartassék, hanem még inkább fejlesztessék s amit ez irányban az állam tehet, önmagának teszi, mert a főváros képezi magának az államnak egyik legfontosabb tényezőjét, egyik leghatalmasabb jövedelmi forrását.

Ha azonban reményünk és kérelmünk ellenére a nagy körút megnyitása és a főváros emelkedése érdekében felhozott érveink daczára a kölcsönművelat, melynek mi csak vázlatos előrajzát voltunk bátrak jelezni, — bármely oknál fogva eszközölhető nem volna, úgy tiszteletteljesen kell esedeznünk, hogy minket újabb előlegek engedélyezése által azon helyzetbe juttatni kegyeskedjék, hogy a körútnak legalább egyik-másik igen sürgős szakaszának megnyitását megindithassuk, mert a nagy körútat azon állapotban hagyni, melyben most van, hogy t. i. az egyes emberek ingatlanságaik szabad használatában gátolva legyenek, s hogy egy, már 10 évvel ezelőtt sürgősnek és szükségesnek ismert eszme, teljesen elaludjék, ezt mi lehetetlennek tartjuk, első sorban magának a törvényhozás- és az államnak tekintélye és méltósága szempontjából, és azért is, mert az eszme valóítására csaknem 2.000.000 forint már kiadatott, mely összeg a nagy körút létesítése nélkül csaknem elveszettnek tekinthető.

Esedezünk, hogy kegyes elvi elhatározásáról értesíteni méltóztassék, hogy ahhoz képest eljárásunkat szabályozhassuk.

Végül még csak egy alázatos kérelmünk van. Az 1871. évi 42-dik törvényzikk

7-dik §-a kimondja, hogy a ház- és telektulajdonosok által a kisajátítás költségeinek $\frac{1}{4}$ része lesz viselendő s hogy ezen hozzájárulási összegek kivetési módozatait a belügyminister jóváhagyása mellett a fővárosi hatóság fogja megállapítani. — Igen kérjük, miszerint ez irányban a tárgyalásokat megindítani, a végleges megállapítás előtt azonban a hozzászólásra nekünk is alkalmat nyújtani kegyeskedjék,

Kelt Budapesten, a fővárosi közmunkák tanácsa 1881. évi junius hó 17-én tartott üléséből.

Podmaniczky Frigyes s. k.

alelnök.

Országgh Sándor s. k.

Ezen felterjesztésünkre nyert válaszból sajnálattal értesültünk, hogy a felhozott, egyébként bizonyára nyomós indokoknál fogva, a magas kormány az általunk kért hitel-művelet eszközését időszerűnek nem találván, nem juthatunk azon egész pénzüsszeg birto-kába, mely a nagy körút teljes megnyitására és kiépítésére megkívántatnék; másrészt azon-ban örömmel fogadtuk a magas kormány abbeli hajlandóságát is, melynél fogva késznek nyilatkozott a törvényhozás elé az iránt javaslattal járulni, hogy a sugárúti alap irányában még fenn lévő állami előlegek a nagy körút czéljára részben felhasználtathassanak.

Mi ezen elvi kijelentés alapján a kérdést ez irányban tüzetes tanulmányunk tár-gyává fogjuk tenni és ahhoz képest előterjesztéseinket a magas kormányhoz megtenni.

III.

Vizvezeték.

I. Jobbparton (Buda.)

A budai végleges vízműnek még 1880-ban megkezdett építése a lefolyt 1881 évben a kívánalmaknak megfelelő gyorsasággal haladt előre.

Az Ó-budai rakparton, a „Lujza“-malom mellett elhelyezett I. számú szivattyu-telepen a gép- és kazánház, továbbá a lakház, kőszénraktár és melléképületek elkészültek; az állandó gépezet, mint gőzgépek, kazánok és szivattyúk véglegesen felszereltettek. A szivókat felszerelése és a gyüicsövek folytatólagos fektetése körülbelől 150 méter hosszúságban szintén eszközöltetett.

A József-hegyen elhelyezett I. számú vízmedence építése és a csőhálózat nagyobb részének fektetése október hó végéig befejeztetvén s rendeltetésének ünnepélyesen átadatván, a vízkiszolgáltatás november 1-én tényleg megkezdett és e czélból, miután a vízdíj fizetése Budán általánosan kötelező, tekintet nélkül arra, hogy be van-e vezetve a házba a vízvezetéki víz vagy nem — már ez évben 55, egymástól 400 méter távolságra levő, nyilvános kut állítatott fel, melyeknek szüksége, tekintve, hogy az egyes háztulajdonosok már eddigelé is jelentékeny részben ellátták házaikat a csővezetékekkel, a többiek pedig ezzel bizonyára nem fognak soká késni, idővel csak a szegényebb városrészekre fog szoritkozni.

Az 1881. évben megindított vízkiszolgáltatás mindazon beltelkekre terjed ki, melyek az I. számú, József-hegyi vízmedence nyomása alatt fekszenek. Vízvezetéki vizet nyertek ugyanis az ujlaki, országoti, vizivárosi, krisztinavárosi és tabáni beltelkek, ez utóbbiak közül mindazonáltal csak azok, melyek a + 50 méteren alul fekszenek. Így tehát a lefolyt év végén már csak a várban és a Szent-Gellérthegyi magaslatokon hiányzott a szűrített víz, mely hiányon azonban a III. számú medence már megkezdett építésével mielőbb szintén segítve leend.

Megemlítendőnek találjuk még e helyütt, miszerint az eredeti tervzetnek azon része, mely szerint az I. számú szivattyutelep az evező utcában építendő csatorna által lett volna lecsapolandó, elejtetett, annál fogva, mert ezen lecsapolás az időközben tervezett és engedélyezett ujlaki főgyűjtő csatorna már foganatba vett építése által más módon előnyösebben volt eszközölhető.

A II. számú szivattyutelepen, mely a kék golyó-utca végén, a katonai kórház mögött van elhelyezve, a munkák szintén megindítottak és a II. számú vízmedence, a gép és kazánház építése befejezéshez közelg.

A III. számú vízmedence építése (szervita-kunyhó mellett) szintén sebes lépésekkel halad előre. Ezen vízmedence a város magasabban fekvő beltelkeinek, mint a várnak és a Szent Gellérthegynek, továbbá némely kültelkeknek vízzel való ellátására szolgál.

A csőhálózatnak kiterjedését a következő adatok tüntetik fel:

Utczák száma, melyekben csövek fektetettek, 99-re rug.

75 mm. egész	150 mm. átméretű cső	lerakattott	30.973	kilometer	hosszaságban
200	"	300	"	"	"
400	"	500	"	"	"
		(nyom és eloszt. főcső)	2.381	"	"
		Összesen	42.715	"	"
		Az 1880-ban fektetett csőhálózat volt	2.706	"	"

E szerint 1881 végén az összes cső hosszasága volt . . . 45.421 kilometer.

Ezen kívül:

Nyilvános kut felállított	. . . . .	55	darab
Tűz- és öntözőcsap elhelyeztetett	. . . . .	248	"
75 mm. — 500 mm. zárcsap elhelyeztetett	. . . . .	84	"

A csőfektetés, kutfelállítás s többi csővezeti munka, házilagosan eszközöltetett a vízmű-igazgatóságnak saját közegei által.

A vízvezetési munkák közül 1881-ben felmerült költségek a következők voltak:

Építési anyag és kőszén	86.363	frt	17	kr.	
Csövek és hozzátartozó öntvénynek	413.479	"	88	"	
Házilagosan eszközölt munkák, mint csőfektetés, cső- próba, fuvar, gyüleső-építés stb.	129.034	"	70	"	
Művezetőség, iroda, felügyelet és mérnöki munka	14.119	"	88	"	
Kövezések	2.771	"	23	"	
Nyilvános kutak	13.860	"	—	"	
Állandó gépek	88.709	"	—	"	
Segéd gépek	12.250	"	—	"	
Vállalkozóknak	166.080	"	81	"	
Különmunkák az I. szivattyú-állomáson	27.569	"	21	"	
Vegyes szerek, eszközök és anyagok	20.722	"	04	"	
Különféle, kisebb kiadás	1.450	"	55	"	
Intercalare: kamat	29.422	"	84	"	
	Összesen:	1,025.833	frt	29	kr.

1880-ban fedezett költség . . . . . 233.522 „ 59 „

1881-ik év végéig kifizetett összes költség . . . . . 1,259.335 frt 86 kr.

b) *Balparton:*

A balparti vízműnek az V. kerületben elhelyezett ideiglenes szivattyú-telepe útján az egész városrész vízszükséglete nem lévén fedezhető, a küitelkekről e részben akként lőn gondoskodva, hogy a lóversenytéren egy egészen önálló medence létesített, melybe a régi gőzgépek a Podmaniczky utcában és a hajtsár uton által a Szondy utcában vezetett nyomcső segítségével szűrőtlen dunavízet emelnek. E medencéből a lakosság az innen elágazó csővezetékek útján a rendes díjnak épen feléért mindenkor elegendő vízzel rendelkezik; a vízkiszolgáltatás azonban csak azon területre terjed ki, mely az osztrák államvaspályának Pest-Czeglédi szárnyvonala, a városliget, István ut, Damjanich utca, Rottenbiller utca, csömöri út és az új lóversenytér által van határolva; de másrészt az alsó dunaparton lefektetett nyomcső ezen medencéből vezet a közraktárak emelő gépeinek működéséhez szükséges vizet.

A medence fölös vizei a városligeti tóba nyerne lefolyást.

A balparti vízmű csőhálózati kiterjesztése a következő egyes utcavonalakra vonatkozik: és pedig 1880-ban engedélyeztetett, de csak 1881-ben eszközöltetett a csőfektetés: a városligetben, kültelki vízvezetéki csőhálózat (szűrítlen dunavíz):

Stefania, Erzsébet, István, Amerikai, Hermina és Temető út, Rottenbiller és Jókai-utcában.

Az általános csőhálózat (szűrített vízzel):

VI. Bajza-, Dalszínház utcában,

VII. Amazon, Hársfa utcában,

VIII. Óriás, Kistemplom utcában,

IX. Gyep, Ferencz utca és Ferencztéren.

Továbbá 1881-ben engedélyeztetett és végrehajtatott a csőfektetés:

A közraktárak részére (szűrítlen vízzel), a Rudolf és Ferencz József rakpart, Sóház utca és Csepel rakpart mentében.

Általános csőhálózat (szűrített vízzel) kiterjesztetett:

V. kerület: Alkotmány utcára.

VI. „ Bajnok és Sziv utcára.

VII. „ Miksa és Szegfű utcára.

VIII. „ Szigetvári és Gólya utcára.

IX. „ Bokréta és Páva utcára.

A lefektetett vízvezetéki csövek összes hossza: 17.756 kilometer.

Azonkívül elhelyeztetett:

Zárcsap 23.

Tűzcsap 101.

1881-ben engedélyeztetett, de a fektetés elhalasztatott:

VII. ker. Ilka, Murányi és Munkás utcában és a csömöri uton,

VIII. ker. Kálvária téren és Karpfenstein utcában.

IV.

Közúti vaspálya.

A közúti vaspálya hálózata a mult évben nem nyert bővítést, noha több fontos vonal tekintetében folytak a tárgyalások.

Bemutattatott jelesül a VII. és VIII. kerületi csömöri és arena-uti, a lóversenyterhez vezető szárnyvonal tervezete, mely azonban — miután csak módosítva volt jóvá-hagyható — végre nem hajtatott.

Tárgyaltatott továbbá a sugárúti közúti vaspályai vonal kérdése, melyre nézve két vagylagos tervezet kérdése forgott szőnyegen. Ezek egyike a sugárút a már létező közúti vaspályai hálózatba czélozta bevonni, míg a másik szerint a sugárút a jelenlegi hálózattól különállóan lett volna lóvonatu vaspályával ellátandó.

Mielőtt azonban ezen tervezetek tekintetében érdemleges határozat hozatott volna, azon elv várt eldöntésre, hogy egyáltalán létesíttessék-e a sugárúton közúti vaspálya, vagy nem. A közmunkák tanácsa szilárdan ragaszkodott ez utóbbi állásponthez, mert nem tartotta a közúti vaspályát megegyeztethetőnek a sugárút jellegével. A fővárosi hatóság ellenkező véleménye folytán a kérdés a Nagyméltóságú magy. kir. belügyminister ur eldöntése alá bocsáttatott, ki e tanács álláspontjára helyezkedve kimondotta, hogy a sugárúton nem leend közúti vaspálya létesíthető.

Az Ó-Budán tervezett kitérő nem engedélyeztetett a közmunkák tanácsának azon elvi határozatánál fogva, mely szerint a kitérők helyett lehetőleg második vágány fektetendő.

Engedélyeztetett és kiépült a II-ik kerület Pálffy terén a második vágány a IX-ik kerület közraktárokhoz vezető vágányok, melyek a már létező vonalakkal is összeköttetésbe hozattak, a VIII. ker. köztemető-utczai második vágány kiegészítése.

A VII. ker. Damjanich-utczai második vágánynak a déli oldalról az éjszaki oldalra tervezett áthelyezése megengedtetett, de eddigelé nem eszközöltetett.

Az 1880-ban engedélyezett közúti vaspályai munkálatok közül 1881-ben lőn végrehajtva a Margit rakparti vágánynak áthelyezése és a második vágány fektetése, továbbá az ó-budai vonalon a Lukács fürdőtől a szépvölgy utczáig vezető második vágány fektetése.

V.

Telephon és távirdai nyomjelzők.

A művelődés terén rohamosan haladó korunk ismét egy meglepő találmánnyal a telephonnal ajándékozta meg az emberiséget.

A telephon nagy használhatóságának lehangosabban szóló bizonyítéka azon gyors térfoglalás, melylyel napról-napra nagyobb hódításokat téve, az magát általánosítani törekszik.

És itt is örömmel jelezhetjük, hogy alig nyert e találmány egy-két világvárosban alkalmazást, már is akadt vállalkozó, ki czélba vett fővárosunkat telephon hálózattal bevonni, mire nézve az engedélyt a nagyméltóságú magyar királyi földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi ministerium részéről a közérdeknek netáni visszaélések ellen megóvása czéljából szükséges kikötések mellett elnyervén, a lefolyt év alatt már több vonalat tényleg előállított és így a telephon hazánk fővárosában is meghonosultnak tekinthető.

Az egyes vonalak engedélyezésénél számos nehézségekkel küzdöttünk, mert a főváros telephon hálózattal bevonásának eszméje korábban lépett a valóság körébe, semhogy akár e tanács, akár a főváros hatósága az engedélyezésnél követendő legfőbb irányelveket megállapíthatta, vagy azokkal csak tisztába is jöhetett volna.

Nem volt tehát még lehető bizonyos rendszert megállapítani és ennek alapján tervet kidolgozni, miképen nyerjen alkalmazást a szóban forgó találmány egyrészt összes előnyeinek biztosítása, másrészt pedig az elrendezésből származható minden szépészeti és közlekedési hátrányok elhárítása mellett.

Miután azonban nem látszott czélszerűnek e közhasznú találmány életbeléptetését az érintett főelvek megállapításáig elodázni, a kérelmezett vonalak egyelőre a távirdai és tűzjelzőknél követett elvek szemmeltartása mellett engedélyeztettek; nehogy azonban az ekként megadott engedélyek a létrejövendő megállapodások gyakorlati keresztülvitelének útjában álljanak, minden egyes vonalnál határozottan kikötöttet, hogy az feltétlenül eltávolítandó lesz, ha a hatóság ezt bármely okból elrendelné; egyszersmind pedig megindítottak a tárgyalások azon elvek megállapítása iránt, melyek szerint a főváros telephon hálózata elrendezendő lesz, és itt azon reményünknek adhatunk kifejezést, mikép a tárgyalások már a jövő évben a kívánt eredményre fognak vezetni.

Az 1881-ben engedélyezett telephon-nyomjelzők hosszúsága 373.299 kilométerre rúg, melynek körülbelől felég a nyomjelzők tényleg felállítottak.

A jelzett hosszúság 132 utcára terjed ki; miután azonban minden utca többszörös huzallal bír, a felállított nyomjelzők csak összesen 37.496 kilométer hosszúsággal bíró forgalmi vonalakra vonatkoznak.

Távirda és tűzjelző engedélyeztetett:

1. A VI. ker. dalműszínháztól a tűzór-állomásig tűzjelző;

2. a VI. ker. sugárúton lévő magyar államvasúti igazgatósági épület hivatalhelyiségeihez egy távirdai nyomjelző;

3. a IX. ker. Csepel rakparti közraktárhoz vezető tűzjelző;

4. a budai vízmű I. és II. szivattyu-állomása és az összes vízmedenczék közt nyomjelző, mely a medenczékbeni vizállást jelzi.

A három első még 1881. év folyamán teljesen, a negyedik azonban csak az I. és II. szivattyu-állomás és József-hegyi vízmedencze közt létesült.

VI.

Csatornázás.

A főváros felette kedvezőtlen egészségi viszonyai kívánatos javulásának egyik legfőbb feltételét képező általános csatornázás e tanács által kidolgozott tervezet alapján bár még 1873-ban megindított, ennek dacára az erre vonatkozó végleges, a főváros egész területére kiterjedő főtervezet még ez ideig sem állapíthatott meg, mert a fővárosi hatóság kebelében még mindig forognak fenn lényeges nézeteltérések, minők ily kiválóan fontos ügynél természetesen igen könnyen előállhatnak. Az e kérdésben folytatott tárgyalások mindazonáltal már annyira előhaladtak ez évben, hogy az elvi elhatározás és ennek alapján a részletes tervek és programm kidolgozása a jövő évben biztosan remélhető. Az időközben szükségessé vált csatornázási munkák már azon főelvek alapulvétele mellett terveztettek és hajtottak végre, melyek minden kétségen felül az általános csatornázási rendszer megállapításánál is érvényesülni fognak, úgy hogy az ezen körben a lefolyt év alatt eszközölt munkálatok minden nagyobb nehézség nélkül beilleszthetők lesznek az elfogadandó általános és végleges rendszer szerint létesítendő csatorna-hálózatba.

Ezen új csatornázások közül a lefolyt évben a következők kerültek tárgyalás alá :

I. kerületben : Czakó, Lógody és Lánchid utcái csatorna.

II. kerületben : Pálffy utcái közcsatorna és az Ujlaki főgyűjtő csatorna és a Királyhegy utcái mellékgűjtő csatorna.

VI. kerületben : Bajza, Aradi, Epreskert, Délibáb, Bakony és Vörösmarty utcái és Mátyás téri csatorna.

VII. kerületben : Dohány utcái csatorna.

VIII. kerületben : Szigetvári, Kalvária, Karpfenstein és Kun utcái és Kőbánya úti csatorna.

IX. kerületben : Ránolder utcái csatorna.

Mindezek engedélyezve lettek és ki is épültek, kivéve az Ujlaki főgyűjtő csatornát, a Pálffy utcái közcsatornát, melyeknek kiépítése 1882-re lett elhalasztva és a Kőbánya úti csatornát, melynek kiépítése egyelőre elejtetett.

Vizlevezetési munkák közül tárgyalás alá került, engedélyeztetett és végrehajtott :

A IX. kerületben : Védgát utca melletti felület-vizek levezetése, a X-ik kerületben : Maglódi út és ugyanezen kerületbeli Gyömrői út melletti posványvizek levezetése.

Magáncsatornázás engedélyeztetett :

Az államvasut teherpályaudvarának belső csatornázása és Liliom utcái csatorna kiépítése, a Blaustein-féle, a soroksári út mellett fekvő gyárteleptől a Dunáig terjedő vizlevezetési csőfektetés és a II. ker. Király-fürdő számára egy beszálló akna a Dunaparton.

A csatornák, melyeket a főváros közönsége épített, összesen 4991.79 folyó méter hosszúsággal bírnak.

VII.

Utépítés, kövezés és burkolás.

Összehasonlítván az útépítés terén a lefolyt két utolsó év alatt történeteket, azt találjuk, hogy bár 1880-ban jóval nagyobb kiterjedésű utak építettek ki, mint 1881-ben, mindazonáltal ez utóbbi évben kiépült utak fontosságra nézve tetemesen felülmulják amazokat, mert igen élénken érzett szükségletnek felelnek meg, a mennyiben a főváros jobbsparti részét szegélyező kies heglánczokat teszik a tavaszi és nyári évadban üdülést és szórakozást ezrenként kereső közönség számára hozzáférhetővé.

Tárgyaltattak a következő útépítési ügyek :

I. ker. Svábhegyi útnak folytatólagos kiépítése részben végrehajtott.

I. ker. Zugliget-svábhegyi út kiépített.

I. ker. Laszlovszky—Fácán út, felmerült akadályok folytán a kivitel 1882-re halasztatott.

I. ker. Tabáni temető út építése megkezdett.

I. ker. Vizivárosi temető út, az izraelita temetőig folytatólag kiépített.

I. ker. Ó-Promontori út a Nádor-kert déli oldaláig kiépült.

VI—VII. ker. Városligeti Corso, most Stefánia út kiépült.

III. ker. Filatori töltés 1881-ben véglegesen megállapított és építése ugyan ez évben megkezdett, de befejezést még nem nyert.

Ezen töltésnek azon része, mely a Vörösvári uteza végétől az ó-budai Duna partig és ennek partján egész a nagy Dunáig terjed, a főváros közönsége által építetik, a többi része egész a Margit hidig államköltségen épült.

Az 1881-ben befejezett útépítések összesen 1370 folyó métert tesznek ki és a következő részletekből állanak :

apró gyalogút szegélykő	1200 folyó méter
termés kövezet	1700 □ méter
macadam burkolat	8400 □ méter.

A kövezési és burkolási munkák a mult évről is az egész fővárosra kiterjedőleg szép eredményt tüntetnek fel, mely mellett fel kell még különösen említenünk, hogy a burkolatnak egy új neme t. i. a keramit, tavaly legelőször nyert nagyobb kiterjedésben próbaképen alkalmazást. Ezen próbák kivitelére a Kecskeméti és Városház utczák használtattak fel, s az eddigi eredmény kilátást enged arra, hogy e burkolatnem a tapasztalt kevésbé lényeges hiányok pótlása után előnnyel lészen a jövőben alkalmazható.

Tárgyaltattak és legnagyobb részben végre is hajtottak a következő burkolati munkák :

I. ker. Várbeli asphalt járdák, kivitel 1882-re elhalasztva.

I. és II. ker. Várkert-rakpart kiépítése.

III. ker. Szent-Endrei utca macadamszerű kiépítése.

IV. ker. Kecskeméti és városház utczák keramittal burkolása.

- IV. ker. Sebestyén utcában asphalt kocsiút és asphalt járdák építése.
 IV. ker. Ferencziek terén asphalt járdák fektetése.
 V. ker. Fegyvergyár uteza járdáinak építése elejtetett.
 V. ker. Erzsébetteri asphalt járdák, kivétel 1882-re halasztva.
 V. ker. Zoltán utcában macadam kocsiút és trachyt járdák állítottak elő.
 VI. ker. Bajnok utczai járda.
 VI. ker. Ferdinánd hid burkolatának megújítása asphalt kocsiúttal.
 VI. ker. Rákóczy-tér és Izabella utca macadamirozása.
 VII. ker. Damjanich utcában csak a járdák fektetettek, a macadam kocsiút csak a jövő évben lesz létesítendő.
 VII. ker. Szegényház-tér az új templom előtt járdával láttatott el.
 VIII. ker. Köztemető utca gránit kocsiútja és kavics járdái előállítottak.
 VIII. ker. Madách utca macadamiroztatott.
 IX. ker. Csepelrakpart és a közraktárak környéke kiköveztetett, a Soroksári utca egy részének kövezése azonban a jövő évre lőn elhalasztva.
 X. ker. Sertés-állások közti utczák folytatólagos macadamszerű kiépítése eszközöltetett.

Már 1880-ban engedélyeztettek, de csak 1881-ben hajtottak végre a kövezési munkálatok:

- az I. ker. Tábor utcában;
 a II. ker. Margit rakparton és Török utcában;
 a III. ker. Kis-Czelli utcában;
 a IV. ker. Egyetem utcában (keramit);
 az V. ker. Visegrádi utcában (macadam);
 a VIII. ker. Üllői út külső részében, Kőrös, Örömvölgy, Staffenberger és Lujza utcában és
 IX. ker. Bakács utcában.

Átköveztettek :

- VII. ker. Dob utca.
 VIII. ker. Bodzafa, Nagyuvaros, Tavaszmező, Hunyady és több kisebb utca.

A burkolattal ellátott terület, beszámítva a javításokat is, tesz :

a terméskő burkolat	14.774·8	□ méter
a trachyt-koczka burkolat	9.246·7	„ „
a gránit-koczka „	18.367·7	„ „
a macadam „	44.736·6	„ „
az asphalt kocsiút „	301·1	„ „
az asphalt járda „	3.633·2	„ „
a keramit kocsiút „	3.900·0	„ „
a kövezett gyalogút (járda) burkolat	5.370·0	„ „
az oldalkövezések (ócska kőanyaggal)	121.095·9	„ „

Összesen : 221.426·0 □ mtrt ;

mihez még hozzászámítandó a 3895·7 folyó méter nagy- és 10.921·3 folyó méter apró szegélykő.

VIII.

Közvilágítás.

A közvilágítás ez évben is a főváros terjedésével arányban nyert kiterjesztést s főleg abban mutatkozik e tekintetben haladás, hogy több, eddig kőolajlámpákkal világított külsőbb utca légszeszvezetékkel és lámpákkal láttatott el. Nevezetesen:

a III. ker. Zichy utca;

a IV. ker. számos utcájában a légszeszlámpák szaporítottak;

a VI. ker. Bajza utca;

a VII. ker. Rottenbiller utca;

a VIII. ker. Köztemető utca;

a IX. ker. Csepel rakpart a közraktárak körül és a Soroksári utca;

végül a X. kerületben számos olajlámpa felállításával lőn gondoskodva a megfelelő világításról.

IX.

Statistikai adatok.

A fővárosi közmunkák tanácsánál a lefolyt 1881. évben 1940, ebből a műszaki osztálynál 793 ügyszám fordult elő.

Ezek közt volt: építési engedély 377, bányanyitási 5, telekszabályozási, telekfelosztási, telekegyesítési és határrendezési 72, utcaszabályozás és beosztás 29, nyilvános építkezések u. m. csatornázás, kövezés, vízvezeték, világítás, fásítás, víz elvezetés 102, műszaki előterjesztések 23, felfolyamodás 41, belső körútra vonatkozó ügy 14, nagy körútra vonatkozó 7, Sugár útra vonatkozó 17, telekbevéltási és kisajátítási 20, rendészeti 5, Ilona lépesőre vonatkozólag 1, vasuti 20, telephon- és távirtda-vezeteki 12, vegyes u. m. utca-elnevezés, lóvasut, országház, országos képtár, lejt mérési stb. vonatkozó ügy 48.

A többi ki nem mutatott számok egyezkedésekre, egyes nagyobb ügyek körüli intézkedésekre, administrationalis kérdésekre és közbeeső intézkedésekre vonatkoznak.

A fenn kimutatott 377 építkezés helyét és minőségét a következő táblás kimutatás tünteti fel:

Kerület	Új építkezés						Ráépítés			Toldalék és átalakítás	Kerítés és határ	Meghosszabbítás	Ideiglenes	Leégett ház helyreállítás	Nyaraló	Sertésszállás	Pince	Magtár	Összesen
	4 em.	3 em.	2 em.	1 em.	földszint	Gyár s műhely	3 em.	2 em.	1 em.										
I.	—	—	—	1	11	1	—	—	1	18	2	—	6	—	22	—	2	2	66
II.	—	—	—	—	5	—	—	—	—	13	3	—	—	—	4	—	—	—	25
III.	—	—	—	—	8	6	—	—	—	30	2	1	1	2	—	—	—	—	50
IV.	—	—	—	—	—	—	1	—	1	5	—	—	—	—	—	—	—	—	7
V.	—	—	1	1	2	4	—	1	—	5	—	1	2	2	—	—	—	—	19
VI.	1	8	6	6	7	6	—	1	—	8	2	4	5	—	9	—	—	1	64
VII.	—	1	1	2	15	1	—	1	2	5	—	—	2	—	4	—	—	—	34
VIII.	—	2	1	4	7	5	—	—	—	16	—	—	1	—	1	—	—	—	37
IX.	—	—	2	—	6	5	—	—	—	15	3	—	4	—	—	—	1	—	36
X.	—	—	—	1	11	7	—	—	1	9	—	1	1	—	—	5	3	—	39
Összesen	1	11	11	15	72	35	1	3	5	124	12	7	22	4	40	5	6	3	377

Kiválóbb építkezések.

A) Köz- és nyilvános építkezések:

1. Magyar kir. dalműszinház építése — folyamatban.
2. Magyar kir. várkerti építkezés — befejeztetett.
3. Mátyás templom stylszerű helyreállítása — folyamatban.
4. Magyar kir. honvédelmi ministeri palota — elkészült.

5. Csepel rakparton köztárak építése — befejeztetett.
6. Csepelrakparton elevátor építése — folyamatban.
7. József műgyetem építése — folyamatban, VIII. Muzeum körút.
8. Egyetemi kóroda-épület — folyamatban, VIII. Üllői út.
9. Szegény gyermekkórház-egylet kórháza — folyamatban, VIII. Üllői út.
10. Budapest főváros közkórháza — folyamatban, IX. Üllői út közelében.
11. „ „ elemi iskola — folyamatban, X. Gyömrői út.
12. „ „ „ „ „ V. Kálmán utca.
13. Gyógyíthatlan elmebetegek ápodája — folyamatban, VI. Hajtsár út.
14. Magyar királyi államvasutak személy-pályaudvari indóháza — folyamatban, VIII. Csömöri és Kerepesi út között.

B) M a g á n é p i t k e z é s e k :

1. Ifj. gróf Károlyi Istvánné	1	emeletes palota	VIII. ker.	Muzeum utca.
2. Örgróf Pallavicini Sándor	2	„ „	VI. „	Sugár ut 112—114.
3. Foncière biztosító társaság	4	„ bérház	VI. „	„ „ 2.
4. Ernst Henrik	3	„ „	VI. „	„ „ 93.
5. Ferenczy József	3	„ „	VI. „	„ „ 38.
6. Grünhut Samu	3.	„ „	VI. „	„ „ 89.
7. Haggemacher Henrik	3	„ „	VI. „	„ „ 66.
8. Herzl Tivadar és Sarolta	2	„ „	VI. „	„ „ 110.
9. Hübner Nándor	3	„ „	VI. „	„ „ 91.
10. Koczán Ferencz	2	„ „	VI. „	„ „ 116.
11. Landauer József Ferencz		„ nyaraló	VI. „	„ „ 128.
12. Politzer Ármin	3	„ bérház	VI. „	„ „ 21.
13. Pulitzer Sarolta	3	„ „	VI. „	„ „ 19.
14. Stern Ignác	3	„ „	VI. „	„ „ 16—18.
15. Treichlinger József	3	„ „	VII. „	Kerepesi ut.

X.

Személyügy.

A lefolyt évről egy fontos személyváltozást is jeleznünk kell.

A tanácsnak megalakulásától kezdve előadója Dr. Országh Sándor, ministeri tanácsosnak szembaja ugyanis, melyben különben már rég óta szenved, az utóbbi időben annyira fokozódott, hogy kénytelen volt nyugdíjaztatásáért folyamodni, minek folytán Ő Felsége f. évi június hó 27-én kelt legkegyelmesebb elhatározásával ideiglenesen nyugalomba helyeztetett.

A tanács mélyen sajnálta, hogy meg kell válnia eddigi előadójától, ki kiváló képessége és sokoldalú képzettsége mellett valóban ritka buzgalommal élt hivatásának s ki egyrészt az intézmény életének főleg első éveiben felmerült nehézségeket a legsikeresebben elhárította, másrészt mindenkor tanusított tapintatos eljárásával létrehozta és megszilárdította azon jó egyetértést, mely a fővárosi hatóság és e tanács között fenn áll, lehetővé téve azt, hogy kölcsönös egyetértéssel, karöltve működhessünk a főváros felvirágzására.

A tanács e megválás felett érzett sajnálatát a magas kormánynak csak azon intézkedése volt képes némileg enyhíteni, melynél fogva Dr. Országh Sándor a tanács rendes tagjává kineveztetvén, az előadói minőségében sok éven által szerzett gazdag ismereteivel és tapasztalataival bizonyára a jövőben sem szünend meg a tanács működésében — habár más alakban és módon — tevékeny részt venni.

Dr. Országh Sándor volt előadó helyébe Ő Felsége Rupp Imre fővárosi tanácsnokot méltóztatott ministeri osztálytanácsosi czimmal és ranggal legkegyelmesebben kinevezni, ki előadói működését 1881. évi október 29-én tényleg meg is kezdette.

B e f e j e z é s.

Az 1881-dik évre vonatkozó ezen tiszteletteljes jelentésünk befejezésül szerénytelenség nélkül vélünk annak kifejezést adhatni, hogy törvényszabta hivatásunk és kötelességünknek a lefolyt esztendőben is kifogástalanul megfeleltünk, s midőn ennek kapcsán még arról is kívánnók a nagyméltóságú magyar királyi ministeriumot biztosítani, hogy a főváros felvirágzására a minket megillető hatáskörön belül minden lehető elkövetni a jövőben is legszentebb feladatunknak ismerendjük, egyuttal az iránt is esedezünk, miszerint sikeres működésünknek nélkülözhetlen feltételét képező nagybecsű támogatásával bennünket továbbra is szerencsétetni, az eddig tanusított jó indulatért pedig mély hálánk nyilvánítását kegyesen fogadni méltóztassék.

A fővárosi pénzalapnak 1881-dik évre vonatkozó, kezdetben érintett zárszámadását $\frac{1}{2}$. alatt, az általunk kezelt más alapok zárszámadását pedig $\frac{2}{3}$. alatt, végre az 1882-dik évre szóló belkezelési költségelőirányzatunkat $\frac{3}{4}$. alatt van szerencsénk mély tisztelettel becsatolni, megjegyezvén, hogy ezen jelentésünket mellékleteivel együtt kinyomattuk, s megfelelő számú példányban az országgyűlés mindkét házának, valamint a főváros tanácsának is megküldöttük.

Kelt Budapesten, a fővárosi közmunkák tanácsa 1882. november 16-án tartott üléséből.

A fővárosi közmunkák tanácsa nevében:

Podmaniczky Frigyes s. k.

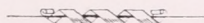
alelnök.

Rupp Imre s. k.

min. osztály-tanácsos

ZÁRSZÁMADÁS

A FŐVÁROSI ALAP 1881-dik ÉVI PÉNZFORGALMÁRÓL.

Zárszámadata a fővárosi alapnak, 1881-ik

Folyó szám	BEVETEL	Egyenként		Összesen	
		frt	kr.	frt	kr.
1	Pénzmaradvány			2210	76
2	Házbér			3337	—
3	Házbérkrajczár			29	81
4	Házkezelési költség			14	10
5	Kamat			353	08
6	Közmunka váltsági adó			59718	13
7	Terjedék eladás			2994	38
8	Kiszökellési díj			7752	91
9	Fővárosi kisajátítási alap járuléka			12430	87
10	Épületi anyagok			10	—
11	Útépítési anyagok			102	81
12	Járdafektetési járulék			89	25
13	Muzeum-kert átalakítására járulek			450	—
14	„ „ fenntartására „			600	—
15	Különféle kiadás megtérítése			60	—
16	Pesti belső körút építési költség megtérítése:				
	a) Mázoló munka	29	92		
	b) Lóvasut társaság	2113	—		
	c) Különféle építési költség	80	30		
	d) Légszesz-munka	293	88	2517	10
17	Magyar földhitelintézetnél elhelyezett cselekvő tőke			175050	62
18	Sugárúti alap által megtérített összeg			150000	—
19	Többek			30998	99
20	Fizetési előleg megtérítés			1220	—
21	Tiszti adó			772	15
22	Szolgálati díj			272	21
23	Fizetési letiltás			1225	68
	Áttétel			452209	85

Január 1-től 1881-ik Deczember hó végéig.

Folyó szám	K I A D Á S	Egyenként		Ö s s z e s e n	
		frt	kr.	frt	kr.
1	Állandó fizetések			33274	15
2	Műszaki napszámások			75	—
3	Házbér			3224	—
4	Műszaki szerelvények			413	60
5	Papir- és írószerek			202	56
6	Nyomtatványok			694	90
7	Tűzifa			579	56
8	Világítás			74	48
9	Hivatali helyiségek tisztogatása			76	15
10	Bérekoci díj			199	34
11	Különféle irodai szükségletek			294	87
12	Szolgák ruházata			320	—
13	Szolgák hidbére			72	—
14	Jutalom és segély			685	—
15	Nyugdíj				
16	Nevelési pótlék {			547	51
17	Terjedékek beváltása			26740	05
18	Ördögárok boltoztatása			4	32
19	Muzeum-kert fenntartása			4241	45
20	Lánczhid parkok fenntartása			800	—
21	Különleges munkálatok			2968	06
22	Ügyvédi díj			162	27
23	Belső körút építési költség :				
	a) Kőműves-, föld- és kövező-munka	15027	65		
	b) Vasneműek	1021	66		
	c) Légszesz-munka	709	04		
	d) Asphalt „	9766	95		
	e) Keramit burkolat	566	64		
	f) Utcza-lámpa	926	90		
	g) Bádogos-munka	959	96		
	h) Különféle költségek	1488	—	30466	80
24	Különféle kiadás			778	15
25	Házadó			342	49
26	Házbérekrajczár			60	19
27	Tűzkárdij			14	40
28	Vizvezetési díj			21	70
29	Kamat			11634	53
30	Házkezelési költség			56	32
	Áttétel			119023	85

1600
 7200
 1653
 20412

Folyó szám	BEVÉTEL	Egyenként		Összesen	
		frt	kr.	frt	kr.
	Áthozat			452209	85
	Összesen			452209	85

B u d a p e s t, 1881-ik évi

A fővárosi közmunkák tanácsának pénzügyi bizottsága

B u d a p e s t, 1882-ik évi

HARKÁNYI FRIGYES s. k.

RIBÁRY JÓZSEF s. k.

Folyó szám	K I A D Á S	Egyenként		Ö s s z e s e n	
		frt	kr.	frt	kr.
	Áthozat			119023	85
31	Járadafektetési járulék			89	25
32	Földhitelintézet			181661	82
33	Előleg Budapest fővárosától			73951	66
34	Várkerti alap			46477	98
35	Nagyköruti alap			17000	—
36	Osztr. magyar tisztviselő egyesület			770	76
37	I-ső " " "			454	92
38	Fizetési előleg			1600	—
39	Többek			7760	—
40	M. kir. adóhivatal			1053	08
				449843	32
	Pénzmaradvány			2366	53
	Összesen			452209	85

Deczember hó 31-én.

ROZMANITH FERENCZ s. k.,
igazgató

PÜSPÖK JÁNOS s. k.
min. számtiszt.

által megvizsgáltván, helyesnek találtatott.

Márczius hó 15-én.

TAKÁCSY MIKLÓS s. k.

LUKÁCS ANTAL s. k.

BUZETZKY PÁL s. k.

Zárszámadása a sugárúti és nagykörúti alapoknak

Folyó szám	B E V É T E L	Sugárúti		Nagykörúti	
		a l a p			
		frt	kr.	frt	kr.
1	Telek- és házvételár	836598	02	6000	—
2	Házbér	85375	83	16397	67
3	Házbérkrajczár	2166	68	498	—
4	Házkezelési költség	3169	40	401	65
5	Kamat	30575	12	5656	—
6	Épületi anyagok	120	—	—	—
7	Különféle bevétel	22	20	45	60
8	Világítási költség megtérítés	36	68		
9	Házadó	708	82		
10	Kéményseprő díj	7	82		
11	Tűzkárdíj	17	69		
12	Vizvezetéki díj	61	25		
13	Utépítési költség	5454	24		
14	Épületek fenntartása	90	65		
15	Hitel a magyar átal. municipális banktól	310	71		
16	Hitel az Albrecht-uti alaptól	836	88		
17	Ócska fakoczka	1629	—		
18	Sugárúti alap	2321	—		
19	Pordán Imre	39600	—		
20	Földhitelintézet	995091	74	30099	50
21	Többek	625	—	—	—
22	Kincstári előleg	—	—	21000	—
23	Fővárosi alap	—	—	17000	—
Összesen		2004818	73	97098	42

B u d a p e s t, 1881-ik évi

A fővárosi közmunkák tanácsának pénzügyi bizottsága

B u d a p e s t, 1882-ik évi

TAKÁCSY MIKLÓS s. k.

HARKÁNYI FRIGYES s. k.

LUKÁCS ANTAL s. k.

1881-ik Január 1-től 1881-ik Deczember 31-ig.

Folyó szám	KIADÁS	Sugárúti		Nagykörúti	
		a l a p			
		frt	kr.	frt	kr.
1	Útépitési költség	21763	19	120	90
2	Házadó	22856	10	4078	39
3	Házbérkrajczár	3059	59	599	87
4	Házkezelési költség	3747	55	811	62
5	Világítás	1042	81	74	—
6	Vízvezetési díj	2116	72	—	—
7	Épületek fenntartása	8222	69	2028	62
8	Tűzkárdíj	311	55	82	55
9	Kéményseprő díj	197	75	70	—
10	Kutjavítási költség	105	47	60	40
11	Átiratási illeték	28808	59	595	19
12	Kamat	8972	38	—	—
13	Házbér	2918	20	—	—
14	Kövezési járulék	457	48	65	66
15	Csatorna-építési járulék	85	82	—	—
16	Faburkolat-javítás	94197	77	—	—
17	Épületi anyagok	500	—	—	—
18	Telekvételár	1000	—	18000	—
19	Különféle kiadás	3574	15	495	18
20	Mázoló munka	—	—	29	92
21	Visszatérítendő előleg	650000	—	—	—
22	Fővárosi alap	150000	—	—	—
23	Többek	625	—	20000	—
24	Megtérítendő házvételár	39600	—	—	—
25	Földhitelintézet	960655	92	43986	12
26	Nagykörúti alap	—	—	6000	—
		2004818	73	97098	42

Deczember hó 31-én.

ROZMANITH FERENCZ s. k.   PÜSPÖK JÁNOS s. k.
igazgató.   min. számtiszt.

által megvizsgáltván, helyesnek találtatott.

Márczius hó 15-én.

RIBÁRY JÓZSEF s. k.   BUZETZKY PÁL s. k.

A fővárosi közmunkák tanácsának

Tételszám	K I A D Á S	E g y e n k é n t			ÖSSZESEN	
		Fizetés	Lakbér	Működési pótlék	frt	kr.
		forint				
I. czim.						
<i>a) Elnökség:</i>						
1	Báró Podmaniczky Frigyes, alelnök	4000	1000	—	5000	—
2	Rupp Imre, miniszteri osztálytanácsos	3000	500	—	3500	—
3	Titl István, segédhivatali igazgató	1400	300	—	1700	—
4	Iby Henrik „ „	1400	300	—	1700	—
5	Verner Ferencz, irnok	600	150	—	750	—
6	Dijnok napi 1 frt 50 krral	—	—	—	547	50
7	Aranyossy Zsigmond, ajtónálló	400	80	—	480	—
8	Kimpán János, hivatalszolga	300	60	—	360	—
<i>b) Számvevő osztály:</i>						
9	Rozmanith Ferencz, osztály-igazgató	2000	400	—	2400	—
10	Püspök János, I-ső osztályu miniszteri számtiszt	1000	200	—	1200	—
11	Kóbor János, hivatalszolga	300	60	—	360	—
<i>c) Műszaki osztály:</i>						
12	Wohlfarth Henrik, felügyelő	2200	400	600	3200	—
13	Schmidt Ferencz, I-ső osztályu miniszteri főmérnök	1800	400	600	2800	—
14	Vidéky László, II-od „ „ „	1500	400	500	2400	—
15	Szkálla Oszkár, min. főmérnöki cím- és jelleggel fel- ruházott I-ső oszt. min. mérnök	1300	300	500	2100	—
16	Eckermann Ede, I-ső osztályu miniszteri mérnök	1300	300	400	2000	—
17	Szilágyi Lajos, II-od „ „ „	1100	300	300	1700	—
18	Trautmann Ottó, kir. mérnök	1000	300	250	1550	—
19	Tillmann József, hivatalszolga	300	60	—	360	—
Összesen					34107	50
II. czim.						
Műszaki munkálatok.						
Felmérésekhez alkalmazandó napszamosok díjazása					200	—
III. czim.						
Házbér.						
Hivatal helyiségekért évi bér					3224	—
Áttétel					37531	50

Kelt Budapesten, a fővárosi közmunkák tanácsa

RUPP IMRE s. k.
magy. kir. miniszteri osztálytanácsos.

Ezen költségelőirányzatot az 1881. évi december hó 30-án kelt miniszter

Kelt Budapesten, 1882. évi

1882-ik évi belkezelési költség-előirányzata.

Tételszám	K I A D Á S	Egyenként		ÖSSZESEN	
		frt	kr.	frt	kr.
	Áthozat	.	.	37531	50
	IV. czim.				
	Irodai és kezelési költségek.				
a)	A műszaki osztályban: papir és rajzeszközökre, műszaki szerelvényekre, tervek megszerzésére és lenyomatására, műszaki könyvkötő munkákra, szakművekre, térképek, apróbb tervek és minták készítésére	500	—		
b)	Irópapir és szerekre, továbbá irodai eszközökre	200	—		
c)	Nyomtatványok és könyvkötő munkákra	700	—		
d)	Tüzfára, fűtő és fahordó bérére	600	—		
e)	Világításra (légszesz és gyertyára)	100	—		
f)	Hivatalhelyiségek tisztogatására	80	—		
g)	Bérmunkások díjra	200	—		
h)	Különbféle irodai szükségletekre	300	—	2680	—
	V. czim.				
	Szolgák ruházata.				
4	Szolgának a	80	—	320	—
	VI. czim.				
	Szolgák hídéréi.				
4	Szolgának egyenként havi 1 frt 50 krral	18	—	72	—
	VII. czim.				
	Segély és jutalmak.				
	Hivatalnokok és szolgáknak			700	—
	VIII. czim.				
	Nyugdíj, kegydíj és nevelési pótlék.				
a)	Dr. Országh Sándor, nyug. miniszt. tanács. évi nyugdíjára	1000	—		
b)	Özv. Zofáhl Gusztávnénak évi kegydíjára	200	—		
c)	Kiskoru Zofáhl Ilka, Pál és Katalin a évi 30 frt nevel. pótl.	90	—	1290	—
	Főösszeg	.	.	42593	50

1881. évi november hó 17-én tartott üléséből.

PODMANICZKY FRIGYES s. k.
alelnök

ROZMANITH FERENCZ s. k.
m. kir. számvevőségi igazgató.

tanácsi határozat alapján összesen 42593 forint 50 krral jóváhagyom.

január hó 18-án.

(P. H.)

TISZA s. k.

A

FŐVÁROSI KÖZMUNKÁK

TANÁCSÁNAK

HIVATALOS JELENTÉSE

1882. ÉVI.

MŰKÖDÉSÉRŐL.

BUDAPEST, 1884.

NYOMATOTT HEISLER J.-NÁL.

ROYAL ROYAL SOCIETY

MEMBERS

MEMBERS LIST

1883

MEMBERS

MEMBERS

MEMBERS

Tartalom.

	Lap.
Bevezetés.	5
I Szabályozás	9
II Sugárút	16
III. Nagy körút	23
IV Csatornázás	34
V. Vízvezeték	38
VI. Utépités, kövezés és burkolás	43
VII. Távirida, telefon és tűzjelző	46
VIII. Vasutak	47
IX. Közvilágítás	49
X. Rendkívüli adómentesség	50
XI. Fővárosi építési szabályok	54
XII. Statistikai adatok	55
XIII. Vegyes intézkedések	57
Befejezés	59
M e l l é k l e t e k :	
A fővárosi pénzalapnak 1882. évi zárszámadása	62
A sugárúti és nagy körúti alapok 1882. évi zárszámadása	66
A fővárosi közmunkák tanácsának 1883. évi belkezelési költség előirányzata	68

1875

Nagyméltóságú magyar királyi Ministerium!

A kötelességnek, melyet az 1870. évi X. t. cz. 24. §-a ró reánk, ezennel megfelelni óhajtván, midőn a kezelésünkre bizott pénzalapok 1882. évre vonatkozó zárszámadásait tiszteletteljesen felterjesztjük, azon évi működésünkről következőket van szerencsénk jelenteni,

Ha vizsgáljuk azon indokokat és czélokat, melyek a magas törvényhozást a fővárosi közmunkák tanácsa megalkotására vezették, az eredményből constatálhatni véljük egyrészt azt, hogy a főváros fejlődésének akadályai legnagyobb részben már eddigelé is sikeresen elmozdítottak s másrészt, hogy a főváros rendezése oly alapokra fektettetett, melyeken annak fokozatos emelkedése bizton várható. Nem terjeszkedünk ki ez alkalommal mindannak részletes leírására, mit fennállásunk óta a jelzett két irányban részint önállóan, részint a főváros hatóságával karöltve tettünk: de erről bárki is képet alkothat magának, ki a főváros előbbi állapotát a mostanival összehasonlítja. Ez összehasonlítás kétségkívül oly különbségeket fog feltüntetni, melyek szembeszökően emelik ki a nagy haladást, melyet a főváros az anyagi fejlődés terén az utolsó évtized alatt tett. Bár merre tekintsünk, kevés kivétellel mindenütt ezen gyors haladás nyomai láthatók.

Különösen áll ez a főváros balparti részére nézve, hol kiválóképen a főközlekedési erekben érezhető volt nagy hiány a sugárút létesítése, a belső körút, kerepesi út, státió utca, üllői út és soroksári út boulevardszerű kiépítése és sok más utcának szélesbítése s szabályozása által már eddig is jó részben, később pedig a nagy körút küszöbén álló megnyitása folytán a tényleg mutatkozó szükséghez mértén mondhatni teljesen pótolva leend.

A főközlekedési utak mellett kellő figyelem fordított a többi utcákra is, melyek nem csekély része a megállapított szabályozási terv igényelte jelentékeny változáson részint már keresztül ment, részint ezentul néznek annak eléje, s ugy ezek, valamint a főforgalom színterét képező kör és sugár alakú utak is díszesebbnél díszesebb köz és magán épületekkel ékeskednek.

Mindez kifolyása a főváros növekvő szellemi és anyagi jólétének, melyre minden hivatott tényező a legszebb összhangban munkál közre, eszközölve ez által az üzleti viszonyok progressiv arányu javítását, s megadva a módokat arra, hogy az

ország fővárosában a fényt és kényelmet kereső dúsgazdagok, ép úgy mint az értelem és az anyagi munka munkásai egyaránt megtalálhassák igényeik minden irányban való kielégítését.

Midőn — mint teljes örömmel jelezhetjük — az arra rendelt tényezők csak nem vetekednek a főváros előbbre vitelére irányzott törekvésben, igen természetes, hogy az 1882. év sem röpkenhetett el a nélkül, hogy azon törekvés az adott viszonyok által engedett határok között gyümölcsét meg ne termette volna. A felvett munka megszakítás nélkül folytatott azon sorrend szerint, melyet a főváros szükségletei a forgalom, közlekedés és közegészség, valamint igényei a külsin és kényelem tekintetében elé szabnak, s a magunk részéről éber figyelemmel kísérve a körünkbe vágó mozzanatok a mult évben is megtettük mindazt, mit a fővárosra hasznosnak, üdvösnek tartottunk. Különösen első sorban álló feladatunkhoz képest szakadatlan gondoskodásunk tárgyát képezte az építkezési hajlamot ott, hol az meg volt, istápolni, hol pedig hiányzott, annak akadályait elhárítani.

Az az építkezési kedv, mely a főváros területén általában véve már több év óta kellemesen érezteti magát, a mult esztendőben is nem csak teljes mértékben tapasztalható volt, hanem erőben még nyerni is látszott, miről a később közlendő statistikai adatok tesznek tanúságot. Az építkezési műveletek terén a legkiválóbb helyet természetesen a sugárút foglalja el, mely a mult évben is számos fényes épülettel gazdagodott, s hol a még üresen álló csekély számú telkek részint már eladattak, s így legközelebbi kiépítésük várható, részint a még meglevők mielőbbi eladása reményelhető. Vannak mindazonáltal a fővárosnak pontjai, hol — bár az építkezés igen kívánatos volna — ennek alig akadhatni csiráira. Ilyenek kiváltképen a nagy körút és a főváros jobbarti részei.

Annak okait, hogy a nagykörúton az építkezések csak igen szórványosan, az utóbbi időben pedig egyáltalán nem jelentkeznek, már az 1881. évi működésünkről adott jelentésünkben volt szerencsénk feltárni s jelezni, hogy azt, mit a baj orvoslására szükségesnek vélünk, megteendjük. Ennek folytán, mint a részletekben kimerítően fogjuk tárgyalni, két irányban járultunk kérelemmel a magas kormány elé. Nevezetesen először a nagy körút megnyitásának és kiépítésének lehetővé tétele, másodsor pedig az iránt, hogy a nagy körút létesítéséből felmerülendő kisajátítási költségeknek a törvény értelmében a tulajdonosok által viselendő negyed része már most kiszámíttatván, az egyes telkekre azok homlokzat hosszának arányában eső járulék fix tételben azon célból előlegesen meghatározottassék, hogy a telkek kiépítését, vagy azoknak e végből netán szándékolt megszerzését ismeretlen terhek ne hátráltassák, továbbá, hogy ugyancsak az építkezés előmozdítása céljából a rendkívüli adómentesség, melynek feltételét a két emelet magasság képezi, oly egy emeletes épületekre is kiterjesztessék, melyek a második emelet felépítésére is alkalmas alapfalakkal bírnak.

A mi pedig a fővárosnak budai részét illeti, sajnosan igaz, hogy a balparti résszel a haladásban versenyt nem tarthatott, úgy hogy amaz anyagi fejlődés, melyet fentebb kiemeltünk, csak parányi részben vonatkozik a budai oldalra, minek természetes következtetésül itt az építkezés terén is alig láthatni itt-ott kivételesen némi emelkedést.

Maga a kies fekvésű dunapart, melynek pedig a pesti felett azon előnye is van, hogy itt nyáron épen akkor kellemes hűvös van, mikor a pesti parton a nap heve igen kellemetlenné teszi a tartózkodást, s télen nincs — miként a pesti oldal a hideg északi szélnek kitéve — részint pusztán áll, részint régi, nagyobbára rozszant, a fővárosi jelleggel össze nem férő épületekkel van szegélyezve s csak a lánchíd közelében jobbra és balra látható néhány megfelelő épület és díszes palota. S ha e sajnós körülmény mellett még azt is figyelembe vesszük, hogy a rakpart és a rakparti utak már teljesen ki vannak építve, az ennek daczára szunnyadó építkezési hajlamnak a főváros egyöntetű fejlődése érdekében annyira kívánatos felébresztésére nem véltünk más orvosságot találhatni, mint a rendkívüli adómentességet, mely a pesti oldalon, főleg pedig a sugárúton kitűnő sikerrel alkalmaztatott. A jobbparti városrész azon szakaszára tehát, melyre nézve legsürgősebben kívánatos, hogy fővárosi jelleget öltjön magára, a sugárúton és nagy körúton élvezett 30 évi rendkívüli adómentesség megadása iránt kérelmeztünk a magas kormánytól. Erre vonatkozó felterjesztésünket alább egész terjedelmében lesz szerencsénk közölni.

A mult évben végre a főváros általános csatornázásnak ügye is kiemelkedt azon reménytelen állapotból, melybe a főváros kebelében felmerült elvi nézeteltérések következtében jutott. A csatornázás czime alatt említendő intézkedés, melyet a főváros az anyvi éven át megfeneklett ügynek előbbre vitelére tett, remélünk engedni, miszerint most már maga a kivitel sem fog soká késni, mi annál kívánatosb, mert a szakférfiak véleménye eltérés nélkül találkozik abban, hogy fővárosunk szomorú halandósági viszonyinak egyik főoka a hiányos csatornázási rendszerben rejlik. A nagy körúton építendő főgyűjtő csatorna természetesen feltételezvé, hogy a nagy körutat idejében megnyitandjuk, a magunk részéről mindent el kell követnünk, hogy a főgyűjtő építését lehetővé tegyük s hisszük is, hogy miattunk az nem fog késedelmet szenvedni.

Mint mondanunk sem kell, egyes utcák csatornázása a mult évben is folytatottt úgy a pesti, mint a budai oldalon is és pedig akként, hogy ez új csatornák a majdan létesítendő végleges csatornázási rendszerbe minden nagyobb nehézség nélkül beilleszthetők legyenek.

A főváros kedvezőtlen közegészségi viszonyainak egy másik lényeges okát továbbá a kis és olcsó lakásokban való hiány is képezi, melyeknél fogva a szegény sorsu néposztály a pinczékben keres menedéket. A pinczelakások általában nélkülözvé azon kellékeket, melyekkel az egészséges lakásnak birnia kell, már magukban véve is sokat ártanak az egészségnek, de a közegészséget főleg az által veszélyeztetik, mert a rendszerinti túlszűfoltóságuk következtében járványos betegségeknek fészkeivé lehetnek.

Más mód hiányában a bajon a hatóság egyelőre az által igyekszik segíteni, hogy a pinczéknek lakásul használhatóságát a legszigorubb elbirálás alá veszi és sok esetben már eddig is egyenesen megtiltotta. Ez eljárás folytán az ily pinczelakások száma időről-időre kevesbedni fog, s ha ily ügyek fellebezés utján hozzánk kerülnek,

mi azoknál, valamint általában minden felmerülő lakáskérdésnél, a közegészség követelményeit a legteljesebb figyelemben részesítjük.

Nagy fontosságú tényezője a közegészségnek természetesen a vízvezeték is. Egy nagy várost jó vízzel bőven, s maradandólag ellátni a legnehezebb feladatok sorába tartozik, mely hogy fővárosunkra nézve már szerencsésen megoldva volna, fájdalom, még nem mondhatjuk. E kérdés körül 1875-ben folytak a tárgyalások. A főváros az ideiglenes vízvezeték, melynek telepe a régi mértékhitelítő telken van, a balparti külvárosokra is kiterjeszteni akarta, mi ennek ellenében határozottan a végleges vízmű létesítését sürgettük, mert az volt meggyőződésünk, hogy az ideiglenes vízvezeték természetes szűrő kutai nagy részben a Dunából táplálkozván, alacsony vízállás mellett nem fognak elegendő vizet szolgáltatni. A nagyméltóságú m. kir. belügyminister úr a részletekben említendő indokból 1878-ban hozzájárult ugyan a főváros kívánságához, egyúttal azonban nem mulasztotta el a végleges vízmű mihamarábbi létesítése céljából a fővárossal szemben megfelelőleg rendelkezni. De bármily határozott alakban történt is ez, tény, mikép a végleges vízmű ma sem áll a kivitel stádiumában. Mi ennél fogva azon alkalomból, hogy a múlt évben, mikor a Duna vize igen alacsony állott, a jelenlegi vízvezeték által szolgáltatott víz mennyisége ellen a külvárosokra vonatkozólag igazolt panasz hangzott fel, kötelességünknek tartottuk a fővárost a végleges vízmű előmunkálatainak siettetésére komolyan felhívni.

Ettől eltekintve, a balparti vízvezetékről annyiban jelenthetünk örvendetést is, hogy az a múlt évben ismét számos utczára nyert kiterjesztést, melyeket a részletekben fogunk felsorolni.

A jobbparti vízművet illetőleg, miután a beltelki még 1881. évben elkészült, a múlt évben a kültelek vízvezetéke is, mely a budai magaslatok ellátására szolgált, a valóság körébe vonott és a fővonalokon a csövek tényleg lefektetettvén, jövőre a felmerülő szükséglethez képest a kiágazások fognak létesíttetni. Miután pedig ekként 1883-ban maga a vízkiszolgáltatás is mindenestre meg fog indulni, azon nagy hiány, mely e részben ezen különben igen kies nyaraló vidéken eddigelé oly élénken volt érezhető, immár pótolva van.

A mi végre pénzügyünket illeti, ezekről ez alkalommal mi változást sem jelezhetünk, s így legfőbb bevételeinket most is a közmunkaváltsági díjak képezik, melyekre nézve meg kell jeleznünk, hogy miután különösen a hátralékok feltűnő lassúsággal folynak be, már több ízben voltunk kénytelenek a fővárost azok erélyesebb behajtására felhívni.

Ezek után áttérve a részletekre, az eddigi szokáshoz képest azokat külön címek alatt a következőkben fogjuk tárgyalni.

I.

S z a b á l y o z á s.

A III. kerület ó-budai részének szabályozási terve.

Mint mindennek, a mi régi, úgy Ó-Budának rendezése is tömérdek nehézséggel jár. Ezen, nyugatról a budaihegyek, keletről pedig a Duna folyam által karcsová szoritott nyulánk városrész számtalan görbe, szűk, szabálytalan és össze-vissza futó utcáinak tömkelegében nincs egy, a haladó kor és növekvő forgalom igényeinek megfelelő kényelmes közlekedési ér, mely annak egész területét átfolyná, mely egyrészt a délről, a viziváros felől, másrészt pedig az éjszakról, a közeli falvak felől jövő forgalmat felvéve, e városrész közlekedési és forgalmi gyúpontjaihoz, a főtér (régi városházatér) és Florián térhez kényelmesen elvezethetné, és még kevésbbé van út, mely az említett tereket egymás között czélszerűen összekapcsolná, úgy hogy e két tér közvetlenül csak a csekély forgalmat közvetíthető kórház utca által van összekötve. Egész a határ utcáig pedig a Dunával párhuzamos irányban egyedül a Lajos utcán lehet haladni, s ámbár a határ utcánál már a pacsirtamező utcával, kissé feljebb a Lajos utcából kiágazólag meg a kis korona utcával is találkozhatni, de ez utóbbi a polgári térnél, a pacsirtamező utca a Flórián térnél, a Lajos utca pedig a főtérnél megszakadván, az érintett pontoktól csak úgyszólván utcáról-utczára tévelyegve lehet felfelé tovább haladni, s e mellett még a főtérig vezető Lajos utca is főleg egyes pontjain, oly keskeny, hogy annál kevésbbé elégitheti ki az igényeket, mert Ó-Budát ez füzvén össze a jobbparti másik városrésszel, itt van a legsűrvebb közlekedés, mert továbbá a közuti vaspálya is ezen vonul el. Mindezeknél pedig csak nem még mostohább viszonyok állnak fenn a szóban forgó városrész belközlekedésére nézve.

Ily körülmények között, midőn t. i. sem az egész területet egyenes vonalban átszelő főközlekedési utak, sem pedig a helyi forgalom céljára szolgáló megfelelő mellék utak nincsenek, igen természetes, hogy egy beépített városrészt felette nehéz szabályozni, s tökéletesen csak úgy lehetne, ha a hiányzó forgalmi erek ujonnan létesíttetnének, ez azonban oly nagy költséget igényelne, mely sem a hatóság vagyoni

tehetőségével, sem ezen városrész ez időszertinti fontosságával arányban nem állana. Ennélfogva a szabályozás megállapításánál folytonos tekintettel kellett lennünk a létező, bár kedvezőtlen állapotra, annál is inkább, mert az ó-budai telkek tulnyomó részben igen kicsinyek, vagy pedig keskeny homlokzat mellett aránytalanul mélyek, úgy hogy, ha csak kis részben vétetnének is igénybe a szabályozás czéljára, sokszor egészben kellene azokat kisajátítani. Így például a „Király hegy“ név alatt ismeretes ház csoport területét, csak úgy volna lehetséges teljesen rendezni, ha az ingatlanok egészben kisajátíttatnának.

Mindezen nehézségek daczára a lehetőségig gondoskodnunk kellett arról, hogy Ó-Buda belterületének egész hosszában legyen legalább egy, ha nem is szakadatlan folytonosságban haladó közlekedési ér, mely a Dunával párhuzamos irányban kielégítőleg közvetíthesse a forgalmat.

E végből az Ujlakról jövő Lajos-utczát egész a főtérig mindenütt, hol az talán keskenyebb volna, legalább hét öltre kiszélesíttetni terveztük, jelesen pedig a főtérbe való betorkolásnál a Szent-Lélek tér meghosszabbításával egészen megfelelő szélességét nyerend. A Lajos utczának folytatását a főtéren túl a Szent-Endrei utca képezi, mely szintén kiszélesíttetvén s azon átló utca, mely a Szent-Endrei utczát a Szent-Endrei országúttal összefüzi, egy tér és egy 10 öl széles utca által helyettesíttetvén, az éjszokról befelé irányuló forgalom könnyű hozzáférhetést nyerend a városrész szívéhez. Ily képen támadni fog egy, az egész városrészt délről éjszakra átszelő közlekedési ér, mely ha egy főközlekedési vonalat nem is pótolhat mindenben, de addigis, míg a hason irányban tervezett rakparti út létet nyerend, bizonyára meg fog e célnak felelni. A mi különösen az utóbbi, a Duna partján létesítendő utat illeti, ennek szabályozási vonalai olyképpen állapítottak meg, hogy az arra emelendő épületek homlokzata szép egyenes sort fog képezni.

Az Ó-Buda belsejéből, a Flóriántértől kifelé, éjszaknyugati irányban vezető vörösvári-út 14 öl szélességben fog szabályoztatni.

Az említett térnek könnyebb hozzáférhetése czéljából továbbá úgy a kis korona-utca, mint a mókusutca is szabályoztatni, illetőleg szélesíttetni fog, nemkülönben hosszában és szélességében kibővítést nyerend a polgár tér is, honnan a már különben is elég széles tavasz utczán át kényelmesen juthatni a Flórián térre. Hogy másrészt ezen tér és a főtér egymással czélszerű közlekedési vonalak által összekötve legyen, a kórházutca, továbbá ezen utczát a tavasz utczával összefüző polgári utca, 6 $\frac{1}{2}$ öltre fog kiszélesíttetni.

A vizivárosból és az éjszokról a főtéren összpontosuló forgalom az utczának érintett szabályozása folytán tehát három vonalon fog a Flórián térre ismét a vörösváriutczán át a kültelekekre juthatni.

Mint ugyancsak a Flóriántérre vezető, negyedik közlekedésiút a pacsirtamezőutca leend, mely egész terjedelmében — a határ utczától a Flóriántérig — majdnem mindenütt 7 öltre kiszélesíttetni és egyenes irányba hozatni fog.

Hogy továbbá a Flórián-tér forgalma az eddigi nagy kerülővel használt fő-

tér mellőzésével minél egyenesebben vehesse útját éjszak. jelesül a Szent-Endreior-szágút felé, e czélból a Florián utcából kiágazó Miklós és Majláth utcák tetemesen bővítettetni fognak.

Az országút jellegével bíró bécsi út jelenlegi irányában több, hosszabb egyenes vonal húzásával nyeri szabályozását.

A Dunapartra merőlegesen futó keresztutcák jelenleg alig bírnak átlag $2\frac{1}{2}$ öl szélességgel, s bár ez idő szerint azok jelentékeny forgalomnak nem örvendenek, mégis előre látható lévén, hogy a kétségkívül főközlekedési vonal gyanánt szolgálható rakparti út kiépítésével a közlekedés azokon is tetemesen élénkülni fog. Ó-Buda szabályozási tervének meállapítása alkalmával ezen függőleges utcák kellő kiszélesítéséről is gondoskodni kell.

Ennélfogva a bécsi-utat a Dunaparttal összakapcsoló határ utca az itt lévő árok beboltozása mellett a Király hegy mentén is 8 öltre, továbbá a keskeny timár utca és fazékas köz szintén 8 öltre, a templom, kulcsár és naszád utca pedig 6 öltre fog kiszélesbbitetni, míg a hajógyár utca 8 öl szélességben, a vörös kereszt utca pedig 6 ölben szabályoztatni. A kő utca felhagyatik és helyette az akác köz folytatásában egy új 6 öl széles utca létesítettik. Továbbá a sorompó és meggyfa utca 8 öl, a matróz utca 7 öl szélességben a rakpartig vezetetik és a filatori töltés maga mint jövődöbeli 8 öl széles utca terveztetik. Ezeken kívül a Zichy és tél utcák helyett az izraelita templom körül tér fog alakittatni, melynek két 8 öles kijárata leend a rakpartra. A timár utca, továbbá a fazékas köz meghosszabbításában levő percz utca folytatásában egész a pacsirtamező utcáig és innét nyugatfelé a bécsi útig egy-egy új utca van tervezve és a többi függőleges utcák is részint szélesbitve, részint egyenesre húzva lesznek.

A bécsi út és a belterület közt fekvő, most még szántóföldnek használt nagy területen egész úthálózat van tervezve, melynek vonalai a bécsi úttal részint párhuzamosan, részint arra merőlegesen mennek, a párhuzamosok az ujlaki felső utcák végeitől, a függőlegesek pedig az Ó-budai a Dunára függélyes utcák végeitől indulván ki. Mindez utcák 8 öl szélességben terveztetnek. Hasonlóképen már meglevő utcák folytatásában új utcák vannak tervezve az ó-budai temető területén és ezentúl éjszaknyugot felé terjedő, most még szintén szántónak használt területen is.

A terek közül jelentékenyebb szabályozás alá esnek a polgár, Szent-Lélek és Miklós-tér; új tér fog nyittatni a Szent-Péter és Pál templom körül, az izraelita templom körül, továbbá a pacsirtamező utca mentében egy tér a fenneb érintett hálózatához tartozó utcák között, két kisebb tér a bécsi út mellett és egy tér a filatori töltés és Szent-Endrei utca keresztezési pontján, úgy hogy az ó-budai területen a szabályozási tervezet szerint 13 tér leend.

A szabályozási művelet kiterjed a határ utca, bécsi út, filatori töltés és Dunapart által közbefogott egész területre.

Ó-buda szabályozási tervének megállapítása után most már a fővárosnak

szabályozatlan területe nem lévén, az általános szabályozási terv ekként teljesnek tekinthető.

B) A közraktárak környékének szabályozása.

A főváros pesti részén az alsó Dunaparton, a fővámházon túl létesített közraktári telep a környék újbóli szabályozásának szükségét vonta maga után, mely szabályozásnál nem annyira a közlekedés és forgalom, mint inkább első sorban a kereskedelem féltett kincsét képező közraktárak és elevatorok tűzbiztonsági érdekeit kellett mérvadóul venni.

Ez utóbbi szempont kellő figyelembe vételével tehát a közraktárak környékének szabályozása a következőképpen állapított meg.

A Kapisztrán utcától kezdve lefelé a jelenlegi vonal érintetlen marad egész a boráros térig, melynek szabályozási tervezete megállapított alakjában szintén érintetlenül hagyatott. Az utca szélessége a börgyár központján 23·18 méter leendő, innen kezdve pedig lefelé tölcészerűleg, de nem nagy arányokban szélesbedik.

A Kapisztrán utca éjszaknyugati sarkától egész a Mátyás utca éjszaknyugati sarkáig egy egyenes vonal húzódik, mely az utca fenntebbi szélességének felel meg, e mellett pedig a jelenleg csak a nyul utcáig terjedő Kinizsy utcának a Csepel rakpartig tervezett folytatása elejtetik és a Mátyás utca sarkán fekvő 9387. hrzi sz. telek sarka elvágódik.

A sóház utcának a fővámházzal szemben keleti oldala a Mátyás utcáig egyenes vonal szerint nyer szabályozást, olyképen, hogy a csillag utcának torkolata a sarkoknak levágásával kiszélesbítettik.

Az ekként megállapított szabályozás a csillag utcától a Mátyás utcáig, valamint a Czuczor utcától a Kapisztrán utcáig terjedő részben új építkezések alkalmazásával esetről-esetre fog végrehajthatni; ellenben a Mátyás és Czuczor utcák közötti telkek szabályozása haladék nélkül, a szükséghez képest kisajátítás útján vétetik foganatba.

Ez utóbbi szabályozás költségeihez a fővárosi közmunkák tanácsa annyiban járul hozzá, hogy a tényleg útba eső terület, de csak is a pusztán terület kisajátítási költségeit viselendi.

C) Az új városháza előtti tér elejtése.

A IV. ker. Lipót utcában lévő új városház előtt, a környéknek ez által keletkező jelentőségére való tekintettel a főváros annak idején egy térnek létesítését kívánta, mihez a közmunkák tanácsa hozzájárult ugyan, ámbár előre látta, hogy az említett épület nem lesz képes csak egyes hivatalait a fővárosnak befogadni, következésképp előbb utóbb másik városházának építéséről kellend gondoskodni, minek foly-

tán a mostani új városháza környéke elveszti azt a jelentőségét is, melylyel jelenleg közlekedési szempontból bír.

A meggyőződés, hogy az új városháza már ez idő szerint is elégtelen a főváros azon központi hivatalainak elhelyezésére, melyek céljára építve lőn, továbbá azon körülmény, hogy épen e ponton felettébb nagy költségeket okozna egy térnek a létesítése: a fővárost arra indította, hogy a kérdéses tér alakításáról lemondjon, mihez a küzmunkák tanácsa annál készségesebben adta beleegyezését, mert már kezdetben is csak a főváros határozott kívánságára lőn e tér az általános szabályozási tervbe felvéve.

A szóban forgó tér elejtésével egyidejűleg elhatározottat, hogy a Lípót utcáról a Dunára vezető sörház utca 4 öltre kiszélesíttessék, a pintér utca pedig egyenes vonalba hozassék.

D) A központi személy pályaudvar.

A központi személy pályaudvarnak a kerepesi út tengelyében, a külső kerepesi út végén elhatározott felépítése a szabályozásnak több tekintetben módosítását vont maga után.

Nevezetesen elejtendők voltak azon utcák, melyek a kerepesi és csömöri utak, verseny utca és folytatott arena út közt az általános szabályozás megállapításakor terveztettek, mivel a pályaudvar a körülírt területet egészben elfoglalja. Ugyan ezen indoknál fogva elesett azon megállapodás is, mely szerint a szóban levő területen egy közkorház számára megfelelő tér lett volna hagyandó.

Megemlítendő továbbá, hogy a magyar államvasutak részéről a verseny utca és arena út találkozási pontján a pályatest fölött hidszerű átjáró lett volna építendő, ez azonban elejtetett és helyette kikötöttet, hogy a magy. kir. államvasutak igazgatósága az arena út folytatásául a pályaudvar mentén egész a kerepesi útig egy 11½ méter széles macadamirozott párhuzamos utat létesítsen saját költségén, valamint ingyen léssz a pálya udvar területéből átengedendő a verseny útnak 16 méterre kiszélesítéséhez szükséges terület is, továbbá nevezett igazgatóság költségén fognak a csömöri útnak a Rottenbiller utcától a verseny utcaig terjedőleg 22·76 méterre leendő kiszélesítése céljából szükséges kisajátítások is cszközöltetni.

E) A budai hegyi vizek levezetése.

A hegyi vizek levezetési műveletének célirányos megállapítása természetesen szorgos helyszíni tanulmányokat tesz szükségessé, melyeket a dolgok rendes menetéhez képest a fővárosnak is, a küzmunkák tanácsának is külön-külön kellett volna megtennie, mi előreláthatólag nem csekély időkülönbséget szült volna a kivitelnél.

Ennek elkerülése, s az ügy gyorsítása végett azonban akként intézkedtünk, hogy a helyszini bejárásút a közmunkák tanácsa és a főváros egy e czélból kiküldött szakférfiakból álló vegyes bizottság által együttesen, egyidejűleg eszközölte, minek folytán bizonyossággal helyezhetjük kilátásba, hogy a szóban forgó vízlevezetési művelet tervei most már a legrövidebb idő alatt véglegesen fognak megállapíttatni, s azok kivitele is mielőbb kezdetét veendi.

F) A II. ker. primás utca kiszélesítése.

A közuti vaspályának főleg a tavaszi és nyári évszakban sűrű közlekedése, valamint a közönséges kocszi forgalom örvendetes növekedése és e vidék czélszerű rendezésének szüksége egyaránt sürgősen igényelvén a II. ker. primás utca megfelelő szélesítését, a főváros által erre vonatkozólag előterjesztett tervezethez a közmunkák tanácsa készségesen hozzájárult, sőt ennek mielőbbi kivitelét s ekként a primás utcában tapasztalható nagymérvű közlekedési hátrányok megszüntetését a maga részéről is telhetőleg előmozdítandó, az utczaszélesítéssel kapcsolatos 22372 frt 50 krnyi költséghez a rendes arányt meghaladólag 6028 frt átalány összeggel olyképen vállalkozott a főváros kívánatára hozzájárulni, hogy ez összegnél nemcsak a kisajátítandó puszta terület, hanem az ezen álló építményeket is tekintetbe vette, megjegyezvén, miszerint ezen felül még 1879-ben magára vállalta a közmunkák tanácsa az irgalmas rend, tulajdonát képező u. n. primatális telekből elvágandó terület megszerzését is, melyre részben már akkor volt szükség, mikor a budai és pesti közuti vaspályának összekötése megvalósítandó volt. A sinhálózat czélszerű elrendezése ugyanis a szóban forgó telek országúti sarkának levágását igen sürgősen igényelte, miért is még mielőtt a tulajdonos szerzet-renddel a kisajátítás iránt a tárgyalásokat megindíthattuk volna, azon kis terület előzetes átengedését kellett kieszközölnünk, mit a szerzett-rend készséggel meg is tett. Azóta folyamatba tétetett az egyezkedési eljárás, de a kisajátítási ügy még mindig csak az alkudozás stadiumában van.

G) A Gellérthegy délkeleti oldalának rendezése.

A Gellérthegynek a Dunára néző oldalán sűrű tömegben veszélyes sziklák képződtek, melyekre nézve már régebben tapasztaltatott, hogy a hegy zömétől kisebb nagyobb mértékben elmállanak és lehullanak, mi által a hegy tövében levő házak és ezek lakói folytonos veszélylyel vannak fenyegetve. Ez állapot személy és vagyonbiztonsági szempontból természetesen tűrhető nem lévén, annak megszüntetése okvetlenül és elodázhatlanul szükséges.

Ez azonban felette nagy nehézséggel jár, annál inkább, mert a veszély a hegy alatt levő házakon túl, az uton közlekedőkre is kiterjed. Az e tárgyban megtartott előleges vizsgálat eredménye szerint mindenekelőtt azt kell megállapítani, hogy a szóban forgó, s legurulással fenyegető sziklák eltávolítandók-e, a mi valószínű,

s ha igen mily részben? E végből tehát a sziklák műszerek alkalmazása mellett egyenként közvetlen és beható megvizsgálás alá veendő, és miután egyik másik szikla már a vizsgálat közben is lezuhanhat, mielőtt a vizsgálat kezdetét vehetné, előbb természetesen a hegy aljában lakókat kell kiszállásolni, mely kiszállásolásnak ki kell terjednie egyes házak kivételével a Rudas fürdőtől a Sáros fürdőig elnyúló egész házsorra. Tekintve pedig, hogy a kérdéses házsor nem csekély mérvben van érintve a szabályozás által, melyszerint az itt elvonuló fő közlekedési út kiszélesítendő lesz, igen czélszerűnek mutatkozik e házsor kisajátítását már ezúttal eszközölni. Miután pedig az útnak éppen érintett kiszélesítése czéljából a szükséges területet amugyis nekünk kellene a fővárosi pénz alap terhére megszerezni, csak méltányosan véltünk eljárni akkor, midőn az említett kisajátítás költségeihez a főváros kívánatára 40000 frttal hozzájárulni ajánlkoztunk olyképen, hogy ez összeg a kisajátítás előhaladásához mért, de 10000 frtot meg nem haladható évi részletekben lesz általunk folyóvá teendő.

A Gellérthegy délkeleti oldalának ekként szándékolt rendezésével természetes kapcsolatban áll azon kérdés, mi történjék a kisajátítandó és lebontandó házak területével, melynek egy része az útszilesbitésére igénybe vétetvén, a fennmaradó rész keskenységénél fogva önálló házhelyek alakítására merőben alkalmatlan.

E kérdés mindenesetre beható megvitatást igényel, mely célból kezdeményezésünkre a főváros és saját küldötteinkből álló vegyes bizosmány lőn alakítva, melynek tárgyalásai folyamatban vannak.

II.

S u g á r ú t.

A sugárúti telkek iránt a múlt évben valóban növekedő kereslet mutatkozott, mi természetesen megfelel a mindinkább szűkebb térre szoruló kínálatnak s azon előnyöknek, melyekkel ezen telkek kecsegtetnek. E két körülménynek kell tulajdonítanunk, hogy a sugárút létesítése céljára kisajátított területen alakított telkekből 1882-ben oly szép számban adhattunk el.

Magán a sugárút vonalán csak ennek külsőbb részében és itt is csak helylyelközel található már üres telkek. Van azonban még a sugárút kezdetén a jobboldalon egy telek, a 3-dik számú, melyet eddig nem adhattunk el, s melyen még régi, oda nem illő épület állván, a különben két oldalt szakadatlan sorban álló hatalmas palotasor nagyszerű hatását felettébb módon rontja; igen kívánatos, csaknem szükséges volna ennél fogva, hogy a kérdéses telken is mielőbb a sugárút jellegének megfelelő épület emeltessék. Miután pedig arra, hogy e telek hamarosan eladható legyen, az eddigiek után alig lehet erős reményünk, a beépítés eszméjével magunk foglalkoztunk, első sorban természetesen a kérdés pénzügyi oldalával.

Ezzel számot vetve, azon meggyőződésre jutottunk, hogy egy czélszerűen építendő „Hotel Garni“ a befektetendő költségek kedvező kamatozását biztosítaná, minél fogva különös tekintettel azon nagy előnyre, mely ezen pompás új épületektől környezett teleknek kiépítése folytán a sugárútra háramolnék, egy ily szállodára az építési terveket megrendeltük és pedig annál nagyobb megnyugvással, mert több, mint valószínűnek tűnt fel előttünk, hogy a telket a jelzett módon kiépítve sokkal hamarabb fogjuk eladhatni, mint jelen állapotban.

Ha azonban időközben a telekre vevő találkoznék, a szándékba vett építkezéstől el fogunk állani.

A mi a sugárút előző évi jelentéseinkben panaszolt faburkolatát illeti, a szükséges javításokat a múlt évben is magunk eszközöltük, miután a részben tett intéz-

kedéseink, hogy a szerződött vállalkozó a bukolat fenntartására vonatkozó kötelezettségének eleget tegyen, eredményre nem vezettek. Előbb utóbb azonban kénytelenek leszünk a sugárútnak ujonnan burkoltatása iránt intézkedni, valószínűleg legkésőbb 1884-ben, miután az országos kiállítás 1885-ben határozott megtartatni, ez időre pedig kell, hogy a sugárút kifogástalan burkolattal birjon. Az alkalmazandó burkolat iránt még nem nyujthatunk tájékoztatást, de ennek megválasztása iránt haladék nélkül fogunk intézkedni, mihelyt a jelenlegi faburkolatot létesítő John Norris vállalkozóval fennálló szerződés betöltése iránt tett ujabbi erélyes lépéseink sikertelenségéről fogunk meggyőződni.

A sugárútra vonatkozó adatokat következőkben van szerencsénk közölni:

1882-ik évben következő telkek adattak el:

Folyószám	Telek száma		U t c z a	Vevő neve	Terület □ öleekben	Vételár o. é.		Megjegyzés.
	sugár- uti	helyrajzi				frt	kr	
1	9	3810—3812	—	Latzkó Náthán	211.00	90730	—	
2	11	5 3813/a	Laudon u. 12.	Brüll Armin	278.13	126271	02	
3	—	3813/b	Laudon u. 10.	Brüll Armin	170.13	60226	02	Fennálló régi házzal.
4	13	3857.3858 3860.3863	Szerecsen u. 12. Laudon u. 9.	b. Kochmeister Frigyes	137.30	65904	—	
5	20	1. b. 3801	Dobó u. 1.	Krausz Lajos	375.50	150200	—	Fennálló régi házzal.
6	29.31	3868—3873	Révay u. 17.	Wahrmann Mór	253.20	111408	—	
7	—	2 3868—3873	Dalmüház u. 4.	Kreische Antal	179.40	26910	—	
8	33.35	3 3868—3873	Szerecsen u. 32. 34.	Hajós u. 12.	337.18	121384	80	
9	37	4 3868—3873	Hajós u. 12.	Magyar államvasutak nyugdíjalapja	330.25	115587	50	
10	39	5 3912—3915	Szerecsen u. 36. 38. 40.	Fischer és Sonnenberg	266.30	106520	—	
11	41	2 3912.3915	Hajós u. 17.	Szenes Ede	172.50	60418	12	
12	—	3 3912—3915	—	Wagner és Bubala	152.90	22950	29	
13	40.42	1 3765	Hajós u. 15. Szerecsen u. 42.	győri Gschwindt Mihály	384.50	96221	12	
14	49	3765	—	Brüll Gusztáv	208.42	46894	50	
15	53	3953	—	Keller Vilmos	197.22	44670	33	
16	55	3954	—	Domonyi Brüll Miksa	228.26	51358	50	
17	—	3955	—	Stern Miksa	236.20	41346	81	
18	—	3960	Gyár u. 7.	Karsai Vilmos	313.35	42302	25	
19	97	3421	Teréz körut 15.	Magyar államvasutak nyugdíjalapja	381.83	23864	38	
20	99	4096	—	Ugyanaz	335.00	20937	50	
21	108	4097	Erdősor 22.	Hübner Nándor	464.33	28788	46	
22	103	3157	—	Hübner Nándor	478.00	29875	—	
		4116	—	Oldalösszeg	6090.90	1484768	60	

Folyószám	Telek száma		U t c z a	Vevő neve	Terület □ ölekkben	Vételár o. é.		Megjegyzés.
	sugár- uti	helyrajzi				frt	kr	
				Átvitel	6090.90	1484768	60	
23	106	3144	{Erdősor 5. Aradi út 53. 55.	Hübner Nándor	528.17	32746	54	
24	101	4115	{Erdősor 3. Nagy János u. 2..	Hübner Nándor	277.80	17362	50	
25	—	3151	{Bajza u. 20. Aradi u. 69.	Blaustein József	153.83	4999	47	
26	105	4120	—	Reimann Armin	341.25	16209	37	
27	107	4121	—	Reimann Armin	341.25	16223	02	
28	109	4124	—	Dezsényi és Kemény	341.25	14503	12	
29	111	4125	—	Temesváry Zsófia	341.25	14520	19	
30	113	4129	Bajza u. 26.	Lindenbaum Mór	397.67	18889	32	
31	—	3042—3046 2	Lendvay u. 3.	Odry Lehel	217.27	4345	40	
32	—	3042—3046 9	Lendvay u. 9. Epreskert u. 12.	Schubert Armin	292.63	6437	86	
33	129	4145/b 1	—	Kriszt Sándorné	305.38	8397	95	
34	—	4144/b 4145/b 2	Déliabáb u. 16.	Schulthess Frigyes	305.94	5537	51	
35	—	4175	Déliabáb u. 17.	Stroffoffer Klotild	164.17	2585	67	
36	—	4173	Déliabáb u. 19.	Szatmáry Soma	180.50	2743	60	
37	—	4171	Déliabáb u. 21.	Böhm Károly	289.67	5214	06	
38	—	4158	Déliabáb u. 28.	Krauth Adolf	189.13	3782	60	
39	—	4159	Déliabáb u. 30.	Krauth Adolf	283.36	5667	20	
40	—	4168	Arena u. 74. Déliabáb u. 23.	Lohr József	217.50	3915	—	
41	—	4167	Bakony u. 3. Déliabáb u. 25.	Zádor Gyula	192.67	2890	05	
Összesen 41 telek					11451.59	1671739	03	

Az előbbi években történt telek-eladásokat hozzáadván, a közmunkák tanácsa tulajdonában maradt ingatlanokból eladattak:

1876. évben eladatott	16 telek	4098.46 □ ^o	területtel	158,019	frt	19	kr.	vételárban:
1877. „ „	12 „	3492.51	„	102,785	25 „	„	„	
1878. „ „	7 „	1752.19	„	98,939	95 „	„	„	
1879. „ „	11 „	2597.45	„	113,147	83 „	„	„	
1880. „ „	29 „	9589.08.	„	1,176,254	76 „	„	„	
1881. „ „	18 „	5779.59	„	878,127	23 „	„	„	
1882. „ „	41 „	11451.59	„	1,671,739	03 „	„	„	

Eladatott mindössze 134 telek 38,760.87 □^o területtel 4,199,013 frt 24 krnyi vételárban.

1882-ben megkezdett építkezések.

A) A sugárút homlokzati vonalában:

Harkányi Frigyes	3 emelet	4. 6. számú telken
Keppich Lipót	3 „	5. 7. „ „

Laczkó Náthán	3	„	9. számú telken
Brüll Ármin	3	„	11. „ „
Wahrmann Mór	3	„	29. 31. „ „
Fischer és Sonnenberg	3	„	39. „ „
Szenes Ede	3	„	41. „ „
Mendl István	3	„	43. „ „
Györi Gschwindt Mihály	3	„	40. 42. „ „
Brüll Gusztáv	3	„	49 „ „
Pucher József	3	„	65. „ „
Jalics Ignác	1	„	71. „ „
Vallás és közoktatási ministerium	2	„	75. „ „
Magyar államvaspálya nyugdíjalapja	3	„	95. 97. 99. „ „
Reimann Ármin	2	„	105. „ „
Dezsényi és Kemény	2	„	199. „ „
Bányász Gyula	1	„ nyaraló	115. „ „
Kriszt Sándorné	1	„ „	129. „ „
báró Révay Ferencz	1	„ „	139. „ „

B) A sugárúti mellék utcákban:

Sugárúti pénzalap 3-ik emelet reáépítés Laudon-utca 7.	
Kreische Antal . 3 emeletes ház Szerecsen-utca 32. 34	
Wagner és Bubala 3 „ „ Hajós-utca	15.
Schön Ármin . 2 „ „ Szerecsen-utca	58.
Jalics Géza . . 1 „ „ Eötvös-utca	14.
Grünhut Samu . 3 „ „ Rózsa-utca	63.
Luczenbacher Pál nyaraló . . Bakony-utca	8.
Strohoffer Klotild 3 emeletes ház Délibáb-utca	17.
Szatmáry Soma 3 „ „ Délibáb-utca	19.
Lohr József . . 3 „ „ Délibáb-utca	23.
Krauth Adolf . 3 „ „ Délibáb-utca	30.

A sugárút homlokzatában eddig a következő épületek emeltettek, illetve kezdettek meg:

I. A vácsi körüttől a körtérig.

a) Jobb felől:

Stein Náthán	4 emeletes háza a Váci körút sarkán a sugárúti 1. számú telken
Keppich Lipót	3 „ „ . . . . . „ „ 5. 7. „ „
Laczkó Náthán	3 „ „ . . . . . „ „ 9. „ „
Brüll Ármin	3 „ „ a Laudon-utca sarkán „ „ 11. „ „
Delmedico Péter	3 „ „ . . . . . „ „ 15. 17. „ „
Pulitzer Sarolta	3 „ „ . . . . . „ „ 19. „ „
Politzer Ármin	3 „ „ . . . . . „ „ 21. „ „
Brüll Zsigmond	3 „ „ a Petőfy-utca sarkán „ „ 23. 25. „ „
Wahrmann Mór	3 „ „ „ Dalszínház-u. „ „ 29. 31. „ „
Fischer és Sonnenberg	3 „ „ „ Hajós-utca „ „ 39. „ „
Szenes Ede	3 „ „ . . . . . „ „ 41. „ „
Mendl István	3 „ „ . . . . . „ „ 43. „ „
Fuchs Gusztáv	3 „ „ a Nagymező-u. sarkán „ „ 45. „ „

Tafler Adolf	3	emel. háza a Nagymező u. sarkán a sugárúti	47. számú telken
Brüll Gusztáv	3	" "	" " 49. " "
Karsai Albert	3	" " a Gyár-utca sarkán	" " 57. " "
Karsai Ignác	3	" " " " " "	" " 59. " "
A municipális bank	3	" " „ Nyolcszög téren	" " 61. " "
A sugárúti alap	3	" " " " " "	" " 63. " "
Pucher József	3	" " az Eötvös-u. sarkán	" " 65. " "
Tafler Adolf	2	" " " " " "	" " 67. " "
A municipális bank	2	" "	" " 69. " "
Jalics Ignác	1	" " a Csengery-u. sarkán	" " 71. " "
A municipális bank	2	" " " " " "	" " 73. " "
A vallás és közokt. minis- teriumnak	2	" "	" " 75. " "
Ugyanannak	2	" " a Vörösmarty-u. sark.	" " 77. " "
Az orsz. zeneakadémia	2	" "	" " 79. " "
A képzőművészeti társ.	1	" "	" " 81. " "
Az orsz. rajztanoda	2	" " az Izabella-u. sarkán	" " 83. " "
A magyar államvasutak nyugdíjalapjának	2	" " az Izabella és Rózsa utca sarkán	" " 85.87. " "
Grünhut Samú	3	" " a Rózsa-u. " "	" " 88. " "
Hübner Nándor	3	" "	" " 91. " "
Ernst Henrik	3	" " a Sziv-utca sarkán	" " 93. " "
A magyar államvasutak nyugdíjalapjának	3	" " a Sziv-utca és körtér sarkán	" " 95. 97. 99. " "

b) Bal felől.

A „Foncière“ biztosító társulat	4	emel. háza a Váci körút sarkán a sugárúti	2. sz. telken
Harkányi Frigyes	3	" "	" " 4. 6. " "
Brüll Ármin (Herzfelder)	3	" " a Laudon-u. sarkán	" " 8. 10. " "
Schossberger Henrik	3	" " " " " "	" " 12. 14. " "
Stern Ignác	3	" " a Dobó-utca sarkán	" " 16-18. " "
Kreische Antal	3	" " " " " "	" " 22. 24. " "
Loisch Ede	3	" " " " " "	" " 26. " "
Fölsinger Rezső	3	" " " " " "	" " 28. " "
Gomperz Mór	3	" " a Dalszínház-utca sarkán	" " 30. 32. " "
Deutsch Samu	3	" " a Hajós-u. sarkán a sugárúti	36. " "
Ferenczy József	3	" " " " " "	38. " "
Győri Gschwindt Mihály	3	" " " " " "	40. 42. " "
Wahrmann Mór	3	" " a Nagymező-u. sarkán a sugárúti	44. " "
A municipális bank	4	" " " " " "	46. " "
Ugyanannak	3	" " " " " "	48. " "
Ugyanannak	3	" " " " " "	50. " "
Ugyanannak	4	" " " " " "	52. " "
Ugyanannak	3	" " " " " "	54. " "
Ugyanannak	3	" " " " " "	56. " "
Ugyanannak	4	" " a Gyár-utca sarkán	" " 58. " "
Pázmándy Dénes	3	" " " " " "	60. " "
A municipális bank	3	" " a Nyolcszög-téren	" " 62. " "
Ugyanannak	3	" " " " " "	" " 64. " "

Haggenmacher Henrik	3 emel. háza az Eötvös-u. sarkán	a sugárúti 66. sz. telken
A municipalis bank	2 „ „	68. „ „
Ugyanannak	3 „ „	70. „ „
Ugyanannak	2 „ „ a Csengery-u. sarkán	72. „ „
Fischer és Sonnenberg	3 „ „ „ „ „ „	74. „ „
Bobula János	3 „ „	76. „ „
Hübner Nándor	3 „ „ a Vörösmarty-u. sark.	78. „ „
Hübner Nándor	3 „ „ „ „ „ „	80. „ „
Pokupcsics Gyula	2 „ „	82. „ „
Kégl György	2 „ „ az Izabella-u. sarkán	84. „ „
Teleky Irén	3 „ „ „ „ „ „	86. „ „
Hübner Nándor	3 „ „ „ „ „ „	88. „ „
Hübner Nándor	3 „ „ a Rózsa-u. sarkán	90. „ „
Gróf Desseffy Aurél	2 „ „ „ „ „ „	92. „ „
Hulitius Károly	2 „ „	94. „ „
Türschl Alojzia	2 „ „	96. „ „
Tafler Kálmán	3 „ „ a Szív-u. sarkán	98. „ „
Ehrenfeld Ignác	3 „ „ „ „ „ „	100. „ „
A magyar államvasútak nyug- díjalapjának	3 „ „ a körtéren	102. 104. „ „

II. A körtétől a Városligetig terjedő részben.

a) Jobb felől:

Reimann Ármin	2 emeletes háza	a sugárúti	105. sz. telken
Dezsényi és Kemény 2	„ „ „ „	„ „	109. „ „
Bányász Gyula	„ nyaraló	„ „	115. „ „
Knorr József	„ „ „ „	„ „	117. „ „
Ray Ferencz	„ „ „ „	„ „	119. „ „
Neumeyer Ede	„ „ „ „	„ „	123. „ „
Az izr. árvaház nyaralószerü em. épülete	„ „	„ „	125. „ „
Helsingert hitestársak emeletes nyaraló	„ „	„ „	127. „ „
Kriszt Sándorné	„ „ „ „	„ „	129. „ „
Fackh Károly 2 em. nyaraló melléképületekkel együtt	„ „	„ „	131. „ „
Édeskuthy hitestársak 1 e. nyaraló melléképületekkel egy.	„ „	„ „	135. „ „
Gróf Keglevich Ilona 1 „ „ „ „	„ „	„ „	137. „ „
Báró Révay Ferencz 1 „ „	„ „	„ „	129. „ „
A municipalis bank 1 „ nyaraló melléképületekkel egy.	„ „	„ „	141. „ „

b) Bal felől:

Herzl Tivadar	2 emeletes háza	a sugárúti	110. sz. telken
Pallavicini örgróf 2	„ „ „ „	„ „	112. 114. „ „
Koczán Ferencz 2	„ „ „ „	„ „	116. „ „
Gróf Erdődy István emeletes nyaralója	„ „	„ „	120. „ „
Hieronymi Károly	„ „ „ „	„ „	122. „ „
Szily Kálmán	„ „ „ „	„ „	124. „ „
Rausch Gusztáv	„ „ „ „	„ „	126. „ „
Landauer Fer. József	„ „ „ „	„ „	128. „ „
Greger Róza	„ „ „ „	„ „	130. „ „

Brody Zsigmond	„	„	„	„	132	„	„
Rieger György	„	„	„	„	134.	„	„
Hirsch Sebestyén	„	„	„	„	138.	„	„
Ozv. Weninger Vinczéné	„	„	„	„	142.	„	„
Hauer Antonia földszintes	„	„	„	„	144.	„	„
A municipalis bank emeletes	„	„	„	„	146.	„	„

Osszesen tehát a sugárút homlokzat vonalában épült 1882. végéig:

Négy-emeletes épület	5
Három- „ „	55
Két- „ „	19
Egy- „ „	2
Nyaráló	24
<u>Összesen</u>	105 épület.

Azonkívül a sugárúthoz tartozó mellék utcákban 1882 év végéig emeltetett 30 épület.

III.

Nagy körút.

Igértük 1881. évről tett jelentésünkben, hogy tüzetes tanulmányunk tárgyává teendjük a nagyméltóságú magyar királyi Minister-Elnök úr által megpendített azon eszmét, mely szerint a nagy körút létesítésére szükséges pénzüsszegek egyelőre a sugárútra adott állami előlegek még vissza nem fizetett 1.716.793 frt 14 krnyi részletének igénybevételével volnának előteremtendők.

Ennek folytán e tárgyban a következő felterjesztést intéztük a magyar királyi kormány elnök úrhoz:

2854. szám.

1883.

Nagyméltóságú magyar királyi Ministerelnök Úr!

A nagykörútnak általánosan elismert fontosságával és kétségen felül álló sürgősségével szemben csak természetesnek fogja találni Excellentiád a fölött való mély sajnálkozásunkat, hogy mult évi deczember hó 1-én 3718. sz. a. kelt kegyes leiratában foglalt, egyébként bizonyára nyomós indokoknál fogva nem juthatunk azon egész pénzüsszeg birtokába, mely a nagy körút és bárány utcza kiágazásának teljes megnyitására és kiépítésére megkívántatnék.

De ha ezúttal a czél ekként teljesen elérhető nem volt is, örömmel vettük másfelől Nagyméltóságod annak legalább részben leendő valósitását lehetővé tevő azon elvi elhatározását is, mely szerint a sugár úti alap irányában fennálló állami előlegnek a nagy körút legsürgősebb munkálataira való felhasználhatását kegyesen kilátásba helyezni méltóztatott.

Excellentiád felhívása folytán a kérdést ez irányban a legbövebb tanulmá-

nyozás tárgyává tevén, van szerencsénk ennek alapján előterjesztésünket a következőkben tiszteletteljesen megtenni.

A sugár úti alap cselekvő és szenvedő állapotát feltüntető $\frac{1}{2}$. alatti kimutatás tanúsága szerint a jelenleg még 1716793 frt 14 kr-ra menő államelőleg a sugár uti eladott telkek vételára fejében már befolyt 1109199 frt 23 krban és még — legnagyobb részben rövid időn — befolyandó 970730 frt 64 krajczárban fedezetét találja, tehát alkalmas arra, hogy más mód hiányában a nagy körút kérdésének pénzügyi megoldásánál már most számításba vétessék; mert bár igaz, hogy a fentebb kitett előlegösszeg egymagában a még csak ezentul eszközendő és a $\frac{2}{3}$. alatti kimutatás szerint körülbelül 2802123 frtot igénylő kisajátításokra sem lesz elégséges, mindazonáltal legalább azon helyzetbe juttat bennünket, hogy az alább részletezett legsürgősebb munkálatokat végre fogjuk hajtani, azon reményben, mikép Excellentiának és egyáltalában a magas kormánynak az ország tükrét képező fővárosunk iránt mindenkor tanusított hazafiui előszeretete és irányunkban szüntelenül őszinte hálával tapasztalt jó indulata annak idején módját fogja találni azon további összegek előteremtésének is, melyek a nagykörút folytatólagos munkálatainak kivitelére szükségeltetni fognak.

Már mult évi 630. szám alatt kelt tiszteletteljes felterjesztésünkben volt szerencsénk tüzetesen kifejteni mindazon indokokat, melyek a nagy kör út létesítését nemcsak szükségessé, hanem egyúttal elodázhatlan sürgőssé is teszik. Ugyanazért e helyütt tartózkodni fogunk azok ismétlésétől s csupán a főváros csatornázási ügyéről kívánunk egy némelyeket elmondani.

Tudva van Nagyméltóságod előtt, hogy a nagy körút egyebek között főleg azon indoknál fogva terveztetett jelenlegi vonalában, hogy a város legmélyebben fekvő részei is kellőleg csatornázhatók legyenek, jelesül, hogy e végből a nagykörúton egy főgyűjtő csatorna építtethessék, mely az egész csatorna rendszernek legfontosabb részét képezendi.

A főváros általános csatornázási ügye, s ezzel a nagykörútra tervezett főgyűjtő időközben új stádiumba lépett, a mennyiben a főváros hatósága az e téren még 1873-ban megindított tanulmányozásokat valahára befejezván, a körúti főgyűjtőnek alapelvül kimondása mellett a részletterveknek haladéktalan elkészíttetését határozta el, mely határozathoz a magunk részéről is hozzá járulván, a csatornázás végrehajtása küszöbön állónak tekintendő, s minden viszonyok szigorú számbavétele mellett is várható, hogy az építés — természetesen a körúti főgyűjtővel — legfeljebb 3 év alatt meg fog kezdetni.

Hogy azonban ez történhessék, annak feltétlen szükségessége előtt állunk, mikép a nagy körútat időnként legalább oly mérvben megnyissuk, a mily mérvben a főgyűjtő csatorna építése előhaladni fog; a megnyitást pedig a szükséges terület megszerzésének kellően megelőznie, ez idő szerint feladatunkat első sorban ez képezi.

Nem szükséges Nagyméltóságod előtt bővebben fejtegetnünk a főváros rendszeres csatornázásának félretehetlenül sürgős szükségét. Hiszen annak megfejtését, hogy a halál nálunk még a járványmentes években is általában majdnem kétségbe

ejtően dús aratást tart, ma már nemcsak a szakemberek, hanem mindenki főképen a főváros hiányos csatornázási rendszerében, vagy jobban mondva a csatornázás rendszertelenségében keresik és találják. Ez volt már évekkel ezelőtt a tudomány által approbált meggyőződés. Ugyanazért csakhamar életbe-hivatásunk után tüzetesen foglalkoztunk a baj orvoslásának módjával, s mihelyt a főváros általános szabályozási terve megállapított, a csatornázás mikéntjének egész kérdését felölelő programot készítettünk és törvényszerű tárgyalás végett a fővárosi hatóságnak megküldöttük, az ennek kebelében felmerült vég és hossz nélküli nézeteltérések következtében azonban az eldöntés — magának az ügynek pótolhatlan kárával — csak a folyó évben következett be, úgy hogy végre valahára már mégis eljutottunk oda, hogy a csatornázás a nagy körüti főgyűjtőn kezdve — miként jeleztük — legközelebb meg fog indittatni.

Már pedig hogy ezzel szemben nekünk mellőzhetlen kötelességünk a főgyűjtő építhetésének előfeltételét képező megnyitását a nagy körűtnak, ha nem is egyszerre, legalább részeként a csatornaépítés remélhető előhaladásának megfelelőleg eszközölni, bizonyára Nagyméltóságod is kegyes lesz belátni. Öszintén megvalljuk, mi azt egyenesen lehetetlenségnek tartjuk, hogy a csatornázásnak annyira fontos ügye az eddig felmerült hosszú és eléggé nem sajnálható késedelem mellett most meg ott találjon zátonyra, hogy a nagy körűt nincsen megnyitva.

Ilyképen megnyitandónak tartjuk továbbá a nagy körűt azért is, mert ez által a főgyűjtő építése nemcsak lehetővé tétetik, hanem egyuttal hathatós pressió gyakoroltatik a fővárosi hatóságra, hogy ez építést minden lehető módon siettesse, a közegészség érdeke mellett azon indokból is, mert az ekként megnyitott szakaszoknak a forgalom és közlekedés igényeinek megfelelő karba helyezését egyedül azon csatornaépítés fogja hátráltatni.

A nagy körűt megnyitására nézve szükséges területek megszerzése hosszabb időt fog igénybe venni, mert alig lehet kilátás arra, hogy a telektulajdonosok 3 év alatt a szabályozási vonalon csak nagyobb számban is építkezzenek, s mert feltehetőleg sok esetben a megszerzés barátságos egyezés útján nem fog sikerülni, nem ritkán kénytelenek leszünk tehát az 1881. évi XLI. törvényezikkben körülírt kisajátítási eljáráshoz folyamodni, mely már magában véve hasonlíthatlanul hosszabb, mint a régi törvény szerint az esküdszék előtt folytatott eljárás, miután a bíró minden esetben szakértők közbejöttével helyszíni szemlét fog tartani, s úgy az első mint a másodbírósi határozat is mindig fellebbezhető. S ha e mellett számításba vesszük, hogy mielőtt a kisajátítási per megindítható volna, előbb a fővárosi hatóságtól be kell szerezni a nagykörűtba eső telekrészek hiteles pontosságú térrajzát, felül kell vizsgálnunk a 10 évvel ezelőtt megállapított becsárákat, s végül, hogy ki kell kérni a kisajátítási engedélyt, majdnem bizonyosra vehető, miszerint egy-egy kisajátítási per 2 éven által is el fog huzódhatni, mihez ha még a kisajátítandó épületeket lakó felek részéről igénybe veendő felmondási, valamint azon időt is hozzászámítjuk, melybe az épületek lebontása kerülend: önként következik, hogy már most késedelem nélkül minden intézkedést meg kell tennünk, hogy a fővárosnak a 3 év múlva megkezdendő csatornaépítéshez a területet átadhassuk, annál is inkább, mert

hogy a fővárosi hatóság a kivitel iránt megfelelő időben intézkedhessék, s a megbizandó vállalkozóval a szerződést megköttesse, ez átadásnak az építés megkezdése előtt legalább egy évvel kell megtörténnie.

A főgyűjtőnek medrét a váczi körút és soroksári-utcza közötti nagy körútrész képezendi, melynek kisajátítási költségei a 3 % alatti kimutatás szerint 2.256,017 frtra rúgnak, s melyet a főgyűjtő építési rendje szerint okvetlenül meg kell nyitnunk; s miután ez építés a szivattyú telepnél déltől éjszának veendi természetszerűleg kezdetét, igen világos, hogy a területmegszerzést nekünk is itt t. i. a malom-utcánál kell megkezdennünk.

A sugárúti előleg igénybevétele által remélhető összeg ségélyével a nagy körúton csak egyes munkálatok lévén végrehajthatók, e körülménynél fogva szigorúan mérlegeltük azokat a sürgösség tekintetében, és ennek alapján azon meggyőződésre kellett jutnunk, hogy az V. kerületi fegyvergyár utczában, melynek teljesen elhagyatott állapota a legkirívóbb ellentétben áll bármily kezdetleges igényekkel is, általában, de különösen a nádor-utczai torkolatnál a közúti vaspálya itteni hirtelen kanyarodása miatt úgy a gyalog, mint a kocsiközlekedést is valóban minden pillanatban komoly veszély fenyegeti, s csak a szerencsés véletlennek tulajdonítható, hogy itt naponként balesetek elő nem fordulnak. Maga az utcza pedig éjjel csavargók alkalmas menhelyéül szolgál.

Valóban oly szégyenletes állapot, melynek hogy mielőbb véget vetni kötelesek égünknek kell ismernünk, szintén kegyes lesz Exellentiad megengedni.

Ugy véljük tehát, hogy a kegyesen nyújtandó összegből a körúti főgyűjtő építésének lehetővé tételére nézve szükségelt munkálatok mellett első sorban a fegyvergyár-utcza rendezése a Margithidtól az Árpád-gőzmalom vonaláig végrehajtandó volna, annál is inkább, mert ez utcza végleges rendezésének — miután ez már nem képezendi medrét a nagy körúti főgyűjtőnek — mi sem áll útjában, s mert a fővárosi hatóság e rendezés reményében a pesti építőtársaság telkének egy részét az ott elvonuló töltésnek a szétomlás ellen biztosítása végett létesített támasztöltés czéljára már igénybe is vette, a nélkül, hogy a nevezett társulat kártalanítása csak szóba is jött volna, mely társulat ennél fogva egész jogosan és méltányosan fordult felfolyamodásával a magyar királyi belügyminister urhoz,

A fegyvergyár utczába benyuló körútrésznek ekkénti rendezése a 4 % alatti kimutatás szerint 162,840 frtba fog kerülni.

Behatóan foglalkoztunk a Nagyméltóságod által hangsúlyozott váczi út és király utcza közötti szakasznak ideiglenes kiépítésével is, mi a 5 % alatti kimutatás szerint 568,817 frtot igényelne, melyből 197,722 forint az útépitési munkálatokra, 370,095 forint pedig a kisajátításokra esik.

Mi készséggel elismerjük, sőt állítjuk, hogy a váczi út és király utcza közötti szakasz a nagykörútnak mondhatni legszebb részét képezi, hogy a sugárúton nagy arányokat öltött építkezési kedv a vidéknek különben is kiváló élénkségénél leghamarabb fogna ide átesapni, végre hogy a forgalom érdekei is sürgősnek tüntetik fel ezen útszakaszt.

De oly viszonyok között, midőn ha az egész előlegösszeg átengedettetik is a

körút czéljára, még a csatornázás végett kikerülhetetlenül eszközendő kisajátítások 2,256.017 forintnyi költségét és a fegyvergyár utca szintén el nem odázható rendezésének 162.840 forintnyi költségét sem leszünk képesek kiteremteni, hanem ez utczát a nyerendő összegből csak is annak reményében fogjuk rendezhetni, hogy a csatornára nézve szükségelt és a szóban forgó összegből ki nem kerülendő kisajátításokról annak idején kegyes lesz a magas kormány a további pénzösszeg nyújtásával gondoskodni, ily viszonyok között a sugárúti előlegből a vácsi körút — király utcai szakasz a jelzett legeslegsürgősebb munkálatok árán volna ideiglenesen kiépíthető.

Miután azonban az előadottak szerint ezen munkálatokat nem lehet, nem szabad továbbra előláznunk: a legmélyebb tisztelettel kérjük Exellentiaát, miszerint egy felől a sugárút létesítésére adott állami előlegből még vissza nem fizetett 1,716.793 forint 14 krajczárnyi egész összegnek a nagy körút czéljára törvényhozásilag leendő átengedése iránt kegyesen intézkedni, másfelől megengedni méltóztassék, hogy ezen összeget első sorban a malom utczának a soroksári utczába való betorkolásánál megkezdendő és innen éjszak felé folytatandó kisajátításokra, továbbá a fegyvergyár utczának a Margit hídtól az Árpád gőzmalom vonaláig szándékolt rendezésére fordíthassuk.

Miként Exellentiaád már a fentiekből kegyesen meggyőződni méltóztatik, már most nélkülözhetlen szükségünk van azon egész összegre. A tisztelettel előadottak mellett azonban fel kell itt még azt is említenünk, hogy az addig elősorolt legsürgősebb munkálatokon kívül még más munkálatokra is készen kell lennünk, melyeknek mérve teljes bizonyossággal ugyan előre nem látható, de a melyeknek szüksége elől szintén nem fogunk kitérhetni, ha a nagykörúton a telektulajdonosok egyike vagy másika építkezni kíván.

A nagy körút, egyes előnyös fekvésű pontoktól eltekintve, jelenleg oly állapotban van, hogy azon az építkezés csaknem a lehetetlenséggel határos. Ha tehát ott valaki építeni kíván, és ebbeli komoly szándékát előttünk kétségtelenné teszi, nekünk a tulajdon szabad használhatóságának elvitázhatlan követelménye, mit a hatóság és végső folyamatban magának az állam tekintélyének csorbitása nélkül nem vélünk ignorálhatni, legott kötelességünkké teszi, hogy az illető telek mellett elvonuló körútrészt a legközelebbi keresztutczáig megnyissuk és az építkezést lehetővé tevő állapotba helyezzük, vagyis az ingatlanhoz való hozzáférhetést létrehozzuk.

Kell tehát, hogy ily előre nem létható, de minden valószínűség szerint bekövetkezendő munkálatok költségei felett is rendelkezünk.

Mindezeknél fogva szabadjon remélnünk, hogy a magas kormány részéről az egész sugárúti előlegösszegnek a nagy körút czéljára leendő átengedésére irányuló alázatos kérelmünk ellenében nemcsak nem fognak nehézségek gördíttetni, de sőt nagybecsű támogatását lesz az szerencsés kinyerni. Annál is inkább hisszük és reméljük ezt, mert úgy vagyunk meggyőződve, hogy e művelet ép oly kevéssé fog elviselhetlen teherként nehezdedni az államkincstárra, mint a mily kevéssé nehezdedt volna azon körülmény, ha a kérdéses összegek a sugár uti telkeknek esetleg beállhatott lassúbb értékesítése következtében még csak hosszú évek mulva folytak volna be.

De mellékesen bátorkodunk itt azon kérdést is felvetni, hogy mi történének akkor, ha mi a kezdetben hivatkozott kegyes leirat szerint a szóban levő előlegösszegnek csak egy hányadát nyernők el ezuttal, mikor még az egész is egymagában arra sem elegendő, hogy a csatorna építésének lehetővé tétele céljából okvetlen eszközlendő kisajátításoknak 2256017 frtnyi költsége általa fedeztethetnék.

Feltéve tehát azon nem vélt esetet, hogy a még fennálló előlegnek ez alkalommal csak egy része adatik rendelkezésünkre, a mellett hogy tevékenységünk megbéníttatnék, s azt helyesen be sem oszthatnánk, a legrövidebb idő multán ismét kénytelenek volnánk a magas kormányhoz azon kéréssel járulni, hogy bennünket a szükséges további pénzösszegekhez juttatni méltóztassék, miattunk nem fogván a csatorna építés vesztegelhetni.

Nagyméltóságú Ministerelnök Úr! Mi a nagy körutat illetőleg egyáltalán úgy vagyunk meggyőződve, hogy miután a létesítés szüksége és sürgőssége bátran nevezhető meghaladott álláspontnak, annak nemesak egyes szakaszokban, hanem egész vonalában mielőbb leendő megnyitása és kiépítése elől többé már nem lesz lehetséges kitérni. Az előzőkben volt szerencsénk kifejezni, hogy a megnyitásnak minden egyebektől eltekintve már csak azért is multhatlanul be kell következnie, hogy a nagy köruti főgyűjtő, mint a főváros általános csatornázásának első és legfontosabb része kiépíthető legyen. De képzelhető-e, hogy a nagy körút annyi költséggel megnyitván, a teljes kiépítés a megnyitás után csak rövid időre is elmaradjon? Mi ezt nem hihetjük, mi ezt a lehetetlenségek sorába tartozónak tekintjük. Ugyanazért csak kötelességünket véljük teljesíteni, midőn ez alkalommal Exellentiad kegyes figyelmét e körülményre irányítva, színe előtt esedezünk, hogy a nagykörút ügyét egyáltalán nagybecsű gondoskodásának tárgyává tenni méltóztassék.

Jól ismerjük a leküzdendő pénzügyi nehézségeket; de e mellett ismétlen kifejezést adni bátorkodunk abbeli hitünknek, hogy az állam részéről igényelt áldozat talán még sem oly nagy, mely ne volna meghozható az egész ország büszkeségét méltán képező főváros érdekében, melynek fejlődése és emelkedése magának az államnak is egyik fontos érdekét képezi.

Midőn mindezekre támaszkodva mi a legszebb reményeket tápláljuk a nagykörút mielőbbi kiépítése iránt, végezetül szabadjon Exellentiad előtt az iránt is esedezünk, hogy miután a felsorolt előmunkálatokhoz haladék nélkül kell hozzálátunk, ezt azonban mindaddig nem tehetjük, míg a szükséges pénzösszegek iránt bizonyosságban nem vagyunk, a sugárúti egész előlegösszegnek a nagykörút céljára leendő átengedését tárgyzó alázatos kérelmünknek mielőbbi kedvező elintézését a lehetőségig kegyesen elősegíteni méltóztassék.

Kelt Budapesten, a fővárosi közmunkák tanácsa 1882. évi november hó 16-án tartandó üléséből.

Podmaniczky Frigyes s. k.

alelnök.

Rupp Imre s. k.
miniszteri osztálytanácsos.

Budapest főváros törvényhatósági bizottságának a magas kormányhoz intézett felirata, melyben a nagy körút megnyitását és kiépítését szorgalmazza és kéri, hogy a 30 évi rendkívüli adómentesség a második emelet felépítésére is alkalmas alapfalakkal bíró egy emeletes épületekre is kiterjesztessék, továbbá, hogy a kisajátítási költségeknek a telektulajdonosok által viselendő egy negyedrésze vagy egészen elegendtessék, vagy legalább már most számszerint meghatározottassék, a nagyméltóságú magyar királyi pénzügyminister úr által hozzánk véleményezés végett leadatván, mi arra a következőkben válaszoltunk:

2860. szám.

1882.

Nagyméltóságú magyar királyi Pénzügyminster Úr!

Hivatkozással 1881. évi április hó 1-én 20,545. sz. alatt kelt kegyes leiratára, van szerencsénk a Budapest főváros közönségének ./. alatt visszazárt felterjesztésében kifejtett egyes kérelmi pontokra vonatkozólag igénytelen véleményünket a következőkben tiszteletteljesen előadni.

Mindenekelőtt szabadjon ezt a kérelem általános, a nagykörút kiépítésének előmozdítására irányuló részére megtennünk.

Teljes mérvben osztozunk ugyanis a főváros közönségének azon nézetében, mely szerint a nagy körúton való építkezésnek az képezi első és alapfeltételét, hogy az út megnyitván, csatornával, vízvezetékekkel, világítással, burkolattal és járdával elláttassék, egyszóval az úttest a kényelmes közlekedés igényeinek megfelelő karba helyeztessék, mert tény, hogy míg ez nem eszközöltetik, addig alig jöhet kedve valakinek költséges építkezésbe kezdeni, s ha ezt teszi is, jövedelmezőségi számításában a vidék keresetlenségénél fogva aligha nem csalódnia lesz kénytelen.

Midőn azonban az építkezésnek ezen majdnem áthághatlan akadályát a magunk részéről is elismernők és ennél fogva constatálnók annak elodázhatlan szükségét, hogy a nagykörút mielőbb megnyitassék és kiépíttessék, nem tehetjük, hogy a feletti csodálkozásunknak ne adjunk kifejezést, miszerint ezt épen a főváros sürgetői a magas kormánynál.

Mert bár igaz, hogy a nagy körút általunk mindeddig meg nem nyitattott, és eddigelé csak azon telkek lettek általunk kisajátítva, a melyeken szándékolt építkezésre az engedély megtagadandó volt; ámde maga a megnyitás még nem volna egyértelmű a nagykörúton való építkezés előfeltételeinek valószínűsítésével, mi hogy eléressék, erre nézve még az is multhatlanul szükséges, hogy az út csatornával, vízvezetékekkel, világítással, burkolattal és járdával elláttassék, mely munkálatok természetes sorrendje szerint mindenekelőtt a csatorna, jelesül a nagykörúton tervezett

főgyűjtőnek kell kiépíttetnie, s míg ez nem történik, addig az érintett további útépitési végleges munkálatokra alig lehet gondolni.

Bátorkodunk itt megjegyezni, hogy a nagy körút a csatornaépítés előtt rendezhető volna ugyan, de csak ideiglenesen, s az ekként befektetendő összeg tetemes része kárba veszne akkor, midőn a végleges munkálatok végrehajthatnának. Ezt pedig különben is szerfelett szűk pénzügyi viszonyaink lehetőleg kikerülendőnek parancsolják.

Miután pedig ezen főgyűjtő maga a főváros által lesz építendő, mi ha megnyitnók is a körutat, mint épen megjegyeztük, előbb nem helyezhetnők azt az építkezést lehetővé tevő, végleges állapotba, semhogy a főváros a csatornázást e vonalon végrehajtotta volna.

Igaz, hogy a nagykörút megnyithatása végett még ezentúl eszközendő kisajátításokra a 2. §. alatt mellékelt kimutatás szerint mintegy 3 millió forintnyi jelentékeny összegre lesz szükségünk, mely felett még nem rendelkezünk; de ismerve a magas kormányának áldozatkészségét, melylyel a főváros felvirágzását úgy ennek, mint magának az egész országnak érdekében is minden alkalommal a legmelegebben karolja fel, úgy vagyunk meggyőződve, s e meggyőződésünket bátran ki is mondhatjuk, hogy a nagykörútnak a főváros által szorgalmazott mielőbbi kiépítése sokkal inkább szenvedhet hajótörést a csatornaépítésnek késedelmessége, mint az általunk az út megnyitására és jókarba helyezésére nézve szükségelt pénzüsszegek hiánya miatt. Meg vagyunk továbbá győződve arról is, hogy ha a főváros a csatornázás ügyével ily végnélkül nem késlekedik, s azt csak pár évvel ezelőtt a végrehajtás küszöbére juttatja, úgy ma már nem lehetett volna alkalma a nagykörút gyors kiépítését szorgalmazni, a minthogy nem lesz alkalma a jövőben sem, ha a reá várakozó főgyűjtő csatornát a nagykörúton létesítette. A mint tehát a nagykörút kiépítése körül tagadhatlanul felmerült késedelem oka magára a fővárosra hárul vissza, úgy másrészt első sorban tőle függ, hogy a kiépítés mielőbb eszközölhető legyen.

Mi a magunk részéről mindent megteszünk arra nézve, hogy a fővárosnak a csatorna építéshez szükségelt területet átengedjük.

Igy, miután a csatornázás ügye végre valahára oda érlelődött, hogy 3 év alatt remélhetőleg meg fog kezdetetni a nagykörúti főgyűjtő építése, már folyamatba tettük a tárgyalásokat a szükséges kisajátítások foganatosítása végett, hogy azon időre a területet átadhassuk. Jelesül a szükséges pénzüsszegeknek a sugárút létesítésére nyújtott s ez időszerint még 1,716.793 frt 14 krban fennálló állami előleg igénybevételével leendő beszerzése kérdésének tanulmányozására a nagyméltóságú m. kir. miniszterelnök úr által azon alkalomból, midőn az egész nagykörút megnyitására és kiépítésére és az e célból már közel 2,000.000 forint erejéig nyújtott előleg visszafizetésére megkivántató mintegy 6,500.000 forintig terjedő hitelművelet eszközölését kértük, felhivatván, ennek folytán azon újabb kérelemmel járultunk a miniszterelnök úr ő nagyméltóságához, hogy a sugárúti alap irányában még a fent kitett összegben fennlévő egész előlegnek a nagykörút céljára leendő felhasználása a törvényhozás útján megengedtessek, mely kérdés kedvező eldöntése iránt semmi kétsé-

günk nincsen, annál kevésbé, mert megvagyunk győződve, hogy a magas kormány is a legmelegebben szívén hordja a főváros jelenlegi szomorú egészségügyi viszonyai megjavulásának alapfeltételét képező általános csatornázás mielőbbi végrehajtását; ezen csatornázásnak pedig legfontosabb és legsürgősebb részét épen a nagykörútra tervezett főgyűjtő képezi; szükséges tehát, hogy a főgyűjtő létesíthetése végett a nagykörutat megnyissuk és az e célból eszközlendő kisajátítások költségei rendelkezésünkre álljanak.

Áttérve ezek után a főváros közönségének további kérelmeire, a magunk részéről is melegen pártoljuk az 1871. XLII. t.-cz. olyképen leendő módosítását, hogy az abban a nagykörút vonalára nézve engedélyezett rendkívüli adómentesség az oly egyemeletes épületekre is kiérjesszessék, melyek a második emelet felépítésére is alkalmas alapfalakkal bírnak; mert kétségtelen, hogy a telektulajdonosok nagy része nincs azon helyzetben, hogy egyszerre kétemeletes épületet építhessen, s mert bizonyosnak vehető, hogy a törvény ez irányú módosítása hathatósan fogja a telkek gyors kiépülését előmozdítani, a mit nemesak város — szépészeti szempontból, hanem magának az államkincstárnak érdekében is igen kívánatosnak tartunk.

És hogy a kérdéses törvény eredeti célja, hogy t. i. a nagykörúton legalább 48 láb magassággal bíró épületek létesíttessenek, a javasolt módosítás mellett is — ha bár később eléressék, erre nézve a második emelet felépítésére is alkalmas alapfalaknak kikötésében elég biztosíték rejlik.

Nem járulhatunk ellenben a főváros közönségének azon nézetéhez, mely szerint a telektulajdonosok a nagykörút és bárány-utczai kiágazásának létesítéséből felmerülő kisajátítási költségeknek a szóban lévő törvény értelmében általuk viselendő egy negyedrészenek terhe alól felmentendők volnának. A törvény ezen rendelkezése ugyanis nem csak jogos, hanem különösen méltányos is, mert a körúti létesítése folytán az ingatlanságok egy széles, szabályozott s a főváros főforgalmi erét képezendő útra fognak nyilni és rendkívüli adómentességben részesülni, s így értékükben kiszámíthatlanul fognak növekedni; és főleg mert a tulajdonosok telkeik mentében teljesen kész, asphaltjárdákkal, csatornákkal, víz- és légszervezetekkel ellátott, fasorokkal díszített, a kényelem és szépség minden igényeinek megfelelő boulevardot nyerendnek, mely munkálatoknak költségei legnagyobb részben sajátjukból volnának kénytelenek a főváros bármely más részén viselni, mely költség önmagában bizonyára felülmulná a kisajátítás czímén a törvény által követelt egy negyedrészbéli hozzájárulási költséget.

Nem forog fenn tehát nézetünk szerint indok arra, hogy a törvény ezen rendelkezése hatályon kívül helyezettessék; de ennek a főváros kérelmének második alternatívája szerint, vagyis olyképen leendő módosítását, illetve kiegészítését, hogy a kérdéses hozzájárulási költség már most szám szerint meghatározottassék, bátorokdunk a magunk részéről is kegyes figyelmébe ajánlani Excellentiádnak.

Nem férhet ugyanis kétség ahhoz, hogy sokakat ezen járulék iránt való bizonytalanság is visszatart az építkezéstől, melybe mielőtt valaki kezdene, megnyugtanni kívánja magát a jövedelmezőséget illetőleg, a nagykörúton azonban e részben nem vehet biztos számítást, mert ismeretlen előtte a kisajátítási járulék. Mig ha az

összes kisajátítási költségek már most szám szerint meghatározhatnának, ennek alapján minden egyes telekre fix tételben volna az kivethető, 's megszűnnék hátráltatni a tulajdonosokat az építkezésben.

A kisajátítási költségeknek, az érintett célból már most leendő meghatározása lényeges akadályba nem is ütközik. E meghatározás véleményünk szerint ugyanis aggály nélkül volna az eddig már tényleg felmerült és becsü szerint még felmerülendő kisajátítási költségeknek számbavétele alapján eszközölhető, — mert bár igaz, hogy a becsár és a tényleg fizetendő kisajátítási ár között esetleg a vállalat terhére fog különbség mutatkozni, de az esetleges, semmi esetre sem igen nagy veszteségért bő kárpótlást nyujtana a nagykörúti telkeknek ekként gyorsabban bekövetkezendő kiépülése, s ezzel új adótárgyaknak hamarabb keletkezése.

Nem mulaszthatjuk el Nagyméltóságod kegyes figyelmét ez alkalommal arra is kikérni, hogy a törvényben megállapított szakaszonkénti kivetés mellett műszaki osztályunk számítása szerint az is megeshetik, hogy az egyik szakaszbeli telek után fizetendő kisajátítási járulék 60%-kal is meghaladja a másik szakaszbeli telekre eső járulékot, a nélkül, hogy e nagy differentiát a telkek értékének különbözősége indokolhatná, vagy csak meg is fejthetné. A kellő arányosság lehető elérése végett mi a kivetésnek azon módozatát tartanók legmegfelelőbbnek, hogy az egyes telkek ne az illető szakasz, hanem az egész nagykörút és bárány utcái kiágazás kisajátítási költségeinek aránylag reájuk eső egynegyedrésszel terheltessenek, vagyis megállapítván az összes kisajátítási költség, ennek egynegyedrésze mindkét-oldalí telkek közt homlokzataik arányában megosztassék. Annál inkább tartjuk leghelyesebbnek a kivetés ezen módozatát, mert a telektulajdonosok voltaképen nem az egyes szakaszoknak, hanem a nagykörútnak, mint egésznek látják hasznát; jogos tehát, hogy ne az egyes szakasznak hanem az egész nagykörút kisajátítási költségeihez járuljanak.

A mennyiben a magas kormány a nagykörútról szóló 1871. évi XLII. törvénycikknek a fentiek szerint leendő módosítása iránt a törvényhozás elé javaslattal járulni kegyesen elhatározná, úgy bátorkodunk mély tisztelettel azt is javaslatba hozni, hogy ez alkalommal a többször említett kisajátítási járulék esedékességének időpontja is meghatározassék.

Miután pedig ezen járulék viszontszolgáltatás természetével bir, akkor volna az követelendő, a mikor az annak ellenében kilátásba helyezett munkálatok végrehajtottak; ez azonban a körút egész vonalára nézve huzamosabb időt fogván igénybe venni, célszerűnek vélnök, ha csak az idézett törvénycikkben megnevezett egyes szakaszok vétetnének alapul olyképen, hogy minden szakaszban akkor volna esedékes a kisajátítási járulék, a mikor ott az útépitési munkálatok, jelesen a csatornázás, vízvezeték, világítás, burkolás és járdafektetés teljesen befejeztettek, s az útszakasz a forgalomnak átadatott. A fizetési határidő kezdőpontjául ezt tartjuk legmegfelelőbbnek, maga a határidő pedig szerény véleményünk szerint egy évben volna megállapítandó, mert az ennél rövidebb határidő egyeseket mód felett terhelhetne, annál inkább, mert a legtöbb esetben telkük beépítési költségeiről is gondoskodniok kell.

Miként Exellentíád már az előzőkből kegyesen kivenni méltóztatik, a nagy-

körúton a magánosok — egyes előnyös fekvésű telkek tulajdonosait nem számítva — tulajdonképen mindaddig nem építkezhetnek, míg az legalább egyes szakaszaiban teljesen kiépítve nincsen. A tapasztalat bizonyítja, hogy ezen kiépítés előtt még a rendkívüli adómentesség kecségtető kedvezménye sem volt képes a telektulajdonosokat építkezésre bírni, és az első 10 év lefolyt anélkül, hogy azon adómentességnek számbavehető hatása mutatkozott volna.

Miután tehát a nagykörúton való építkezésnek az képezi előfeltételét — melyet még a rendkívüli adómentesség sem képes pótolni — hogy az út megnyitvatván, kiépíttessék, ha a rendkívüli adómentességre igényt tartó építkezések fogantatására megállapított 10 évbe az út kiépítése előtt letelt évek is beszámíttatnak, akkor a törvényhozás az építkezésre tulajdonképen csak annyi időt enged, a mennyi az út kiépítése és a 10 évnek a törvény szerint számított lejárata közt van.

Miután pedig kétségtelen, hogy a törvényhozás a rendkívüli adómentesség elnyerhetésére olyan 10 évet kíván engedni, a mely alatt lehet építkezni, de mert a 10 évnek más számítása czéltalan is volna: esedeznünk Excellentiád előtt, hogy a többször idézett törvényczikknek a törvényhozás útján a már javasoltakon kívül még azon irányban leendő módosítását is kegyesen eszközölni méltóztassék, hogy a nagykörúton fogantatosítandó építkezésekre a rendkívüli adómentesség elnyerhetése végett megállapított 10 év a törvényben megnevezett minden egyes önnálló szakaszra nézve azon időponttól számíttassék, a midőn ezek teljesen kiépítve a forgalomnak átadatnak.

Az előadottak alapján, mély tisztelettel kérjük Nagyméltóságodat, méltóztassék a fentiekre vonatkozólag kegyes elvi elhatározását velünk közölni, hogy a kisajátítási járulék tekintetében a szükséges számításokat megtehessek.

Végezetül szabadjon Excellentiádnál az iránt is esedeznünk, hogy tekintettel az ügynek Nagyméltóságod által is kétségkívül méltatandó rendkívüli fontosságára és sürgösségére, a nagyméltóságú m. kir. miniszerelnök úrhoz a sugárúti egész előlegnek a nagykörút czéljára törvényhozásilag leendő átengedése iránt intézett, fentebb már megérintett alázatos kérelmünket a maga részéről is nagybecsű támogatásában részesíteni kegyeskedjék.

A nagykörút kívánt két átnézeti térképét van szerencsénk 3. .| alatt be-terjeszteni.

Kelt Budapesten a fővárosi közmunkák tanácsa 1882. november hó 16-án tartott üléséből.

Podmaniczky Frigyes s. k.,

alelnök.

Rupp Imre s. k.,

ministeri osztálytanácsos.

IV.

Csatornázás.

A főváros általános csatornázásának ügye hosszú vajúdás után végre közel jutott a kivitelhez.

Az ez irányban folyt eszmeharcz megindítója Morton Peto vállalkozó volt, ki az általános csatornázásra nézve 1869. évben egy, Bazalgette londoni mérnök által aláírt tervvázlatot és ajánlatot nyújtott be, mely a csatornázási ügyben a főváros hatósága által 1870. évben kiküldött technikai bizottmányhoz lön utasítva.

E bizottmány tüzetesen kifejtvén a még 1840-ben, az akkori országos építészeti hatóság által megállapított jelenlegi csatorna-rendszernek minden hiányát és hátrányos kihatását, egy a főváros igényeinek megfelelő új csatornázási rendszer behozatalát sürgette.

A városi hatóság azonban a nélkül, hogy az ügy érdemébe bocsátkozott volna, Morton Peto említett beadványát az időközben megalakult fővárosi közmunkák tanácsához tette át. Ennek folytán e tanács a csatornázás kérdését a legbehatóbb tanulmányozás tárgyává tette, s még 1873-ban tüzetes csatornázási programot dolgoztatott ki úgy Pest, mint Buda város területére nézve is, s a programot a hozzá készített tervvázlattal együtt oly felhívással küldötte meg a városi hatóságnak, hogy annak megbírálására, s esetleg a programban foglalt elvek alapul vétele mellett, vagy pedig teljesen önálló csatornázási munkálat készítésére az e részben tekintélyeknek ismert bel- és külföldi szakférfiak hívassanak fel.

A közmunkák tanácsának programja szerint Pest városának belső területe két főgyűjtő által volna víztelenítendő, s mindkettő a tábori kórház tájékán egyesülne, hol tartalmuk alacsony vízálláskor szabadon ömlenek a Dunába, magas vízálláskor pedig kiszivattyúztatnék, továbbá a magasabban fekvő terület egy önálló főgyűjtővel víztelenítették, melynek kifolyása mindig szabadon maradna; végre a felhőszakadások vizei külön vészkiömlők által távolíttatnának el.

A budai részek egy nagy parti főgyűjtőt nyernének, mely az ó-budai Flórián-tértől a Gellérthegy alsó végén elhelyezendő szivattyútelepig terjedne. Ezen főgyűjtő több kiömlővel bírna, s el volna látva a hegyi vizek levezetésére szolgáló készülékkel is.

A főváros hatósága által a közmunkák tanácsa kezdeményezése folytán felhívott szakértők közül tervvázlatokat nyújtottak be Bodoky Lajos, Lechner Lajos és Vogl József Budapestről, Durand Claye és Mille közös munkát Párizsból.

Mind a négy tervezet alapelveiben megegyez Bazalgette tervével és a közmunkák tanácsa programjával s csak a kifolyási magasságban, s egyes részletekben különböznek egymástól.

A benyújtott tervek megbirálására a fővárosi közgyűlés 1876-ban külön szakbizottságot alakított, mely úgy a hazai szakértők, mint a külföldiek tervezetét is tudományos és gyakorlati tekintetben jelesnek mondta, a tervezetek különös előnyéül hozván fel, hogy valamennyi az úszató rendszer elfogadásával, s a jelenleg fennálló csatorna-hálózat lehető épségben hagyásának szem előtt tartásával készült.

E szakbizottság ennek folytán, bár a tervezetek egyikét sem tekintette olyanak, mely minden változtatás nélkül is kivitelre késznek volna mondható, mint véleménye szerint a megoldandó feladatokat leginkább megközelítőt, Lechner Lajos pályázati tervét ajánlotta alaptervül leendő elfogadásra, javasolván egyúttal, hogy a tervezési részletek kidolgozásával is Lechner Lajos bizassék meg.

A csatornázási ügy ezen állásában a törvényhatósági bizottság elé vitetett, honnan az a fővárosi tanácsnak oly felhívással adatott ki, hogy a részletes teendők iránt a középítési bizottmány meghallgatása mellett javaslatot tegyen.

A tanácsnak a középítési bizottmány véleménye nyomán tett javaslatai oda terjedtek, hogy az általános csatornázási mű, melynek költségei — mind a bal mind a jobbparti csatornázást beleértve — Lechner Lajos számítása szerint 2.000,000 frtban jelentkeztek, négy év alatt lenne végrehajtandó, és pedig kiépítendőek lettek volna 1878—79-ben a pesti szivattyú-állomás s a parti és körüti főgyűjtők közös csatornája, ugyanekkor lehetőleg a budai oldalon a császárfürdő és az ördög-árok melletti főkiömlők, 1879. év őszén foganatba lett volna veendő a pesti két főgyűjtő, s a lehetőségig egyidőben kiépítendő, azért mivel a Duna melletti egyetlen főgyűjtő magában nem lenne elegendő a mocsokvizek levezetésére; ezzel egyidejűleg Budán a sárosfürdői és a Gellérthegyi, kiömlők építtetnének ki, a pesti part melletti főgyűjtő egyelőre csak a Ganz-házig építtetnék ki, a magasan fekvő területek gyűjtője későbbre hagyható.

Mind e javaslatok azonban határozattá nem lőnek Beiwinkler Károly, fővárosi bizottsági tag ellenindítványa következtében, ki a pályázati tervek alapelveit birálván, saját, csak a pesti oldalra vonatkozó csatornázási rendszerét terjesztette elő.

Nem kívánunk e helyütt ennek ismertetésébe bocsátkozni, s csupán azért hoztuk fel és említjük meg továbbá azt, miszerint az elsőt Beiwinkler részéről szakadatlanul újabb és újabb ellenindítványok, javastatok és előterjesztések követték, hogy megfogható okát adjuk a csatornázási ügy végnélküli elhúzódásának, mert előterjesztései folyvást foglalkoztatták az illető bizottságokat, s a helyett, hogy a csatornázás ügye a megoldásra előkészített, s ahhoz közelebb hozatott volna, mind mélyebben látszott az akadémicus discussiók árjába merülni.

Ily viszonyok között — a nélkül hogy kicsinyelnők a hosszas tárgyalásból

merített bő tapasztalatok és adatok értékét — a magunk részéről csak örömmel üdvözölhattük a fővárosi törvényhatósági bizottsági közgyűlésnek mult évi május hóban hozott határozatát, mely szerint a főváros általános csatornázására vonatkozólag a meglevő adatoknak beszerzése mellett a részletes tervek haladék nélküli kidolgozásának és ezen czélból a fővárosi mérnöki hivatalban egy önálló, csakis csatornázási dolgokkal foglalkozandó osztály letesítésének szüksége mondatván ki, a tanács ezen ügyosztály szervezése iránti javaslattételre hivatott fel.

Ezen határozatban kimondotta egyuttal a közgyűlés, hogy az alakítandó önálló csatornázási osztálynak azonkívül, hogy a pesti körüti főgyűjtő a tervbe mindenesetre felvétessék, csak azon utasítást kívánja adni, hogy a helyszini, földtani, éghajlati és népességi viszonyok pontos figyelembe vételével szerkesztessék a lehető legcsélszerűbb terv, oly módon, hogy a pesti rész egész lakott területe feltétlenül belevonassék a csatornahálózatba és ezen területnek pinczetalaja is lehetőleg vízmentesítettessék, e mellett azonban a lehető legnagyobb kifolyási niveau és a vészkiömlőknek lehető legmagasabb működése éressék el s végre, hogy kiváló figyelem fordítottassék úgy a híg, valamint a szilárd csatornatartalom gazdasági értékesítésére.

A közmunkák tanácsa a fent vázolt határozathoz, melyszerint még a kidolgozandó részletes tervek, költségvetések valamint a munkaprogramm is egy külön szakbizottmány által lesznek felülvizsgálandók, annál készségesebben hozzájárult, mert úgy van meggyőződve, hogy az eddigi tárgyalások folyama alatt a nézetekben felmerült ellentét a részletes tervek kidolgozása után vagy meg fog szünni, vagy a részletes adatok legalább is megkönnyítendik annak helyes elbírálását.

Ez alkalommal egyuttal felkértük a főváros hatóságát, hogy figyelembe véve ezen, a fővárosra nézve mondhatni már életkérdésé vált csatornázási ügyének sürgősségét, a felállítandó csatornázási osztály szervezése és a részletes tervek, költségvetések és a kiviteli program gyors kidolgozása iránt erélyesen intézkedjék, mire nézve nem lehetvén kétségünk, hisszük, hogy a csatornázás nagy kérdése mielőbb végleges megoldást nyerend, melyet csakhamar a tényleges kivitel követni fog.

Egyébiránt a főváros csatorna hálózata a lefolyt évben is a szükséghez és viszonyokhoz képest bővített és pedig az általános csatornázás alapjául már elfogadottaknak tekinthető elvek alkalmazása mellett, így még 1881-ben engedélyezve, de végrehajtva csak a mult évben lett

- az I. kerület, Karácsonyi utca csatornázása,
- a II. ker., kavics és Zsigmond utca egy részének csatornázása,
- az V. ker., akademia utca „ „
- 1882-ben engedélyezett és végre is hajtott csatornázás
- a II. ker., Zsigmond utca egy részben, Lajos utcában, Ilona lépcső, Niedermayer és Batthyány utcábaa
- az I. ker., Győző utcában,
- a VI. ker., Bajza és epreskert utcában,
- a VII. ker., szövetség utcában, arena és István úton,

a VIII. ker., pipa utczában,

A fent megnevezett vonalakon épített csatornának hosszúsága összesen 4594 folyó métert teszen.

Az I. ker., ív utca,

a II. ker., országút,

a II. ker., Nagy-Rókus utca,

a VII. ker., szövetség, dohány- és Wesselényi utca továbbá

a VIII. ker. kőris utcának csatornázási terve megállapított, a kivitel azonban 1883. évre maradt.

A csatornázási műveletekhez számítható még a VIII. ker. köztemető felső részének víztelenítése is, mely munkálat a folyó évben megkezdetvén, 1883-ban valószínűleg be is fog fejezteni.

A múlt esztendőben több magán csatornázási művelet is engedélyeztetett, nevezetesen az I. ker. Rudas fürdőtől a Dunáig egy levezető csatorna;

a II. ker. retek utczában vízlevezetés;

a III. ker. Szent-Endrei úton Grunwald és társa czégyártelep céljára egy csatorna;

a VI. ker. Bajza utczában egy ideiglenes lecsapoló csatorna;

a IX. ker. soroksári úton lévő Hedrich és Strauss-féle gyár vizeinek a soroksári Dunaágba elvezetésére szolgáló csatorna és IX. ker. budapest-zimonyi vasúton több átereszt létesített, némely meglevő csatorna pedig meghosszabbított.

Ismeretes tény, hogy azon nagy szerencsétlenség, mely az 1875 évi nagy felhőszakadás folytán érte a főváros jobbsparti részét, az ezt szegélyező hegyek vizeinek célszerű elvezetéséről való gondoskodásra indította a hatóságot s a tervezeti munkálatok haladék nélkül folyamatba vétettek.

Nem csoda, ha a művelet nagy terjedelme s a megoldandó feladatok elé gördülő természeti nehézségek sokasága folytán a jelzett előmunkálatok több évet vettek igénybe s hogy a fővárosi hatóság a mérnöki hivatal által végre is elkészített terveket csak a múlt évben terjeszthette a közmunkák tanácsa elé, hol azok az ügyszék méltó örömmel fogadtattak s a műszaki osztály részéről nyomban tanulmányozás alá vétettek.

E tervek beható átvizsgálása és megbirálása egyrészt szintén huzamosabb időt igényelvén, másrészt pedig a kérdés kiváló fontosságánál fogva különben is vegyes bizottságilag lévén előzetesen tárgyalandó, az ügylehető gyorsítása céljából kívánatosnak ismertefel úgy a közmunkák tanácsa, mint a főváros is, hogy a vegyes bizottság már most egybeállíttassék s a szükséges helyszíni tanulmányokat — tekintettel a fővárosi mérnöki hivatal által készített tervekre — tegye meg és véleményét lehető mielőbb terjeszse be.

A fenti értelmében tett intézkedések remélünk engedik, hogy a budai hegyi vizek levezetésének kérdése a legrövidebb idő alatt, de minden esetre még ez évben meg fog oldatni.

V.

Vizvezetékek.

I. Jobbparti (budai) részen.

A jobbparti végleges vízmű építése a mult évben teljes befejezést nyert és jövőre csupán a csőhálózatnak a szükséghez képest való kiterjesztése lesz eszközlendő főleg a beltelkek szélein és a kültelkeken, hol egyelőre elégségesnek mutatkozott egyedül fővonalait a csőhálózatnak létesíteni, a kiágazások akkorra hagyatván, mikor azok előállítását az illető vidékek igényelni fogják.

A lefolyt évben a következő vízvezetési munkálatok hajtattak végre:

A II. számú szivattyútelepen a már 1881-ben megkezdett gépház, továbbá a II-dik vízmedence építése a kapcsolatos földmunkákkal együtt befejeztetett. A szivattyútelep telke rendeztetvén, a lakház és kerítésfalak felépítették, továbbá a gőzgép a mellégépekkel együtt szintén felállítottatott.

A szervita kunyhó melletti III. számú vízmedence, melynek építése még szintén 1881-ben megindult, a mult év folyamán elkészülvén, a vízkiszolgáltatás az év közepétől kezdve a beltelki magaslatokra, névszerint a vár és Tabánra is kiterjesztetett, minek folytán jelenleg a jobbparti összes beltelkek vízszükséglete a vízmű által láttatik el.

A IV. számú (Lipótvölgyi), az V. számú (szép juhászné melletti) a VI. számú (a svábhegyi templom melletti) és a legmagasabban fekvő svábhegyi VII. számú vízmedence a mult évben szintén létesítettvén, többé mi sem áll annak útjában, hogy 1883. évtől kezdve a vízvezetési víz használata a kültelkekre nézve is kiterjesztessék, mi által ezen már a természettől nyaraló területnek szánt kies vidék az eddiginél is nagyobb vonzerőt fejthetvén ki, semmi kétség benne, hogy itt a nyaraló építkezés rövid időn hatalmas lendületet veend, s az egész vidék a virágzás óhajtott fokára emelkedik.

Az eredetileg tervezett csőhálózat a várban, valamint a többi beltelki magaslatokon és a kültelkeken is lefektettetett, s a Lipót völgybe vezető út melletti őrház felépítettett.

A II. számú szivattyútelepből az egyes vízmedenczékhez vezető nyomcsövek még június hóban lerakattak, s a medenczék építéséhez szükségelt viz már ezúton szállítottatott.

A csőhálózat a beltelkeken 45 utcára a kültelkeken pedig 19 útvonalra terjesztetett ki, és ugyan

75 mm. — 150 mm. átmérőjű cső lefektetve lőn 22·872 klmtr. hosszúságban

200 mm. — 300 mm. „ „ „ „ 11·425 „ „

350 mm. — 309 mm. „ „ „ „ 1·095 „ „

összesesen . . . 35·392 klmtr. hosszúságban.

Hozzáadva ehhez az 1881-ben 45·421 kilométer hosszúságban lerakott csővezetet, a hálózat egészben 70·813 kilométert téssen.

Ezen kívül felállítottatott 28 darab nyilvános kút, lerakatott 73 darab tűz- és öntözőcsap, továbbá 52 zárcsap, melyekhez hozzászámítva az 1881-ben létesítetteteket, jelenleg van 83 nyilvános kút,

321 tűz és öntöző csap

és 136 zárcsap

Eltekintve az ó-budai területtől, a jobbparti beltelki vízmű létesítése a fentiek szerint egészen befejezettnek tekinthető, s jövőre csupán csak a csőhálózat tekintetében fognak a szabályozások végrehajtása által megkívánandó módosítások eszközölni.

Az ó-budai rész vízvezetékekkel ellátásának tervezete szintén elkészülvén, azt a fővárosi hatóság oly kérelemmel terjesztette fel, hogy miután e helyütt a Duna akkor igen alacsony vízállásánál fogva a vízhiány igen érezhető volt, mindenekelőtt azon cső fektetés érdemében határozzunk, mely az említett vízhiány megszüntetése végett sürgősen szükségesnek mutatkozik, jelesül a bécsi úton már lefektetett csőnek a határ utcától kezdve ezen keresztül menőleg a Lajos utcán végig egész a jelenlegi főtérig (régii ó-budai városház tégig) szándékolt megnyujtása érdemében.

Mi ez ideiglenes munkálathoz annál készségesebben járultunk hozzá, mert az a végleges terv alapul vételével tervezetett, s annak idején ebbe csekély költséggel beilleszthető leend, addig pedig nagy és sürgős szükségnek felel meg.

A kérdéses ideiglenes csőfektetési munkálatra nézve a nagyméltóságú magy. királyi belügyminister úr jóváhagyása is kieszközöltetvén, a kivitel megkezdett, s a tervek hozzánk újból beterjesztettek.

E tervek beható tanulmányozás után általunk megvitattatván, azokat a következő kikötésekkel hagytuk jóvá:

1-ször: Az ó-budai vízvezeteki csőhálózat a jobbparti beltelki csőhálózattal legalább két ponton köttessék össze és pedig akként, hogy a határ utcában létesítendő összeköttetés mellett vagy a bécsi út mentében egy 150 m. méteres cső fektetessék az új czelli utca végeig, vagy pedig a bokor, határ és pacsirta utca mentében egészen a Florián térre tervezett főcsőig.

2-szor. A főcsőnek fektetése a Majláth utcán egészen feleslegesnek mutatkozván, elégséges leend, ha a matróz utcában egy 75 miliméteres cső fektettetik

le; ellenben szükséges, hogy a laktanya utcában tervezett 100 milliméter átmérőjű cső a Szent-Endrei utca külső részében egészen a matróz utca keleti bejáratáig folytattassék.

3-szor. A csőfektetés, továbbá a kutak és vízcsapok elhelyezésének részletei az elfogadott általános elvek betartása mellett a vízműépítési bizottság által állapítottassanak meg, mely bizottságban a tanács két műszaki közege által van képviselve.

A fővárosi hatóság e kikötéseket részint elfogadta, részint oly módozatokat hozott javaslatba, melyekhez mi hozzájárultunk, egynek kivételével, mely a beltelki és kültelki csőhálózat közti kettős összeköttetésre vonatkozik.

A főváros ugyanis e kettős összeköttetést az általunk ajánlott, fentebb említett módozat mellőzésével a bokor és határ utcai csővezetékek kapcsolatba hozatala által vélte elérendőnek.

Miután azonban e kapcsolat csak azon ponton jött volna létre, melyen a főcső az ó-budai területre lép át, s így az ezen ponttól észak felé fekvő csőhálózat tulajdonképen csak egy ponton maradt volna összekötve a beltelki főcsővel, ennél fogva a kérdéses módozat bennünket ki nem elégíthetett, mert nem felel meg azon biztonsági igényeknek, melyek a kettős összeköttetést egyáltalán szükségessé teszik, miért is csak oly kiegészítéssel járultunk ahhoz, hogy a pacsirtamező utcában tervezett 75 milliméteres cső a határ utcától a kis-czelli utcáig folytattassék, mi által a szükséges második összeköttetés tényleg előálland.

A főváros hatósága és közöttünk felmerült fentebbi nézeteltérés a nagyméltóságú magy. kir. belügyminister úr elbírálása alá jutván, itt a kérdés a mi nézetünk elfogadásával döntetett el.

Az ekként megállapított tervek szerint a csőhálózat még a folyó évben le fog fektettetni.

Az ó-budai városrész beltelki területe az I. számú Józsefhegyi vízmedenczéből nyerendi a vizet olyképen, hogy az ezen vízmedenczéből levezető elosztási csőhöz az ó-budai csőhálózat táplálására két kiágazás fog illesztetni.

Ó-Budán ép úgy, mint a város egyéb részeiben a vízdíj fizetése általánosan kötelező, miből folyólag oly kisebb házakra való tekintettel, melyekbe az illető tulajdonosok alig tartanak érdemesnek a vízvezetéket bevezetni, megfelelő pontokon nyilvános kutak állíttatnak fel.

A csőhálózat fektetését és a kutak felállítását a vízvezetési igazgatóság házilag, saját közegei által eszközli. A házi vízvezetékek berendezésénél az építési anyagot a művezetőség szolgáltatja, a kivitel pedig részint vállalkozó által, részint házilag történik.

A vízmű létesítéséből a lefolyt évben következő költségek merültek fel:

Építési és vegyes anyag	95464	frt	41	kr
Csővek és hozzá tartozó öntvények	212145	„	48	„
Házilag munkákra	132636	„	90	„
Oldalösszeg.	440246	frt	79	kr

	Átvitel	440246	frt	79	kr
Művezetőség és mérnöki munkák		23455		„	64 „
Kövezési munkák		484		„	52 „
Ó-Budai ideiglenes csővezetékek:					
Állandó gépek		1306		„	64 „
Segéd gépek		4199		„	80 „
Vállalkozóknak		64880		„	84 „
Földmunka		5217		„	56 „
Kisajátítások		1399		„	24 „
Előre nem látottak		3088		„	02 „
Légszesz világítás		678		„	81 „
	Összesen	604850	frt	79	kr
Az 1881. év végéig felmerült költség		1259335	frt	86	kr
1882. év végeig kifizettetett		1864186	frt	65	kr

mely összeg azonban még nem az egész költséget képviseli, miután a biztosítékul visszatartott összegek még csak a jótállási idő eltelte után fognak kifizettetni.

II. Balparton (pesti részen.)

A balparti vízműnél a lefolyt évről csak kevés változást jelezhetünk, mely a csővezetékek kismérvű kiterjesztésében áll. Egyébiránt nem is kívánatos, hogy a jelenlegi ideiglenes vízmű csőhálózata szerfelett szaporittassék, mert a vízmű korlátolt vízszolgáltatási képessége mellett azon esetben nem volna az egész balparti városrész szűrített vízzel minden körülmények között biztosan ellátható, sőt már a múlt évben is efféle baj volt tapasztalható a külvárosokban, az ideiglenes vízvezetékek vize ott időnként zavarosnak és az egészségre ártalmasnak találtatván. E bajnak okozója a Duna folyam akkor igen csekély vízállása volt, melyre a közmunkák tanácsa még akkor figyelmeztetett, mikor a jelenlegi ideiglenes vízmű létesítése kérdésben forgott. Hogy a nagyméltóságú magyar kir. belügyminister úr a közmunkák tanácsa ellenzése daczára a főváros kívánatához képest mégis hozzájárult az ideiglenes vízmű létesítéséhez, ezen elhatározásában a külvárosoknak is mielőbb szűrt vízzel való ellátása és a közegészség szempontja és érdeke által vezéreltetett, ugyan akkor azonban nevezett minister úr a leghatározottabban kikötötte, miszerint a jelenlegi vízmű csak legideiglenebb természetűnek, s legfeljebb egy pár évre szólónak tekintendő, s a végleges vízmű iránt a tanulmányozások és előmunkálatok haladék nélkül folyamatba teendők, s mielőbb befejezendők.

Tekintve pedig, hogy azóta már 4 év telt el, s hogy a minden igényeket kielégítő végleges vízműnek rég érzett szüksége mindjobban előtérbe nyomul, annál inkább, mert a városnak egészséges vízzel való ellátása a Duna vízállásának véletlen-

ségére nem hagyathatik: a fentt érintett alkalomból felhivtuk a fővárost: miszerint a végleges vízmű iránt elrendelt tanulmányozásokat és előmunkálatokat minden kitelhető módon siettesse, s azok előhaladásáról bennünket koronkint értesítsen.

A mi egyébíránt a mult évben felmerült vízvezetéki ügyeket illeti, ezek a következők:

A hajóstéren elhelyezett szivattyú telepnél egy könnyebb szerkezetű ideiglenes jelleggel bíró műhely építését engedélyeztük.

A csőhálózat a következő utcákra lőn kiterjesztve, u. m.:

VIII. ker., huszár- és munkás utcák, továbbá a szegényház térre (1881-ben engedélyezve, de csak 1882-ben végrehajtva.)

VIII. ker., Karpfenstein és Magdolna utcára,

VI. ker., Vörösmarty, Bakony, epreskert és Bajza utcára,

VIII. ker. Wesselényi, szövetség és Józsika utcára,

VIII. ker., kálvária tér, nap, kálvária és Magdolna utcára,

IX. ker., malom, Tompa, lilium és angyal utcára, valamint az üllői úti új kórházra,

VIII. ker., Hunyady, nagytemplom és Szerdahelyi utcákra, (a kivitel 1883-ra elhalasztva)

IX. ker., mester, Ferencz, viola és Bakács utcára, (a kivitel elhalasztva.)

Megjegyzendő, hogy a felsorolt utcák és terek vízvezetékei jóllehet szűrített viz kiszolgáltatására vannak szánva, egyelőre mindazon által gyakran csak szűrítlen viz szállítására használtatnak.

A városligeti, szűrítlen vizet szolgáltató vízvezeték a lefolyt évben a csömöri és Stefánia utakon, Ilka és Murányi utcákban, a városligeti köröndön és a Széchenyi szigeten nyert kiterjesztést.

III. Magán vízvezeték.

A budapest-pécsi vasút számára az I. kerületi Kelenföldön egy vízműtelep a szükséges csőfejtéssel engedélyeztetett, mely ezen vasút kelenföldi állomásának vízzel való ellátására szolgál. A szivattyúház a Dunaparton a magy. kir. összekötő vaspálya déli oldalán állított fel és a csőfejtetés a kelenföldi állomásig eszköztetett.

Az V. ker. viza fogón lévő Riesz-féle gyártelepből a Dunapartig egy csővezeték létesítése és a viza fogói töltés mellett egy kút építése engedélyeztetett.

Hasonló vízvezeték lőn engedélyezve a IX. kerület soroksári út melletti Hedrich és Strausz cég tulajdonát képező gyártelep számára is.

VI.

Utépítés, kövezés és burkolás.

A budai hegyek utainak építése a mult évben is kitartóan folytattatott és e magaslatok közlekedési viszonyai már is szembeszökően javultak. Feltűnt mindazon által, hogy a létesített párhuzamos utak egyikéről keresztutak hiányában csak nagy kerülővel lehet a másokra jutni. Utóbbi időben ugyan e telekfelosztások alkalmával keresztutak kihasítása részint a felek által kéretett, részint pedig a hatóság által kiköttetett, ezek azonban csak 1 ölnyi szélességben terveztetvén, a közlekedésnek nem nagy előnyére fognak szolgálni, a mennyiben az ültetendő fák és élő növények az út testét rövid idő alatt tetemesem szűkíteni és végre egészen járhatlanná fogják tenni.

E hiányon segítettő, a közmunkák tanácsa az I. kerületi Svábhegyet érdeklő szabályozás revízióját határozta el, s a jelzett irányban a tárgyalások már meg is indítottak.

A hatóság egyébiránt mit sem mulaszt el, mi a főváros jobbpárti részén elterülő magaslatok kies, s nyaraló helyül kiválóan alkalmas vidékének emelésére szolgálhat, s nincs kétség benne, hogy az a szükséges, s nagyobb részben már biztosított tényezők segélyével, melyek közé első sorban a vízvezeték létesítése is tartozik, évről évre szebb és szebb virágzásnak fog indulni.

A sugárút folytatásában a városligeten keresztül épített Stefánia út jelenleg nélkülöz oly pontot, hol a látogató annak megfelelő befejezését találhatná. E hiány pótlása tárgyában a közmunkák tanácsa és a fővárosi hatóság küldötteiből álló vegyes bizottmány volt kiküldve. E bizottmány indokolt véleménye oda irányult, hogy úgy a lóversenyter és a csömöri út közt fekvő városi és Cséry-féle telkek rendezése, mint a Stefánia útnak a viztoronyig leendő folytatása szükséges. A közmunkák tanácsa e véleményt magáévá tette, s további tárgyalás végett a fővárossal még 1881-ben közölte. Ennek daczára a főváros e kérdésben még a mult évben sem nyilatkozott. Miután azonban annak megoldása, jelesül a Stefánia útnak folytatálagos kiépítése annál fogva különösen sürgősnek jelentkezik, mert elhatározótnak tekintendő, hogy a magyar országos kiállítás 1885-ben meg fog tartatni, s annak

helyéül a városliget, illetőleg a szomszédos terület fog kiszemeltetni, ez pedig a kiállításához való közlekedésnek lehetővé tételére nézve a Stefánia út megnyitását elmaradhatlanul szükségessé teszi; ennélfogva nem mulaszthattuk el a fővárost felhívni, hogy a szóban forgó ügygyel mielőbb komolyan foglalkozzék, s az út folytatólagos kiépítésére nézve, tekintettel az ehhez fűződő szépészeti és czélszerűségi érdekekre, mihamarább tervet mutasson be.

Tárgyaltattak még a következő útépitési ügyek:

Az I. ker., alkotás utcza folytatólagos kiépítése;

A promontori út, részbeu kiépült;

a zugligeti út (Laszlovszky mellett) az építés 1883-ra elhalasztatott;

a II. kerület vizivárosi izraelita temetőhöz vezető út kiépült;

a nagy kovácsi út építése befejeztetett;

a VI. ker., Hungária és Hermina út folytatólag kiépítettett;

a VII. ker., Gizella és Stefánia út (ez utóbbi az István útig) kiépült;

a X. ker., sertés szállások közti utak kiépítettettek, míg a jászberényi út a folyó évre lón elhalasztva.

Az 1881-ben engedélyezett útépitési munkálatok közül visszamaradt az I. ker., krisztinavárosi temetőhöz vezető út és a Béla király kútja melletti út építése, mi a múlt évben eszközöltetett.

Az épített utak összesített hossza 6·612 kilométerre rúg, melynek felülete 40680·30 □ mtr. területen makadam, 8447·90 □ mtr. területen terméskő. Szegélyzettel elláttattak az utak 6745·10 mtr. hosszúságban.

Kövezési és burkolási munkák szintén szép számban eszközöltettek, jelesen 1881-ről visszamaradt, s a múlt esztendőben végrehajtatott:

az I. ker., várkert rakpart burkolása,

a III. ker., polgár tér kövezése,

a VI. ker., Izabella és Révay utczák kövezése,

a VII. ker., Damjanich utcza kövezése,

a VIII. ker., Rákóczy tér kövezése,

a IX. ker., soroksári út kövezése,

1882-ben engedélyezett és kivitetett:

az I. ker., kékgolyó utcza kiépítése,

a II. ker., öntőház utcza és bomba tér rendezése,

a IV. ker., Petőfy tér rendezése,

az V. ker., Erzsébettér körüli utczák és fő út, valamint Margit rakparti feljárók rendezése,

a VI. ker., szegényház körüli utczavonalok burkolása,

a VIII. ker., Madách és nagytemplom utcza és

a IX. ker., lilium utcza burkolása.

Á t k ö v e z t e t t e k :

- I. ker., tábor utca,
- II. ker., Batthyány utca,
- IV. ker., zöldfa utca,
- V. ker., bálvány utca,
- VIII. ker., futó, József, bérkocsis, Aggteleki, Kisfaludy és Kun utca;
- a IX. ker. páva utca, — és
- a VII. ker., Karpfenstein utca, melynek átkövezése 1881-ről maradt vissza.

1882-ben engedélyeztetett, de 1883-ra elhalasztatott az I. ker., úri útca, tárnok utca és díszter asphaltjárdája;

- a. II. ker., Ilona utca rendezése;
- a VII. ker., a dohány utca rendezése;
- a VIII. ker., Rotternbiller utca járdája, és a munkás utca makadam — gyalog útja.

a VIII. ker., Erdélyi, Szerdahelyi, Magdolna, kálvária utca és Mátyás tér makadamirozása; Teleky tér, Illés, körs, Dugonics, örömvölgy, sárkány és homok utca terméskő burkolata.

A létesített burkolat közt van

gránítkoczkakövezet	7.027·70	□ mtr.
trachyt koczkakövezet	12.041·8	„ „
terméskő-burkolat	14.835·10	„ „
makadam burkolat	22.439·30	„ „
asphalt — kocsi út	205·10	„ „
asphalt — járda	7.699·30	„ „
kőjárda	16.327·70	„ „
keramit — járda	305·00	„ „
oldal kövezések	15.373·00	„ „
szegélykő lefektetett	11.018·65	folyó méter
átkövezés eszközöltetett	22.126	□ mtr. területen.

A X. kerületben egyes házak előtt lerakott járdák . . . 2079·20 □ mtrt.
a szegélykövek . . . . . 1304·80 □ mtr.

tesznek ki.

Ezeket felül kövezetjavítások 94543 mtr. területen eszközöltettek.

Az új burkolatot nyert utak és utcák összegezett hossza 13·271 kilométert tesz, 267617·3 □ mtr. felülettel.

VII.

Távirda, telephon és tűzjelző.

A távirdai huzalok a mult esztendőben csak igen kis mértékben nyertek kiterjesztést a főváros területén, és a mi e téren történt, az csupán arra szoritkozik, hogy az eddig a szab. osztrák-magyar államvaspálya kőbányai indóházába vezető sodronyok a belső jászberényi útra helyeztetek, illetőleg vezetettek át.

A telephont illetőleg már a mult alkalommal érintettük, hogy tárgyalások folynak arra nézve tüzetes szabályzat kidolgozása czéljából, miképen történjék a telephon hálózat létesítése, illetőleg kiterjesztése?

E tárgyalások mindeddig befejezhetők nem voltak, mindazonáltal sikerült már azok során is egy fontos elvet érvényre emelni, hogy t. i. a telephonhuzalok a házak tetején vezetendők keresztül, s a mult esztendőben felállított nyomjelzőknél már ez elv szerint járt el a telephon-vállalat igazgatósága.

A lefolyt évben összesen 69 kilométer és 350 méter telephon huzal lón felállítva, melyből 68 kilométer oly utcavonalakra esik, melyben már ezelőtt is voltak huzalok, ellenben 1350 kilométer egészen új, azaz oly utcákra jut, melyek eddig a telephonhálózatba be vonva nem voltak. Ez útvonalok névszerint a II. ker. Margitrakpart, Ilona lépcső és ostrom utca, továbbá a VI. ker. városligeti korcsolya egyleti házhoz vezető vonal.

Magán telephon vezeték.

E cím alatt az V. és VI. ker. váczi körúton a Groszman-féle gyártelephez, a VI. ker. városháztér és Petőfi tér között Heinrich és fiai czég üzletéhez és a VI. ker. Teréz körúton a szab. oszt.-magyar államvasút indóházához vezető telephont említhetjük meg.

VIII.

Vasutak.

E czim alatt a közuti vaspályánál nem annyira hálózat kiterjesztést, mely a mult évben csak 1 kilometer 636 méter volt, mint inkább azon, több év óta folyó tárgyalások eredményét jelezhetjük, melyek a zúgligeti és ó-budai kettős vágányokra vonatkoznak. A mi különösen a zúgligeti kettős vágányt illeti, erre nézve az elvi megállapodás már létrejött, s az biztosítottnak tekinthető, a részletek megállapítása céljából mind a mellett tanácsosnak mutatkozott bizottmányt kiküldeni, mely eljárást mihamarább be fogván fejezni, a kettős vágány az egész zúgligeti vonalon minden esetre oly időben fog véglegesen elrendeztetni, hogy az 1884. évi nyári idényben már át fog adathatni a közhasználatnak, a zúgligeti állomás végpontján építendő várócsarnokkal együtt, mely bizonyára szintén élénken érzett hiányt fog pótolni.

Az ó-budai kettős vágánynak szigoru következetességgel létesítését a helyi viszonyok, névszerint a szük utczák, annyira gátolják, hogy arról legalább egyelőre le kellett mondani. A Lukács fürdőtől egész a határ utczáig ugyan valóságos kettős vágány létesítettett, innen kezdve azonban egész az ó-budai főtérig a kettős vágányt több hosszab kitérő fogja pótolni. Az e részbeni megállapodások alkalmával szükségesnek találtuk azt is kikötni, hogy az ó-budai végállomáson szintén állíttassék fel egy várócsarnok, vagy ott legalább is egy koesi mindig tartalékban legyen, hogy a közönség kellemetlen időben abban menekvést találhasson.

Az említetteken kívül tárgyalattak még a következő közuti vaspályai ügyek:

A IX. ker., teherpályaudvarba vezető szárnyvonalok engedélyeztettek és kiépítetttek.

A IX. ker. soroksári utczán haladó vágánynak a teherpályaudvar építése következtében némely ponton szükségessé vált módosítása végrehajtatott.

A VIII. ker. temető úti vágányból kiágazólag a légszeszgyárba egy szárnyvonal létesítése lön engedélyezve, a kivitel azonban 1883-ra halasztatott el.

Magán vasutak.

A X. ker. kőbányai téglagyár telepére egy szárnyvonal építése engedélyeztetett. A gyártulajdonos társulatnak megengedettett továbbá, hogy alsó vaspálya

utcai telepétől az ó-hegyen túl fekvő telkéig egy keskeny vágányú, úgynevezett kutya-pályát létesítsen.

Az V. ker. Katona József utczában levő, Haggenmacher-féle malom vágánya és a szab. osztrák-magyar államvaspálya udvarából kiágazó Schlick-féle vágány közt ezek összeköttetése céljából tervezett szárnyvágány engedélyeztetett. Ugyancsak a Schlick-féle vágányból a Haggenmacher-féle malomnak átellenében fekvő Vuk-féle telepre is engedélyeztetett egy kiágazásnak a létesítése, de eddigelé tényleg sem ez, sem az előbb említett előállítva nem lett.

A pesti faipar-társulatnak is megengedettett, hogy a Dunaparton fekvő telepéből kivezető sinpárt egészen az új szabályozási vonalig meghosszabbíthassa.

A budapesti közúti vaspálya hálózatát a következő számok tüntetik elő, volt ugyanis 1882. év végeig

fővágány	38·524	kilometer
2-ik vágány	22·951	„
kitérők	4·841	„
kezelési vágány	3·661	„

Összesen . 69·077 kilometer.

A főváros területén átmenő vasutak tekintetében folytatott tárgyalásokat a következőkben jelezzük:

Az összekötő vaspálya budapest — ferencz városi 2-dik vágányának kiviteli terve megállapított és végrehajtatott.

A budapest—pécsi vasúton tervezett vágány-változtatások és kiegészítések engedélyeztettek.

A budapest-pécsi vasút kelenföldi állomása tájékán az átjárók és párhuzamos utak a szükségnek megfelelőleg rendeztettek.

IX.

Közvilágítás.

A lefolyt évben a légszeszlámpák 168 darabbal szaporítottak, túlnyomólag oly helyen állítatván fel, hol előbb kőolajlámpa világítás volt, míg újonnan, tehát oly pontokon, hol előbb a világítás egyáltalán nélkülötetett, 129 kőolajlámpa lőn alkalmazva.

A légszeszvilágítás kiterjesztése a következő utcákra vonatkozik u. m.

I. ker. alagút utcára, az úri utcára és casino-közre;

a II. ker. Gellért és várkert rakpartra, Toldy lépcsőre, szeder, sikló, vasút és öntőház utcára, valamint a II. ker. szivattyútelepre;

a III. ker. Lajos utca egy részére;

az V. ker. fegyvergyár utcára és külső vácsi útra;

a VI. ker. Révay. epreskert utcára és Hunyady térre;

a VII. ker. Izabella, dohány, Kis János, Rottenbiller utcákra és az aréna útnak egy részére;

a VIII. ker. gyöngytyúk, stáció, Sándor és Hunyady utcákra, végre

a IX. ker. soroksári, nyúl, Bakács, oroszlán és a Tompa utcára, valamint a közvágóhid útra.

Kőolajlámpák pedig a következő utcákban állítottak fel u. m.:

az I. ker. bástya sétányon, mozdony utcában, és a Laszlovszky előtti téren;

a II. ker. oszlop és tudor utcákban;

a III. ker. Domonkos, ürömi, lelkész, szép völgy, karmelita és Lajos utcában;

a VII. ker. aréna, Stefánia, Hungária és István utakon, valamint a város-
liget utain;

a VIII. Prater utcában;

a IX. ker. vaskapu, mester, Tinody, ipar és liliom utcában;

a X. ker. heti vásáron és gyömrői uton.

X.

Rendkívüli adómentesség.

A sugárút és a nagy körútra az 1871. XLII. évi törvényczikkben adott rendkívüli adómentességnek a főváros budai részének dunaparti szakaszára leendő kiterjesztése tárgyában következő felterjesztéssel járultunk a magyar kir. kormányelnök úr elé:

1119. szám.

1883.

Nagyméltóságú magyar királyi Ministerelnök Úr!

A magas törvényhozás, méltányolván a fővároshoz fűződő országos érdekeket, az 1870. évi t. cz. megalkotásával a mint egyrészt elmozdítani kívánta azon akadályokat, melyek a főváros óhajtott fejlődésének útjában állanak, másrészt oly tényleges intézkedéseket is tett, melyeknek célja, a főváros emelkedésére egyenesen is közre hatni.

S miután épen e tanács lón megbízva azon kérdések kezdeményezésével, melyek a főváros fejlődésére, emelésére és szépítésére nagyobb befolyással lehetnek, kedves kötelességet vélünk teljesíthetni, midőn oly körülményre bátorzkodunk a magas kormány figyelmét irányítani, melyről a főváros szépítése érdekében kifejtett működésünk közepette akkép győződünk meg, hogy a mellett a magas törvényhozásnak a kezdetben hivatkozott törvényczikkben kifejezett célzatának megvalósítása, névszerint a főváros szépítése, valamint egyenletes fejlődése igen meg vagyon nehezítve.

Az 1873. évi pénzválság dermesztő hatása alól a vállalkozási szellem csakhamar kibontakozván, az ipar minden ágában örvendetes élénkség állt be, s különösen az építkezés nyert hatalmas lendületet.

De a mily örömmel constatáljuk a fővárost világvárossá alkotó tényezők közt helyt foglaló ezen mozzanatot, ép oly sajnálattal vagyunk kénytelenek másrésztől jelezni, hogy a megindult építkezési kedv a főváros dunabalparti részének határain túl nem terjed, s annyira nem vonatkozik az a budai részre, hogy itt azon építési kedvnek valóban még előjelei sem mutatkoznak, holott az 1870. évi X. t. cz. 3. §-ában felsorolt munkálatok végrehajtásával, u. m.: a forgalom és közlekedés biztosítása végett az új Margithid építése, a Dunafolyam a fővárost átszelő szakaszának szabályozása, a rakpartok és ezzel kapcsolatban a rakparti utaknak a főváros részéről történt kiépítésével s egyéb szükséges munkálatok végrehajtásával mindazon előfeltételek valósultak, melyek ezen városrész fejlődéséhez megkivántatnak.

Ez azon szomorú körülmény, melyre Excellentiád nagybecsü figyelmét ezúttal kikérni bátorokodunk, s mely kétségen kívül abban leli magyarázatát, hogy a dunajobbparti ingatlanok sokkal csekélyebb jövedelmet nyújtanak, mint a balpartiak, habár az építési költség némely építési anyag drágább voltánál fogva ott még nagyobb.

Nézetünk szerint ezen bajon a főváros egyenletes fejlődése érdekében mulhatlanul segíteni kell, mert e városrész jelentékenyebb emelkedése különben nem is várható, miután az ipar, kereskedelem és forgalom gyúpontját a dunabalparti rész képezvén, a tőke ott mindenkor gyümölcsözőbb elhelyezést találand, mint a dunajobbparti, budai részen. Már pedig tőke nélkül építkezés természetesen képzelhető nem lévén, igénytelen véleményünk szerint oda kellene hatni, hogy a budai részen foganatosítandó építkezések tekintetében nyújtandó kedvezmények által oly viszonyok alkottatnának, melyek között a tőkének e városrészben építkezésekbe való befektetése is megfelelő jövedelmezéssel kecsegtetne.

Ez pedig, s ezzel az építkezés terén némi lendület csakis azon esetben volna remélhető, hogy ha az 1871. évi 42. törvényczikkben a sugárúton és nagykörúton emelendő épületek részére biztosított adózási kedvezmény a főváros budai részének legalább azon szakaszára is kiterjesztetnék, melyre nézve leginkább és legsürgősebben kívánatos volna, hogy fővárosi jelleget öltönn — értjük a budai dunapartot, mely jelenlegi állapotában — egyes pontjaitól eltekintve — épenséggel nem felel meg azon igényeknek, melyek a főváros különben ily előkelő részére nézve méltán támaszthatók, s melyek például a szembes pesti parton gazdag kielégítést találnak. Mig ugyanis a Duna Pestet érintő partjának legnagyobb részén, mondhatni az összekötő hidtól a tömő tégig hatalmas palotasor vonul végig, innen pedig a Margithidig terjedő résznek az állandó országháznak ide történt tervezése s mielőbbi felépítése folytán gyors, úgyszólván rohamos fejlődése egész bizonyosan remélhető, sőt várható, addig a budai rész a legyszerényebb igényeket sem képes kielégíteni és legkevésbé sem bír fővárosi jelleggel. Miután továbbá a Margithidhoz vezető feljáró létesítése folytán a mindkét oldalon levő házak majdnem eltemetettek s az előbb élvezett közlekedéstől annyira elzárattak, hogy azokhoz másként mint gyalog hozzáférni sem lehet, e mellett pedig a feljáró annyira szűkítve van, hogy az a Margithidon mindinkább nagyobbodó mérvben növekedő forgalom igényeinek alig képes megfelelni, miután végre a primás utcza oly keskeny, hogy abban a közlekedés, mióta a

közúti vaspályai kocsik által is járatik, valóban életveszélyes, úgy véljük, miszerint az érintett adómentességi kedvezmény arra való tekintetből, hogy e vidék is a megállapított szabályozásnak megfelelőleg mielőbb kiépüljön s ekként az ép jelzett közlekedési bajoknak eleje vétessék, a Margithidi feljárók mindkét oldalán, valamint a primás utca mindkét oldalán elterülő ingatlanokra is mulhatlanul kiterjesztendő volna.

Szem előtt tartva tehát azon főczélt és óhajt, hogy a budai dunasor a fővároshoz méltólag mielőbb kiépüljön, másrészt pedig, hogy a Margithidő körüli közlekedési akadályok e környéknek a megállapított szabályozás szerinti kiépítésével lehetőleg mielőbb elháríttassanak:

mély tisztelettel az iránt esedezünk Nagyméltóságod színe előtt, hogy az 1871. évi 42. t. cikkben foglalt rendkívüli adómentességi kedvezménynek törvényhozás útján azon telkekre leendő kiterjeztése iránt is intézkedni kegyeskedjék, melyek az ./. alatt 2 példányban mellékelt átnézeti térképen kitüntetve vannak, s melyszerint a kérdéses adókedvezmény kiterjedne mindazon épületekre, melyek

a) a budai rakparton fekvő vagyis a Dunára homlokzattal biró telkeken a Rudas fürdő alatti telekcsoporttól kezdve a császár-fürdőig bezárólag;

b) a Margithid budai oldalán a Zsigmond utca mentén létesített feljárók mindkét oldalán és

c) a primás utca mindkét oldalán fekvő telkeken az idézett törvénycikk feltételeinek megfelelőleg 10 év alatt és legalább 48 láb magasságban emeltetnek, a dunaparti, továbbá a Zsigmond utca és horgony utca közti telkeket érdeklőleg azonban oly hozzáadással, hogy a Pállfy térig terjedő fő utcára átnyuló dunaparti, ugyszintén a horgony utcára átnyuló Zsigmond utcai telkeken, annak fő utcái, illetve horgony utcái homlokzatán, vagy belső részeiben létesítendő új vagy pótépitkezésekre az érintett adózási kedvezmény csak azon esetben fog vonatkozni, hogy ha egyidejűleg a dunaparti, illetőleg a Zsigmond utcai homlokzat is a kikötések szerint kiépítetik.

Alázatos kérelmünk további támogatásául legyen szabad hivatkoznunk az 1871. évi 42. t.-cz. áldásos hatására, mely az elől ecsetelt építési kedv előidőzésében tagadhatlanul igen jelentékeny tényezőt képezett s nem lehet kétség az iránt, hogy hason intézkedés a budai részre sem tévesztené el hatását, mert ha a főváros ezen dunajobbparti részének már vázolt kedvezőtlenebb viszonyainál fogva nem is ringathatjuk magunkat azon reményben, hogy itt is oly feltartóztathatlan gyorsasággal fog az építkezés előre haladni, minővel emeltettek például a sugárúton a szebbnél szebb paloták, annyi azonban bizonyosnak tekinthető, miszerint a szóban álló adózási kedvezmény nyújtása egyrészt az érdekelt és kellő vagyoni erővel biró tulajdonosokat ellenállhatlanul fogja az építkezésre serkenteni, másrészt a pénz embereinek figyelmét a kérdéses budai telkek felé is fordítandja s csakhamar életet nyerend azon kívánatos irányzat, mely az építkezéshez szükségelt tőkével nem biró, s részben talán conservatív tulajdonosokat is a telküktől való megválás gondolatával kibékíti, a hogy aztán ezen telkek bizonyára oly kezekbe jutnak, melyek a gazdaságosság elve által

parancsolt sietséggel lesznek azon, mikép telküket megfelelő beépítés által mielőbb kellőleg értékesítsék.

Ugyan azért a legmélyebb tisztelettel ismételten is esedezünk Excellentiának, miszerint az általunk ezúttal kérelmezett rendkívüli adómentesség kérdését nagybecsű figyelmére méltatni s bennünket elvi elhatározásáról kegyesen értesíteni méltóztassék,

Kelt Budapesten, a fővárosi közmunkák tanácsa 1882. évi april hó 27-én tartott üléséből.

Podmaniczky Frigyes s. k.

alelnök.

Rupp Imre s. k.

miniszteri osztálytanácsos.

XI.

Fővárosi építési szabályok.

A fővárosi közműnkák tanácsa a főváros általános szabályozási tervének megállapítása után első sorban álló feladatának ismerte az építkezési ügy kimerítő szabályozását is, melyre addig, míg e részben törvény nem alkottatik, az 1870. évi X. t. cz. 22. §-ánál fogva különösen is hivatottnak kellett magát éreznie. A tanács ennél fogva ily szabály tervezetet még 1873-ban kidolgozott, ez azonban felölelvén a magán építkezésen kívül még az építési övezetek meghatározását nemkülönben a telekfelosztásokra és középítkezésekre vonatkozó intézkedéseket is, melyek a főváros hozzájárulását, illetőleg megkérdezését igénylik, a főváros közönségéhez átküldendő volt. Többszöri sürgetésre sok év lefolyása után a főváros az érintett szabálytervezetet tárgyalás alá vevén, arra a múlt évben egy új, egészen más alapokon nyugvó szabálytervezet megküldésével felelt.

Miután ez utóbbi tervezet helyes elbírálása mindenekelőtt a kettő közt lévő különbségek tüzetes feltüntetését teszi szükségessé, még nem juthattunk azon helyzetbe, hogy a főváros tervezetére érdemileg nyilatkozhassunk, hogy azonban a különbségek felett valószínűleg bekövetkezendő. hosszas tárgyalások és levelezések miatt a szabályozást legsürgősebben igénylő magán építkezési ügy további késedelmet ne szenvedjen, erre nézve külön és önállóan szándékozunk az 1870. évi X. törv.-cz. 22. §-a alapján mihamarább szabályzatot alakítani és miheztartás végett a fővárosnak megküldeni.

XII.

Statistikai adatok.

A fővárosi közmunkák tanácsánál a lefolyt 1882 évben 3265, ebből a műszaki osztálynál: 1231 ügyszám fordult elő.

A műszaki osztálynál előfordult számok közül vonatkozott: építési engedélyre: 476, bányanyitásra: 4, telekszabályozás, telekfelosztás, telekegyesítés és hátr rendezésre: 78, utczaszabályozás és beosztásra: 51, nyilvános építkezésre u. m. csatornázás, kövezés, vízvezeték, világítás, fásítás, vízvezetésre: 158, vegyes műszaki előterjesztésekre: 29, felfolyamodási ügyekre: 46, belső körútra: 15, nagy körútra: 8, sugárútra: 32, telekbevéltés és kisajátításra: 45, rendezésre: 11, szerezsen utczai ház építésre, új temető elhelyezésre, lebontások elrendelésére, javításokra, irodai szükséglet és számlára: 84, vasútra: 27, telefon és távirda vezetésére: 14, és jegyzőkönyvi kivonatokra: 153.

A fent kimutatott: 486 építkezés helyét és minőségét a következő táblás kimutatás tünteti fel:

Kerület	Új építkezés									Földsz. toldal. és átalakítás	Kerítés és határfal	Még hosszab- bitás	Ideiglenes	Leégett ház helyreállítás	Sertésszállás	Pincze	Műhely és gyár	Raktár és fészter	Összesen
	4 em.	3 em.	2 em.	1 em.	föld- szint	nyá- raló	3 em.	2 em.	1 em.										
I.	—	—	—	—	22	14	—	—	—	44	—	1	1	—	—	2	1	2	87
II.	—	—	—	2	7	2	—	1	—	16	—	1	—	1	—	2	4	1	37
III.	—	1	—	—	9	—	—	—	1	20	2	1	2	1	—	—	9	5	51
IV.	—	—	2	—	—	—	—	—	1	2	—	—	—	—	—	—	1	—	6
V.	—	—	—	3	5	—	1	—	—	6	—	—	6	—	—	—	2	6	29
VI.	1	17	11	12	14	6	—	—	—	6	1	1	3	—	—	—	5	9	86
VII.	—	—	—	5	10	1	—	—	1	7	—	—	8	—	—	—	2	4	38
VIII.	—	1	1	8	13	—	—	1	—	25	1	—	3	—	—	—	2	4	59
IX.	—	1	2	6	7	—	—	1	1	4	—	2	3	—	—	—	5	5	37
X.	—	—	—	3	19	—	—	—	—	10	—	—	1	—	5	—	7	1	46
Összesen	1	20	16	39	106	23	1	3	4	140	4	6	27	2	5	4	38	37	476

Kiválóbb építkezések.

A) Köz- és nyilvános építkezések.

1. Magyar kir. dalműház építése — folyamatban.
2. Mátyás templom stíluszerű helyreállítása — folyamatban.
3. Csepel rakparton elevátor építése — befejeztetett.
4. József műegyetem építése — befejeztetett. VIII. muzeum körút.
5. Egyetemi kóroda épület — befejeztetett. VIII. üllői út.
6. Szegény gyermek kórház egyesület kórháza — befejeztetett, IX. üllői út.
7. Magy. kir. államvasutak személy pályaudvara — folyamatban.
8. Vallás és közokt. m. kir. ministerium tanítónő képezde — befejeztetett VI. sugár út
9. Vallás és közokt. m. kir. ministerium belgyógyászati kóroda — folyamatban, VIII. üllői út.
10. Pénzügyi m. kir. ministerium; Margithidi vámházak — folyamatban.
11. Krisztinavárosi r. kath. templom helyreállítása — folyamatban.
12. Magyar kir. államvasutak részéről: laktanya építése — folyamatban. VI. hajtsár út.

B) magán építkezések:

1. Brüll Armin 3 em. bérház, VI. sugárút 11. sz. a.
2. Brüll Gusztáv 3 em. „ „ „ 49. sz. a.
3. Bubala György és Wagner Sándor 3 em. bérház, VI. hajós utca 15. sz. a.
4. Fischer és Sonneberg 3 em. bérház, VI. sugárút 39. sz. a.
5. Grill Lajosné 3 em. bérház, VI. Hunyadytér 23. sz. a.
6. Harkányi Frigyes 3 em. palota, VI. sugárút.
7. Györi Gschwindt Mihály 3 em. bérház, VI. sugárút 40/42. sz. a.
8. Hübner Nándor 3 em. bérház, VI. sugárút 91. sz. a.
9. Hübner Nándor 2 em. bérház, VI. sugárút 108. sz. a.
10. Jálies Géza 1 em. palota, VI. Eötvös utca 14. sz. a.
11. Jálies Ignác 1 em. palota, VI. sugárút 71. sz. a.
12. Jamniczky Lajos 3 em. bérház, VI. mozsár utca 4. sz. a.
13. Kemény D. és Dezsényi J. 2 em. bérház, VI. sugárút 109. sz. a.
14. Keppich Lipót 3 em. bérház, VI. sugárút 57. sz. a.
15. Kreische Antal 3 em. bérház, VI. dalműház utca 3868—3873. sz. a.
16. Laczkó Náthán 3 em. bérház, VI. sugárút 9. sz. a.
17. Magy. kir. államvasutak nyugdíjintézete 3 em. bérház, VI. sugárút 95, 97, 99. szám alatt.
18. Mendl István 3 em. bérház, VI. sugárút 43. sz. a.
19. Pucher József 3 em. bérház, VI. sugárút 65. sz. a.
20. Reimann Armin 2 em. bérház, VI. sugárút 105. sz. a.
21. Szenes Ede 3 em. bérház, VI. sugárút 41. sz. a.
22. Temesváry S. 2 em. bérház, VI. sugárút 111. sz. a.
23. Vahrman Mór 3 em. bérház, VI. sugárút 31. sz. a.

XIII.

Vegyes intézkedések.

I. A császárfürdői tó részben a II. kerület, Zsigmond utca területére is átnyúlván, e tekintetben már több év óta igénybe vette a hatóságok figyelmét, s a múlt évben a főváros egy tervezetet mutatott be, mely szerint a tónak az utca felület alatt lévő része beboltoztatnék, de bár a közmunkák tanácsa e tervet elfogadta, az mindéddig nincs megvalósítva.

II. A városligeti Széchényi szigetnek a szárazzal, másrészt pedig a nádor szigettel összeköttetése céljából a közmunkák tanácsa hozzájárulása folytán két csinos, bár csak gyalog közlekedésre szánt vashíd építtetett, ugy szintén az általunk jóváhagyott tervek alapján a pasarét mentében az ördögárok felett egy fahíd, továbbá a zúgligeti úton is egy, u. n. vaskapu híd létesíttetett.

III. A városligeti artézi kút meleg vize eddig a sugárúti csatornákon folyt le, mi sok panaszra adván okot a nyaraló tulajdonosok részéről, e víznek más úton leendő elvezetését kívántuk a fővárostól, de az ennek következtében bemutatott tervek a célnak nem feleltek meg, miért is azok részünkről helybenhagyást nem nyertek, időközben mindazonáltal a levezetés annak következtében vált szükségtelemmé, mert az artézi kút csővéből föld alatt kiömlő viznek az útja elzárattott.

IV. Azon tapasztalat folytán, hogy a városligeti tó bűzhödt voltának egyik főokát az képezi, mert a kőbányából a tóba vezető árok vize már ily állapotban érkezik oda, felhivtuk a fővárost, miszerint ez árok vizének akár a százházi, akár az István úton építendő csatormán leendő elvezetése iránt sürgősen intézkedjék.

V. Az I. ker., fehérsas tér, a IV. ker. Petőfy tér, a közraktárak melletti utak, a régi vágóhíd területe és a X. ker. sertésszállások közti utak megállapított terv szerint már a múlt évben befásítottak, részint pedig ezentúl fognak befásíttatni.

VI. Tekintve, hogy az engedélyezett telekfelosztások gyakran vagy éppen nem, vagy csak sok év mulva vitetnek telekkönyvileg keresztül, s míg a telektulajdonosok ahhoz egyáltalán nincsenek kötve, addig a hatóságot az egyszer kiadott engedély mindig kötelezvé, szabályozási kérdéseknél nem ritkán jelentékeny akadályt képez: ennél fogva a főváros meghallgatása után az 1870. évi X. t.-cz. 22. §. alapján

ideiglenes szabályként megállapítottuk, hogy a főváros akár bel- akár külterkeit érdeklőleg kért telekfelosztások s telekrendezésekre jövőben kiadandó hatósági engedély, a mennyiben a jogosított fél, illetve jogutódai a telekfelosztást vagy rendezést az engedély kelte napjától számítandó három év alatt az illetékes telekkönyvi hatóságnál kérelmezni elmulasztanák, hatályát veszti.

VII. Továbbá előfordult szerencsétlenségek alkalmából ezek ismétlődésének megakadályozása céljából ugyancsak az 1870. évi X. t.-cz. 22. §-a alapján ideiglenes szabályutasításba adtuk, miszerint jövőre a kiadandó építési engedélyeknél a fővárosi hatóság által kikötendő lesz, hogy az építető a lépcsőkorklátok karfáit dudorozott vaspántokkal lássa el, vagy a célnak megfelelőleg másképen gondoskodjék arról, hogy a lépcső karfákat a gyermekek csuszálásra ne használhassák.

VIII. Azon célból, hogy a várban legalább egy vonalon lehessen egész hosszában kényelmesen közlekedni, az uri utcza és ennek folytatását képező tárnok utcza asphaltjárdával elláttatni határozottatott. A kivitel azonban a disztéren álló főörségi épület és fehérvári kapu között nagy nehézségbe ütközött, miután az út itt szerfeltt keskeny, s a kocsiút akkor természetesen még keskenyebb lett volna, ha az eddigi 0.65 méter széles járda helyett a tervezet szerint 1.50 méter széles asphaltjárda létesítettett volna. E nehézség az által volna könnyen elhárítható, ha az említett főörségi épület eltávolíttatnék. Miután pedig e ponton, főleg udvari és országos ünnepek alkalmával, már eddig is nagy mérvű közlekedési hátrányok észleltettek, melyek az asphaltjárda létesítése folytán csak tetemesen növekedtek volna s miután az akadályt gördítő főörségi épület különben is teljesen bele esik a szabályozásba, s így előbb utóbb amúgy is okvetlenül eltávolítandó: ennél fogva azon megkereséssel fordultunk a csász. és királyi hadfőparancsnoksághoz, miszerint a legjobb esetben is csak csekély értékkel bíró ezen épületet a jelzett szabályozási célra átengedni sziveskedjék annál inkább, mert Ő Felsége is rendszeren a tárnok utczáat szokta használni, s így a a fehérvári kapu és főörségi épület közt ugy a gyalog, mint a kocsi közlekedést feltettebb módon veszélyeztető állapot nemesak a közforgalom, hanem a magas udvar érdekében is mielőbb megszüntetendő.

A hadfőparancsnokság az átengedésbe elvileg hajlandónak nyilatkozott, de azt oly feltételekhez kötötte, melyek részünkről a legjobb akarat mellett sem voltak teljesíthetők, ennek daczára a hadfőparancsnokság azokhoz ragaszkodván, végre is a nagyméltóságú m. kir. ministerelnök úr közbenjárását kellett igénybe vennünk, remélvén, hogy így mégis sikerülend a katonakincstárral az általunk megajánlott 10200 frtnyi kártalanítási ár mellett a kérdéses épület kisajátítása iránt megegyezésre jutnunk.

A mikor ez létre jő, az asphaltjárda a tárnok utczában is le fog fektettetni.

B e f e j e z è s.

Bezárván az 1882. évre vonatkozó ezen jelentésünket, nem tehetjük ezt a nélkül, hogy a kegyes támogatásért, melyben a magas kormány által a múlt évben is részesítettünk, mélyen átérzett köszönetünk és hálánknak kifejezést ne adjunk, kérvén egyúttal, miszerint a főváros jólétének hatáskörünkben eszközendő előmozdítására irányulandó törekvéseinket jövőre is azon jó indulattal istápolni méltóztassék, melylyel eddig mindig találkozánk, mikor a főváros érdekében valami hasznosat, üdvöset czéloztunk.

Végül van szerencsénk az általunk kezelt alapok 1882. évre vonatkozó zárszámadását, és az 1883. évre szóló belkezelésiköltség előirányzatot idezártan azon megjegyzéssel felterjeszteni, miszerint ezen jelentésünket mellékleteivel együtt kinyomattuk és megfelelő számú példányban az országgyűlés mindkét házának, valamint a főváros tanácsának is megküldöttük.

Kelt Budapesten, a fővárosi közmunkák tanácsa 1883. december 8-án tartott üléséből.

Podmaniczky Frigyes s. k.

alelnök.

Rupp Imre s. k.

miniszteri osztálytanácsos.

Beliefs

The first part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions. It emphasizes that every entry should be supported by a valid receipt or invoice. The text also mentions the need for regular audits to ensure the integrity of the financial data. In the second section, the author talks about the role of management in setting clear policies and procedures. It is noted that consistent application of these rules is essential for the success of the organization. The final part of the document touches upon the importance of communication and collaboration among team members. It suggests that open dialogue and mutual respect are key to a productive work environment.

John Doe, Director

123 Main Street
City, State, Zip

Mellékletek.

Zárszámadása a „fővárosi alapnak,” 1882-ik

Folyó szám	B E V É T E L	Egyenként		Ö s s z e s e n	
		frt	kl.	frt	kr
		1	1881-ik évi pénzmaradvány		
2	Közmunka váltsági adó			61124	21
3	Eladott terjedékek vételára			11742	61
4	Kiszökelések és lábazatok			7837	66
5	Fővárosi kisajátítási alap járuléka			19801	53
6	Házbér			4667	—
7	Házbér krajczár			50	80
8	Házkezelési költség			48	05
9	Kamat			559	03
10	Épületi anyagok			30	—
11	Belső körút építési költség			3071	29
12	Tiszti adó			780	17
13	Fizetési letiltás			1107	77
14	Fizetési előleg			1461	25
15	Szolgálati díj			347	23
16	Sugárúti alap előleg megtérítés			55000	—
17	Többek előleg			1602	—
18	Különféle kiadás megtérítés			60	—
19	Közműves munka megtérítés			434	06
20	Járda fektetési költség megtérítés			379	44
21	Földhitelezetnél elhelyezett s általa ismét visszafizetett cselekvő tőke			110329	35
Áttétel . . .				282799	98

Január 1-től 1882-ik Deczember hó 31-ig.

Folyó szám	K I A D Á S	Egyenként		Ö s z e s e n	
		frt	kr.	frt	kr.
1	Állandó fizetések	34053	33		
2	Műszaki munkások	135	—		
3	Házbér	3224	03		
4	Műszaki szerelvények	419	12		
5	Papir és írószerek	166	59		
6	Nyomtatványok	183	34		
7	Tüzifa	495	98		
8	Világítás	58	19		
9	Hivatal helyiségek tisztogafása	70	80		
10	Bérekoci díj	152	12		
11	Különféle irodai szükségletek	297	61		
12	Szolgák ruházata	320	—		
13	Szolgák hibbére	72	—		
14	Jutalom és segély	690	—		
15	Nyugdíj és nevelési pótlék	1290	—	41628	11
16	Terjedékek beváltása	41428	11	91199	97
17	Házkezelési költség			- 121	47
18	Házbérekrajczár			- 49	20
19	Átíratási illeték			6523	75
20	Házadó			- 508	42
21	Hivatal helyiségek felszerelése			- 95	—
22	Különféle kiadás			42	23
23	Ügyvédi díj			- 253	50
24	Vízvezetési díj			- 107	97
25	Épületek fenntartása			- 209	55
26	Tűzkárdij			14	27
27	Kamat			15237	36
28	Közmunkaadó behajtás költsége			2158	82
29	Muzeumkert fenntartása			1400	—
30	Lánczid parkok fenntartása			796	05
31	Különleges munkálatok			328	50
32	Járda fektetési járulék			784	38
33	Belső körút építési költség { a/. Utcza lámpa	531	84	543	49
	{ b/. Asphalt munka	11	65		
34	Oszt. magyar tisztviselő egyesület			770	76
35	I-ső " " "			337	01
36	M. kir. adóhivatal			1127	40
37	Fizetési előleg			1475	—
	Áttétel			165712	21

Belkezelési költségek

40

Folyó szám	B E V É T E L	Egyenként		Ö s s z e s e n	
		frt	kr.	frt	kr.
	Áthozat .			282799	98
	Főösszeg .			282799	98

Jelen zárszámadás tételeit megvizsgálván, úgy

Budapesten, 1883. april hó 5-én.

F. K. T. pénzügyi bizottsága:

Ribáry József, s. k.

Lukács Antal, s. k.

Folyó szám	K I A D Á S	Egyenként		Ö s s z e s e n	
		frt	kr.	frt	kr.
	Áthozat .			165712	21
38	Belső körút építési költségelőleg visszafizetése a fővárosnak			26044	02
39	Többek			1602	—
40	Földhitelintézetnél elhelyezett cselekvő tőke			86980	52
	Összesen:			280338	75
	Egyenleg, mint pénztári maradvány			2461	23
	Főösszeg:			282799	98

részleteiben mint főösszegében helyesnek találtuk.

Budapest, 1882. deczember 31.

F. K. T. számvevő osztálya:

Rozmanith Ferencz, s. k.
igazgató.

Zárszámadása a „sugárúti és nagykörúti“ alapoknak 1882-ik

Folyó szám	B E V É T E L	Sugárúti alap		Nagy körúti alap	
		frt	kr	frt	kr
		1	Telekvételár	1285747	28
2	Kamat	34304	47	964	94
3	Házbér	64894	42	19818	84
4	Házbérkrajczár	1043	88	524	60
5	Házkezelési költség	1401	26	554	49
6	Utcza terület eladás	—	—	4818	10
7	Épületi anyagok	960	—	1361	50
8	Különféle bevétel	22	50	—	—
9	Épületek fentartása-megtérítés	25	—	—	—
10	Házadó megtérítés	331	68	10	59
11	Tűzkárdij „	13	81	—	—
12	Világítás „	50	49	—	—
13	Csatorna építési járulék és megtérítés	96	53	—	—
14	Utépítési költség megtérítés	1123	65	—	—
15	Többek előleg megtérítés	—	—	6004	56
16	M. k. dalszinházi alap-előleg megtérítés	7000	—	—	—
17	M. k. várkerti alap-előleg megtérítés	7000	—	—	—
18	Magy. földhitelintézetnél elhelyezett és általa ismét visszafizetett cselekvő tőke	229731	81	88632	96
19	Állami előleg	—	—	20000	—
20	Sugárúti alap-előleg megtérítés	—	—	40000	—
Főösszeg .		1633746	78	182690	58

Jelen zárszámadás tételeit megvizsgálván, úgy

Budapesten, 1883. april hó 5-én.

F. K. T. pénzügyi bizottsága:

Ribáry József, s. k.

Lukács Antal, s. k.

Január 1-től 1882-ik Deczember hó 31-ig.

Folyó szám	K I A D Á S	Sugáruti alap		Nagy köruti alap	
		frt	kr.	frt	kr.
		1	Házvételár		
2	Házadó	13758	27	4847	53
3	Házbérkrajczár	2213	83	690	82
4	Házkezelési költség	2058	04	924	72
5	Átiratási illeték	29455	42	131	25
6	Épületek fentartása.	30734	39	821	05
7	Világítás	684	95	101	—
8	Vizvezetési díj	1336	29	4	37
9	Tűzkárdij	245	54	99	58
10	Kútjavítási költség	189	73	206	93
11	Kéménysepregetési díj	143	—	79	—
12	Különféle kiadás.	2323	87	346	68
13	Sugárút tisztogatása.	4154	45	—	—
14	Sugárúti kertészmunka	1214	74	—	—
15	Kamat.	2206	63	—	—
16	Utépítési költség	3132	08	11	20
17	Faburkolat javítás	31273	—	—	—
18	Csatornaépítési járulék	1550	32	65	44
19	Kövezési járulék	—	—	35	22
20	Kőolajlámpa felállítás költsége	13	50	—	—
21	Telekvételár megtérítés	723	61	—	—
22	Házbér megtérítés	2037	61	—	—
23	Fővárosi alap-előleg megtérítés	55000	—	—	—
24	Nagy körúti alap-előleg megtérítés	40000	—	—	—
25	M. kir. dalszínházi előleg megtérítés	7000	—	—	—
26	Többek előleg megtérítés	450	—	3009	12
27	Magyar földhitelintézetnél elhelyezett cselekvő tőke	1401847	51	85636	67
	Főösszeg	1633746	78	182690	58

részleteiben mint főösszegében helyesnek találtuk.

Budapest, 1882. deczember 31.

F. K. T. számvevő osztálya:

Rozmanith Ferencz, s. k.
igazgató.

A fővárosi közmunkák tanácsának

Tétel szám	K I A D Á S	E g y e n k é n t			ÖSSZESEN		Czim főösszege	
		Fizetés	Lakbér	Működési pótlék	frt	kr	frt	kr
		f o r i n t						
I. czim.								
a) E l n ö k s é g.								
1	Báró Podmaniczky Frigyes alelnök.	4000	1000		5000	—		
2	Rupp Imre m. kir. ministeri osztálytanácsos. . .	3000	500		3500	—		
3	Titl István m. kir. segédhivatali igazgató. . .	1400	300		1700	—		
4	Iby Henrich m. kir. segédhivatali igazgató . .	1400	300		1700	—		
5	Garancsy Mihály díjnok helyett fogalmazó segéd	600	200		800	—		
6	Verner Ferencz irnok	600	200		800	—		
7	Aranyossy Zsigmond ajtónálló	400	80		480	—		
8	Kimpán János hivataliszolga	300	60		360	—		
b) S z á m v e v ő o s z t á l y.								
9	Rozmanith Ferencz osztályigazgató	2000	400		2400	—		
10	Püspök János m. kir. I. oszt. min. számtiszt . .	1000	200		1200	—		
11	Kobor János hivataliszolga	300	40		360	—		
c) M ű s z a k i o s z t á l y.								
12	Wohlfarth Henrik orsz. középít. felügyelő . .	2200	400	600	3200	—		
13	Schmidt Ferencz I. oszt. min. főmérnök	1800	400	600	2800	—		
14	Vidéky László II. " " "	1500	400	500	2400	—		
15	Szkalló Oszkár I. oszt. min. mérnök czimzett fő- mérnök	1300	300	500	2100	—		
16	Eckermann Ede I. " " "	1300	300	400	2000	—		
17	Szilágyi Lajos II. " " "	1100	300	300	1700	—		
18	Trautmann Ottó kir. mérnök	1000	300	250	1550	—		
19	Tillmann József hivataliszolga	300	60	—	360	—		
Összesen .					34410		34410	
II. Czim.								
M ű s z a k i m u n k á l a t o k.								
							200	
felmérésekhez, alkalmazandó napszamosok díjazása								
III. czim.								
H á z b é r e k.								
a) hivatalhelyiségekért megállapított évi bér					3224	—		
b) Vizvezetékre					75	—	3299	
Áttétel .							37909	

Budapest, 1882.

Podmaniczky Frigyes s. k.
alelnök.

Ezen költségelőirányzatot az 1882. évi deczember hó 22-én kelt minisztertanácsi

4167. szám.

M. E.

Kelt Budapesten, 1882. évi

1883-ik évre szóló belkezelési költség előirányzata.

Tétel szám	K I A D Á S	Egyenkint		ÖSSZESEN	
		frt	kr	frt	kr
	Áthozat .			37909	—
	IV. cím.				
	Irodai és kezelési költségek.				
a)	A műszaki osztályban papír és rajzeszközökre, műszaki szerelvényekre, tervek megszerzése és lenyomatására műszaki könyvkötő munkákra, szakművekre, térképek apróbb tervek és minták készítésére.	500	—		
b)	Írópapír s szerekre továbbá irodai eszközökre	200	—		
c)	Nyomtatványok és könyvkötő munkákra	700	—		
d)	Tüzfára, kőszén, fűtő és fahordó bérére	600	—		
e)	Világításra (légszesz és gyertyára)	100	—		
f)	Hivatalos helyiségek tisztogatására	80	—		
g)	Bérek díjra	200	—		
h)	Különféle irodai szükségletekre	300	—	2680	—
	V. cím.				
	S z o l g á k r u h á z a t a.				
	4 szolgának a	80	—	320	—
	VI. cím.				
	S z o l g á k h í d b é r e i.				
	4 szolgának, havi 18 frt 50 kr-ával.	18	—	72	—
	VII. cím.				
	S e g é l y é s j u t a l m a k.				
	Hivatalnokok és szolgáknak			450	
	VIII. cím.				
	N y u g d í j , k e g y d í j é s n e v e l é s i p ó t l é k.				
a)	Dr. Országh Sándor nyug. min. tanácsosnak évi	1000	—		
b)	Özvegy Zofáhl Gusztávné évi kegydíjára	200	—		
c)	kiskoru Zofáhl Ilka, Pál és Katalinnak egyenként évi 30 frtjával.	90	—	1290	—
	Főösszeg .			42721	—

november hó 16-án.

Rupp Imre s. k.

magyar kir. miniszteri osztálytanácsos.

határozat alapján, 42721 forinttal jóváhagyom.

december hó 25-én.

P. H.)

Tisza s. k.

No.	Date	Description	Amount
1001	1891	...	...
1002	1892	...	...
1003	1893	...	...
1004	1894	...	...
1005	1895	...	...
1006	1896	...	...
1007	1897	...	...
1008	1898	...	...
1009	1899	...	...
1010	1900	...	...
1011	1901	...	...
1012	1902	...	...
1013	1903	...	...
1014	1904	...	...
1015	1905	...	...
1016	1906	...	...
1017	1907	...	...
1018	1908	...	...
1019	1909	...	...
1020	1910	...	...
1021	1911	...	...
1022	1912	...	...
1023	1913	...	...
1024	1914	...	...
1025	1915	...	...
1026	1916	...	...
1027	1917	...	...
1028	1918	...	...
1029	1919	...	...
1030	1920	...	...
1031	1921	...	...
1032	1922	...	...
1033	1923	...	...
1034	1924	...	...
1035	1925	...	...
1036	1926	...	...
1037	1927	...	...
1038	1928	...	...
1039	1929	...	...
1040	1930	...	...
1041	1931	...	...
1042	1932	...	...
1043	1933	...	...
1044	1934	...	...
1045	1935	...	...
1046	1936	...	...
1047	1937	...	...
1048	1938	...	...
1049	1939	...	...
1050	1940	...	...
1051	1941	...	...
1052	1942	...	...
1053	1943	...	...
1054	1944	...	...
1055	1945	...	...
1056	1946	...	...
1057	1947	...	...
1058	1948	...	...
1059	1949	...	...
1060	1950	...	...
1061	1951	...	...
1062	1952	...	...
1063	1953	...	...
1064	1954	...	...
1065	1955	...	...
1066	1956	...	...
1067	1957	...	...
1068	1958	...	...
1069	1959	...	...
1070	1960	...	...
1071	1961	...	...
1072	1962	...	...
1073	1963	...	...
1074	1964	...	...
1075	1965	...	...
1076	1966	...	...
1077	1967	...	...
1078	1968	...	...
1079	1969	...	...
1080	1970	...	...
1081	1971	...	...
1082	1972	...	...
1083	1973	...	...
1084	1974	...	...
1085	1975	...	...
1086	1976	...	...
1087	1977	...	...
1088	1978	...	...
1089	1979	...	...
1090	1980	...	...
1091	1981	...	...
1092	1982	...	...
1093	1983	...	...
1094	1984	...	...
1095	1985	...	...
1096	1986	...	...
1097	1987	...	...
1098	1988	...	...
1099	1989	...	...
1100	1990	...	...

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

...

A

FŐVÁROSI KÖZMUNKÁK

TANÁCSÁNAK

HIVATALOS JELENTÉSE

1883. ÉVI

MŰKÖDÉSÉRŐL.

BUDAPEST,

NYOMATOTT HEISLER J.-NÁL.

POWELL & COY. PRINTERS

NEW YORK, N. Y.

1887

NEW YORK

1887

T a r t a l o m.

	Lap.
Bevezetés	5
I. Szabályozás	7
II. Sugárút	9
III. Nagykörút	23
IV. Csatornázás	25
V. Vízvezeték	27
VI. Útépités, kövezés és burkolás	38
VII. Telephon és távirda	41
VIII. Közúti vaspálya	43
IX. Közvilágítás	45
X. Rendkívüli adómentesség	40
XI. Személyi ügyek	49
XII. Statisztikai adatok	50
XIII. Vegyes intézkedések	52
Befejezés	54

Mellékletek:

1. A fővárosi pénzalapnak 1883. évi zárszámadása	56
2. A sugárúti és a nagykörúti alapok 1883. évi zárszámadása	60
3. A fővárosi közmunkák tanácsának 1884. évi belkezelési költségelőirányzata	62

Nagyméltóságú magyar királyi Ministerium!

Az 1870. évi X. t. cz. 27. §-ában reánk rótt kötelességnek az 1883. évre vonatkozólag a következő jelentéssel van szerencsénk megfelelni.

Az építési hajlam, melyet mindig kész örömmel istápolunk, a mult évben meglepő szép eredményt mutatott fel. Fennállásunk egész ideje óta nem volt még év, melyben annyi építési engedély adatott volna ki, mint a mult évben. Kiténik ez abból, hogy mig az építkezések száma ezelőtt évenként 200—500 közt változott, addig az 1883-ban 636-ra emelkedett. Oly eredmény, melyre annál nagyobb örömmel hivatkozhatunk, mert az előfordult építkezési ügyek a városnak nemcsak egyes kiválóbb pontjaira, minő pl. a sugárut, hanem általában egész területére vonatkoznak. Az építkezések terén természetesen nagy számot tevő tényező az 1885. évi országos kiállítás, melynek hatása azonban előreláthatólag csak még ezután lesz teljes mértékben tapasztalható. Midőn a sugáruti háztelkek háromnak kivételével már be vannak építve, igen természetes, hogy az építési kedv a harminczévi adómentesség s más nagy előnyökkel kecsegtető nagy-köruttra is átszáll. Innen van, hogy a mult évben már a körut vonalán is történtek építkezések s hisszük, mikép ezek száma évről évre fokozatosan emelkedni fog.

Nem kerülhette el figyelmünket, mennyire kívánatos volna, hogy a vár is a királyi lak és ott székelő kormányhatóságok környezetéhez méltóképen kiépüljön. Ez arra indított bennünket, hogy a rendkívüli adómentességnek a vár területére leendő kiterjesztését is kérjük a magas kormánytól. A várnak az építkezésre kedvezőtlen viszonyainál fogva az sem leend ugyan gyorsan ható szer, de remélni lehet, hogy annak folytán mégis fognak építkezni s egyik új épület a másiknak keletkezését vonandja maga után.

A sugárútra vonatkozólag a mult évben fontos elhatározás jött létre, melynek értelmében a középső kocsitűt telített fakoczkákkal burkolandó. Eljárásunk megvilágítására és igazolására az e részben lefolyt tárgyalásokat alább kimerítően közöljük.

A nagykörút költségeinek előteremtése iránt megindított tárgyalások bár még nincsenek befejezve, de kétségtelen, hogy azok biztos sikerre fognak vezetni. Az

út vonalába eső ingatlanságokat — amint az alkalom kínálkozik — iparkodunk barátságos egyezség útján megszerezni s ha annak valamely pontján építkezni kívánnak, az út illető részét ideiglenesen kiépítjük, hogy az emelendő épület hozzáférhető, s csatorna, világítás és vízvezetékekkel ellátva, lakható legyen.

Az általános csatornázás és a balparti végleges vízmű tekintetében nem szününk meg a tanulmányozásokat és tervezéseket lehetőleg siettetni. Alapos a remény, hogy e két nagyfontosságú mű most már a kívánatos gyorsasággal fog a megoldás elé sietni.

Ugyanazt mondhatjuk a magánépítési rendszabályokról is, melyek szintén tárgyalás alatt vannak, s bizonyosnak vehető, hogy azok a következő évben meg fognak jelenni.

Pénzügyeink teljesen rendezettek; amit annál szivesebben emelünk ki, mert a számunkra eredetileg kijelölt jövedelmektől nagy részben elestünk, úgy hogy csak éber körültekintés és a legnagyobb takarékoság mellett érhattük el az érintett eredményt. Pénzügyeink ezen rendezett állapotát igyekezni fogunk mindenkorra fenntartani, anélkül azonban, hogy egyúttal szükséges és hasznos műveletek végrehajtásától elzárkóznánk.

Ezeknek általánosságban előrebocsátása után a következőkben áttérünk lefolyt évi működésünk egyes részleteinek rövid leírására.

I.

S z a b á l y o z á s.

A tárgyalás alá került szabályozási ügyek közül a következőket említjük fel:

Ó-Buda szabályozása.

Ó-Buda szabályozásának mult évi jelentésünkben ismertetett tervéhez a főváros hozzájárulván, az véglegesen megállapítottnak tekintendő.

A Lukácsfürdő telkének szabályozása.

Az erre megállapított terv szerint a jelenleg körülbelül 3618.50 □ öl kiterjedésű telekből a Zsigmond utca szélesbitésére és a császárfürdői oldalon nyitandó utcára elvételik 789.70 □ öl. A megmaradó 2828.80 □ ölhöz a Duna felől hozzájövendő 4262.80 □ öl, s így a telek szabályozva összesen 7091.60 □ öl területtel birand. A Duna felőli terjedék azon tulajdonjogi korlátozással csatoltatnék a tételekhez, hogy abból körülbelül 4017 □ öl parkirozandó és ily minőségben tartandó fenn.

A VIII. ker. Lujza utca és köztemető út közt tervezett utca elejtése.

A szőlőhegy, most Madách utca és a kőbányai út sarkától egész a köztemető útig eredetileg egy utca volt tervezve, mely a Lujza utcáig már az általános szabályozási terv végleges megállapítása alkalmával elejtetett. Miután ezen tervezett

utca másik része is közlekedési szempontból alig bir jelentőséggel, s a megnyitás várható előnyei épen nem állanak arányban az okozandó tetemes költséggel: ennél fogva, s azért is, hogy az érdekelt telkeken szándékolt építkezések akadályba ne ütközzenek, a kérdéses utca eddig még fenntartott része is elejtetett.

A külső körút szabályozási módosítása.

A külső kerepesi úton az építendő lovas laktanya céljára alakított telektömb részben a külső körút vonalába esvén, szükséges lesz ez út tervén megfelelő módosításokat eszközölni, melyek iránt a tárgyalások már megindultak.

A hajtsár út egy részének áthelyezése.

A hajtsár út a szab. osztrák magyar államvasút bécsi és czeplédi vonalai, valamint az ezeket összekötő szárnyvonal által képezett deltán vezet át, egyaránt hátrányára a vasuti és közönséges közlekedésnek is. Hogy tehát a vasuti közlekedés megszűnjék akadályozni a közönséges forgalmat és viszont, az út kérdéses részére nézve elhatároztatott, hogy az az említett vasútvonalak által közbefogott háromszögű területről áthelyeztessék, akként, hogy a deltán túl vezessen út a vasút másik oldalára. Az áthelyezés költségeit a szab. osztr. magyar államvasúttársulat viseli.

A budai elyps sétány rendezése.

A főváros erre vonatkozólag bemutatott terve szerint a sétányra a mostaniak megszüntetésével két új feljáró létesítését vette szándékba. — Ezen terv a sétánynak még régi állapotán t. i. azon alapul, mellyel az a siklón túl terjedő déli részének a várkerthez történt csatolása előtt birt. Mi a két új feljárót a változott viszonyoknál fogva szükségesnek nem tartottuk, elegendő lévén, ha csak a jelenlegi feljárók teljesen megfelelő karba helyeztetnek. Kinyilatkoztattuk azonban, hogy a mennyiben a főváros e két új feljáró létesítésével szándékolt költségesebb rendezéséhez mégis ragaszkodnék, a végrehajtást gátolni nem fogjuk s csak arra kértük, hogy a rendezésnek a közönség érdekében sürgős kivitele végett a részletes terveket mielőbb terjessze elénk.

II.

S u g á r ú t.

A sugárúti 3. sz. telket, melyről előző évi jelentésünkben mondtuk, hogy azon szállodát tervezünk építeni, időközben sikerült eladnunk, s a vevő azon az építkezést már meg is kezdte. Örülünk, hogy sikerült a teleknek az egész sugárút érdekében kívánatos beépítését ily módon elérnünk.

A sugárút homlokzati vonalában most már csak két eladó telek van, egyik a sugárút és Petőfi-utca sarkán, majdnem szemben az operával, a másik 51. sz. a. Ezek beépítése hasonlóképen igen kívánatos, s ha arra rövid idő alatt vevő nem akad, aligha nem magunk leszünk kénytelenek az építés eszméjével foglalkozni, avagy azok kettéosztását azon esetre elhatározni, hogy ha a sugárúti részre előnyös ajánlat érkeznek be.

Ami a sugárút faburkolatát illeti, végre is annak belátására kellett jutnunk, hogy a fenntartás eddigi rendszere mellett még ideiglenesen tűrhető állapotot sem teremthetünk. Tudvalevő, hogy John Norris, a faburkolatot létesítő vállalkozó, a fenntartásra nézve szerződésben elvállalt kötelezettségeinek az egész idő alatt nem tett eleget, sőt a legtöbbször holléte sem volt kipuhatható. Ennek folytán arra voltunk utalva, hogy a burkolatnak koronként elkerülhetetlenné vált javítását magunk eszközöltessük, természetesen a vállalkozó költségén s a kellő óvatossággal, nehogy a szerződésben számításba nem vett ezen esetből folyólag John Norris, illetőleg jogutódai ellenünk magánjogi igényekkel esetleg sikeresen felléphessenek.

Midőn azonban az általunk teljesített javítások költségei John Norrisnak kezeink között volt, 90000 frtot meghaladó biztosítékát már majdnem teljesen felémésztették, szüksége állott elő annak, hogy kibontakozzunk azon szerződésből, melyet nevezett vállalkozóval a faburkolat létesítése és fenntartása iránt 1874-ben 20 évre kötöttünk.

E végből a vállalkozót a szerződés betöltésére még egyszer felhívtuk, most már azon világos kijelentéssel, hogy — amennyiben kötelezettségeit ezentul sem teljesíti, jelesen ha a burkolat helyreállítását 1883. ápril 2-án meg nem kezdi s junius

30-ig be nem fejezi, az érintett szerződést felbontottnak tekintendjük s kártérítési jogaink fentartása mellett a sugárútnak burkoltatása iránt szabadon fogunk intézkedni.

Mint előre látható volt, eme felhívásunk is siker nélkül maradt, minélfogva szakítva a régi faburkolattal, a sugárútnak ujonnan burkoltatását határoztuk el, s tettük ezt annál nagyobb megnyugvással, mert a több ízben megtartott birói szemlék alkalmával a szakértők egyhangulag oda nyilatkoztak, hogy a régi burkolat észszerű gazdálkodás mellett javítások által fenn nem tartható.

Az új burkolat iránt meghallgatni kívántuk a főváros véleményét is, különösen azért, mert a sugárutat amúgy is a főváros gondozásába fogjuk adni, mihelyt annak ügyeit lebonyolítjuk. Az alkalmazandó burkolatfaj kérdésében tehát vegyes bizottságot alakítottunk, melyben a főváros is képviselve volt, s hogy e bizottság minden irányban tájékozva legyen, mielőtt az működését megkezdette volna, árlejtést irtunk ki a következő három burkolatra, u. m. telített fakoczká, gránit és keramikaburkolatra, — megjegyezvén, mikép az árlejtés egyik főbb feltétele az volt, hogy a létesítendő burkolatot a vállalkozó 5 évig ingyen, további 15 évig pedig díjazás mellett lesz köteles jókarban tartani. Számítva azon eshetőségre, hogy a sugáruton annak egyes szakaszaiban talán más-más burkolatnem fog alkalmaztatni, ezen szempontból az egész utat három szakaszra osztottuk, u. m. a vácsi uttól a nyolczszög-térig, innen a körtérig, végre ettől az arena-útig.

Beérkezett összesen 8 ajánlat, ezek között egy kongó téglára, melyre az árlejtés nem is vonatkozott. Az eredményt a következő táblázatos kimutatás tünteti fel.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

No.	Date	Description	Amount
1	1890	...	...
2	1891	...	...
3	1892	...	...
4	1893	...	...
5	1894	...	...
6	1895	...	...
7	1896	...	...
8	1897	...	...
9	1898	...	...
10	1899	...	...
11	1900	...	...
12	1901	...	...
13	1902	...	...
14	1903	...	...
15	1904	...	...
16	1905	...	...
17	1906	...	...
18	1907	...	...
19	1908	...	...
20	1909	...	...
21	1910	...	...
22	1911	...	...
23	1912	...	...
24	1913	...	...
25	1914	...	...
26	1915	...	...
27	1916	...	...
28	1917	...	...
29	1918	...	...
30	1919	...	...
31	1920	...	...
32	1921	...	...
33	1922	...	...
34	1923	...	...
35	1924	...	...
36	1925	...	...
37	1926	...	...
38	1927	...	...
39	1928	...	...
40	1929	...	...
41	1930	...	...
42	1931	...	...
43	1932	...	...
44	1933	...	...
45	1934	...	...
46	1935	...	...
47	1936	...	...
48	1937	...	...
49	1938	...	...
50	1939	...	...
51	1940	...	...
52	1941	...	...
53	1942	...	...
54	1943	...	...
55	1944	...	...
56	1945	...	...
57	1946	...	...
58	1947	...	...
59	1948	...	...
60	1949	...	...
61	1950	...	...
62	1951	...	...
63	1952	...	...
64	1953	...	...
65	1954	...	...
66	1955	...	...
67	1956	...	...
68	1957	...	...
69	1958	...	...
70	1959	...	...
71	1960	...	...
72	1961	...	...
73	1962	...	...
74	1963	...	...
75	1964	...	...
76	1965	...	...
77	1966	...	...
78	1967	...	...
79	1968	...	...
80	1969	...	...
81	1970	...	...
82	1971	...	...
83	1972	...	...
84	1973	...	...
85	1974	...	...
86	1975	...	...
87	1976	...	...
88	1977	...	...
89	1978	...	...
90	1979	...	...
91	1980	...	...
92	1981	...	...
93	1982	...	...
94	1983	...	...
95	1984	...	...
96	1985	...	...
97	1986	...	...
98	1987	...	...
99	1988	...	...
100	1989	...	...
101	1990	...	...
102	1991	...	...
103	1992	...	...
104	1993	...	...
105	1994	...	...
106	1995	...	...
107	1996	...	...
108	1997	...	...
109	1998	...	...
110	1999	...	...
111	2000	...	...
112	2001	...	...
113	2002	...	...
114	2003	...	...
115	2004	...	...
116	2005	...	...
117	2006	...	...
118	2007	...	...
119	2008	...	...
120	2009	...	...
121	2010	...	...
122	2011	...	...
123	2012	...	...
124	2013	...	...
125	2014	...	...
126	2015	...	...
127	2016	...	...
128	2017	...	...
129	2018	...	...
130	2019	...	...
131	2020	...	...
132	2021	...	...
133	2022	...	...
134	2023	...	...
135	2024	...	...
136	2025	...	...
137	2026	...	...
138	2027	...	...
139	2028	...	...
140	2029	...	...
141	2030	...	...
142	2031	...	...
143	2032	...	...
144	2033	...	...
145	2034	...	...
146	2035	...	...
147	2036	...	...
148	2037	...	...
149	2038	...	...
150	2039	...	...
151	2040	...	...
152	2041	...	...
153	2042	...	...
154	2043	...	...
155	2044	...	...
156	2045	...	...
157	2046	...	...
158	2047	...	...
159	2048	...	...
160	2049	...	...
161	2050	...	...
162	2051	...	...
163	2052	...	...
164	2053	...	...
165	2054	...	...
166	2055	...	...
167	2056	...	...
168	2057	...	...
169	2058	...	...
170	2059	...	...
171	2060	...	...
172	2061	...	...
173	2062	...	...
174	2063	...	...
175	2064	...	...
176	2065	...	...
177	2066	...	...
178	2067	...	...
179	2068	...	...
180	2069	...	...
181	2070	...	...
182	2071	...	...
183	2072	...	...
184	2073	...	...
185	2074	...	...
186	2075	...	...
187	2076	...	...
188	2077	...	...
189	2078	...	...
190	2079	...	...
191	2080	...	...
192	2081	...	...
193	2082	...	...
194	2083	...	...
195	2084	...	...
196	2085	...	...
197	2086	...	...
198	2087	...	...
199	2088	...	...
200	2089	...	...
201	2090	...	...
202	2091	...	...
203	2092	...	...
204	2093	...	...
205	2094	...	...
206	2095	...	...
207	2096	...	...
208	2097	...	...
209	2098	...	...
210	2099	...	...
211	2100	...	...

Az árlejtés ez eredménye alapján számítások tétettek arra nézve, mennyibe kerülne a sugárút burkolata, ha az egészen egy anyaggal, vagy több anyaggal vegyesen burkoltatnék. E számítások eredménye az alábbi kimutatásban foglaltatik.

Tájékoztató kimutatás,

azon költségekről, melyekbe a Sugárútnak burkolása a számításba vett burkolatnemeknek tisztán, vagy vegyesen alkalmazása mellett kerülne.

Szakasz	Terület □ méter	Burkolat előállítás		Burkolat fenntartás		Összesen		Egységiár □ m ² enként	
		frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr
I. Egész burkolat telített fából									
<i>Rütgers ajánlata szerint.</i>									
I. II. és III.	33.085. ₇₂	274.611	48	148.085	04	422.696	52	12	33
II. Egész burkolat gránitból									
<i>A. Hirsch ajánlata szerint</i>									
I. II. és III.	36.335. ₇₂	455.193	07	183.663	25	638.856	32	17	46
<i>B. Hirsch és Reinisch ajánlata szerint.</i>									
I. és II. Hirsch	27.129. ₄₄	332.605	70	150.568	40				
III. Reinisch	9.206. ₂₈	114.434	06	55.237	68				
Összesen .	36.335. ₇₂	447.039	76	205.806	08	652.845	84	17	97
III. Részben telített fa- részben gránit									
<i>A. I. és II. szakasz fa- III. szakasz gránit.</i>									
<i>Rütgers és Hirsch ajánlata szerint.</i>									
I. és II. fa	23.879. ₄₄	198.199	36	113.561	49				
III. gránit	9.206. ₂₈	112.868	99	51.094	85				
Összesen .	33.085. ₇₂	311.068	35	164.656	34	475.724	69	13	56
<i>B. I. szakasz fa- II. és III. szakasz gránit.</i>									
I. fa	12.518. ₁₂	103.900	40	70.956	54				
II. és III. gránit	20.567. ₆₀	252.158	77	114.115	80				
Összesen .	33.085. ₇₂	356.059	17	185.072	34	541.131	51	15	54
IV. Részben fa, részben gránit, részben keramit									
<i>A. I. és II. szakasz fa, III. szakasz keramit.</i>									
I. és II. fa	23.879. ₄₄	198.199	36	113.561	49				
III. keramit	9.206. ₂₈	87.459	66	41.428	26				
Összesen .	33.085. ₇₂	285.659	02	154.989	75	440.648	77	12	50

Szakasz	Terület □ méter	Burkolat előállítás		Burkolat fenntartás		Összesen		Egységi ár □ mtrenként	
		frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr
B. I. szakasz fa, II. gránit, III. keramit.									
I. fa	12.518. ₁₂	103.900	40	70.956	54				
II. gránit	11.361. ₃₂	139.289	78	63.055	53				
III. keramit	9.206. ₂₈	87.459	66	41.428	26				
Összesen .	33.085. ₇₂	330.649	84	175.440	13	506.089	97	14	48
C. I. szakasz fa, II. keramit, III. gránit.									
I. fa	12.518. ₁₂	103.900	40	70.956	54				
II. keramit	11.361. ₃₂	107.932	54	51.125	94				
III. gránit	9.206. ₂₈	112.868	99	51.094	85				
Összesen .	33.085. ₇₂	324.701	93	173.177	33	497.879	26	14	23
IV. keramit és gránit.									
I. keramit	15.768. ₁₂	149.796	14	70.956	54				
II. és III. gránit	20.567. ₆₀	252.158	77	114.150	18				
Összesen .	36.335. ₇₂	401.954	91	185.106	72	587.061	63	16	16

Kelt Budapesten, 1883. évi október hó 26-án.

Wohlfarth Henrik,
m. felügyelő.

Az árlejtés eredményének ismerete után a vegyes bizottság összehivatván, megállapodásait jegyzőkönyvbe foglalta, melyet szükségesnek találunk egész terjedelmében közölni, amint következik.

A sugáruton alkalmazandó burkolatnem kérdésében alakított vegyes bizottságnak 1883. évi november hó 5-én tartott üléséről felvett

j e g y z ő k ö n y v.

Jelen voltak:

I. A fővárosi közmunkák tanácsa részéről: báró Podmaniczky Frigyes alelnök, mint a vegyes bizottság elnöke, dr. Országh Sándor, Pucher József, Ybl Miklós, a fővárosi közmunkák tanácsa tagjai; Rupp Imre ministeri osztálytanácsos, mint előadó, Wohlfarth Henrik, ministeri felügyelő és Garancsy Mihály segéd-fogalmazó, mint a vegyes bizottság jegyzője.

II. A fővárosi hatóság részéről: Kun Gyula, fővárosi tanácsnok, Bobula János, Szemlér Mór, dr. Szabó József fővárosi bizottsági tagok, Incze György fővárosi főmérnök és Heuffel Adolf, fővárosi szakosztály vezető mérnök.

Báró Podmaniczky Frigyes elnök üdvözlővén a vegyes bizottság tagjait, előadja, miszerint a tanácskozás tárgyát azon kérdés képezi, mily burkolattal láttassék el a sugárút? A vegyes bizottságot a fővárosi közmunkák tanácsa azért óhajtotta, mert a kérdést igen fontosnak tartja, és mert meghallgatni kívánja az alkalmazandó burkolatnem iránt a főváros nézetét és kívánságát is, annál inkább, mert a sugárút idővel ugyis a főváros gondozásába menend át, tehát a főváros lesz hivatva annak fenntartására. Elnök ezután kifejezést adván abbéli reményének, hogy a vegyes bizottság szakszerű véleménye a fennforgó igen fontos kérdésnek üdvös megoldására fog vezetni, a tanácskozást megnyitottnak nyilvánítja és felkéri a főváros küldötteit, hogy nézeteiket előterjeszteni sziveskedjenek.

Kun Gyula szükségesnek tartja a sugárút fenntartása tekintetében jelezni a fővárosnak az 1870. évi X. törvényzikkre támaszkodva elfoglalt azon álláspontját, miszerint a sugárút, mint az idézett törvényzikk értelmében felvett 24 milliós kölcsönből létesített mű, a fővárosi pénzalap terhére tartandó fenn mindaddig, míg az említett törvényzikk ezen rendelkezése fennáll, miértis, nehogy a hallgatás beleegyezésnek tekintessék, a főváros küldöttei nevében óvást emel azon czélzat ellen, hogy a sugárút fenntartása a fővárosra háríttassék.

Rupp Imre azon megjegyzése után, hogy a sugárút nem a 24 milliós kölcsönből, hanem a fővárosi pénzalapból, bár a kormány által az említett kölcsönből részint ajándék, részint előleg alakjában nyújtott segélyezés mellett létesítettett,

Dr. Országgh Sándor a felvetett kérdés vitatását teljesen kívül állónak tartja a vegyes bizottság feladatán, mely tisztán csak az iránt adandó véleményre szorítkozhatik, mily burkolattal láttassák el a sugárút?

Báró Podmaniczky Frigyes elnök erre bejelenti, hogy azon kérdés, ki által fog a sugárút jövőre fenntartatni, a jelen vegyes bizottmányi tanácskozás tárgyát nem képezi, mindazonáltal Kun Gyula fentebbi nyilatkozata óhajához képest jegyzőkönyvbe vétetik

Kun Gyula ezután kijelentvén, hogy a főváros küldöttei a burkolatnem meghatározásában csakis consultative vehetnek részt, előadja, hogy a sugárutat minden izében a közmunkák tanácsa létesítette, ő burkoltatta, s tartotta fenn, valamint ő van hivatva azt továbbra is fenntartani, neki állnak rendelkezésére a szükséges adatok, vagyis a mint egyrészt a közmunkák tanácsa van legközelebből érdekelve a fennforgó kérdés által, úgy másrészt épen ő van leginkább azon helyzetben, hogy abban leghelyesebben ítélhessen, miért is a burkolatra vonatkozólag mindenekelőtt a közmunkák tanácsa nézeteit óhajtáná ismerni, mire

Dr. Országgh Sándor megjegyzi, hogy a közmunkák tanácsa az ügygel érdemileg még nem foglalkozott, annak nézeteit küldöttei nem is ismerhetik még és

Pucher József szerint nem is volna czélszerű a közmunkák tanácsa részéről valamit proponálni ugyanazon indokból, melynélfogva az elnökség sem teszi ezt, nehogy t. i. ilyképen mások véleménye praeoccupáltassék.

Báró Podmaniczky Frigyes elnök utal arra, hogy a vegyes bizottság épen azon czélból lón összehiva, hogy általa a közmunkák tanácsa megtudhassa a főváros nézetét, miből önként következik, hogy első sorban a főváros képviselői volnának hivatta nyilatkozni, miután azonban Kun Gyula ragaszkodik jelzett kívánságához, ily viszonyok között legczélszerűbb lesz, ha a vegyes bizottmány tagjai, — tekintet nélkül arra, kinek küldöttei — egyéni véleményüket tetszés szerinti sorrendben adják elő.

Ennek következtében:

Dr. Országgh Sándor az eszmecserét megindítandó, a következőket mondja. Ő azt hiszi, hogy a sugárút sem a főváros egyéb utáival, sem más városbeli utakkal párhuzamba nem helyezhető. A sugárútnak tapasztalt forgalma különösen annak belső részében, oly burkolatot igényel, mely nagy zajt nem idéz elő, minél fogva ő a zajos burkolatnemeket perhorreskálja. Ezeket kizárván a kevésbé zajos burkolatnemek közt van, a melyik a combinatióba fel van véve, és vannak olyanok, melyek nincsenek felvéve. Nevezetesen számításban van a fa, ellenben azon kívül állanak a macadam, és asphaltburkolatok. Külföldi tapasztalatai alapján a makadamot a város belsejében mellőzendőnek tartja. Az asphaltot az összes burkolatnemek közt a legtökéletesebbnek és a legszebbnek is véli, de ez sikamlósságánál fogva a sugárúton, hol a kocsik sebesen vágatva és tömegesen közlekednek, alkalmazást nem nyerhet. Marad tehát a fa. A sugárúton eddigelé szerzett tapasztalatok nem szólnak ugyan a faburkolat mellett, mert a körülbelül 8 év előtt lefektetett első burkolat tartóssági szempontból a próbát nem állotta ki, de ez nem mondható a telített faburkolatról, mely legujabban mind szélesebb körre terjedőleg karoltatik fel, s melyre nézve a lánczhidon, továbbá az alagút előtt néhány évi tapasztalatnak is birtokában vagyunk. — E tapasztalat mindenesetre a mellett bizonyít, hogy a telített faburkolat sokkal jobb, mint a sugárúton kezdetben alkalmazott közönséges faburkolat, miért is annak előnyeire való tekintettel a sugárút meghatározott első szakaszára csakis a telített faburkolatot fogadhatja el. A második szakaszra nézve szintén a telített faburkolatot kívánja, mert a házak még itt is előkertek nélkül és zárt sorban vannak építve. Tekintve mégis, hogy itt már az út szélesebb s hogy ennél fogva itt a zaj már nem képez oly nagy bajt, mint az első szakaszban, a második szakasznál nem ragaszkodik határozottan a faburkolathoz. A harmadik szakaszt illetőleg hajlandó bármely javaslathoz hozzájárulni és sem a keramit sem a macadam ellen észrevétele nincsen.

Dr. Szabó József egyöntetű burkolatot óhajt úgy a kocsin, mint a gyalogközlekedők érdekében is, mert vegyes burkolatnál a rázkódtatásnak különfélesége rendkívül sérti az ember hallását. A zajt okozó burkolatnemeket feltétlenül kerüldendőnek tartja. Szerinte legnagyobb a zaj a keramit, azután a gránitburkolatnál. Ezeket tehát figyelmen kívül hagyni kívánja, de elvetendőnek tartja a régi szerkezetű faburkolatot is, és csak a telített faburkolatot pártolhatja, mely most fejlődésben van s tökélyesbitése várható. Pl. Londonban, hol azzal egyideig felhagytak volt,

most újra felkarolják, s máris nagyon sok út van ily burkolattal kirakva. Ugyszintén kiterjedt használatnak örvend a faburkolat Chicagóban is, hol a fakoczkákat veres fenyőből állítják elő s a koczkasorok közé csak egy homokréteget vetnek. A veres fenyőre azonban nálunk drágaságánál fogva nem lehet reflectálni, de a mi ritka fenyőnk meg igen alkalmas az impregnálásra. Szóló ezután kiemelvén a faburkolatnak előnyeit, hogy t. i. 1) nem porzik, 2) a ló legjobban tud rajta kapaszkodni, 3) sár nem keletkezik rajta, 4) a legkevesebbet kell locsolni, kinyilatkoztatja, hogy ő az egész sugárutat határozottan telített fakoczkákkal kívánja burkoltatni.

Szemlélr Mór a sugárúti burkolat megválasztásánál nemcsak az anyag tartósságát, hanem a közlekedés kényelmes voltát és a közönségnek a zajtól való megkímélését is mellőzhetlen főszempontoknak tartja és ebből a nézetből kiindulva a sugárut I. és II. szakaszában a fa, III. szakaszában pedig a makadam burkolatot óhajtja. De a pénzügyi szempontot is lényegesnek tartja s a faburkolatnál a vállalkozó fenntartási kötelezettségét szeretné minél tökéletesebben biztosítva látni. Erre nézve figyelembe venni ajánlja azon módozatot, hogy a vállalkozónak minden évben csak egy hányada fizettetnék ki az előállítási költségnek.

Bobula János osztja az előtte szólott bizottsági tagok véleményét. Nézete szerint a sugárút corsoút és nem országút. A zajjal járó burkolatnemek ellen felhossa, hogy pl. ha a sugárútnak trachytkoczkákkal kikövezett mellék kocsitain több kocsi közlekedik egyszerre, oly nagy zaj támad, hogy a mellett teljes lehetetlen a társalgás, mert egyik ember nem érti a másik szavát. A közönség érdekében meghozandónak véli a faburkolattal kapcsolatos áldozatot s ha a lánczhid burkolatára nem reflectál is, de az alagut előtti véleménye szerint egyenesen a faburkolat kielégítősege mellett szól. Szóló úgy van meggyőződve, hogy a telített faburkolat legalább 6—8 éven által minden javítás nélkül tartani fogja magát. Dr. Ország Sándor szavaira megjegyzi, hogy a nyolczszögtér és körtér között oly hivatalok és intézetek vannak, melyek inkább kívánják meg a zajtalanságot. A maga részéről a faburkolatot egész a Bajza-utczáig, vagyis a sugárútnak azon pontjáig kívánja létesíteni, hol a zárt soru házak végződnek és a nyaralóterület kezdődik.

Dr. Szabó József esetleg a Bajza-utczáig is megelégednék a faburkolattal.

Bobula János a Bajza-utczán túl a makadam burkolatot nem kifogásolja azon feltételezés mellett, hogy az jól fog fentartatni, a gránit vagy trachyt burkolatot azonban mindenesetre mellőztetni kéri.

Pucher Józsefet, mint a sugárúti faburkolati felügyelő bizottság tagját eddigi tapasztalatai elkeseredéssel töltötték el a faburkolat iránt, mert a fenntartás igényelte nagy pénzáldozat mellett még azon szintén igen nagy baj is mindig előtérbe nyomul, mely abban áll, hogy a faburkolatot folytonosan javítani kell. De az újabb vagyis a telített faburkolatot ő is jobbnak, egyenletesbnek tartja, s ez tartósabbnak is látszik az elsőnél. Párisban is a makadamot mindinkább faburkolat kezdi kiszorítani. Ennélfogva, miután a közvélemény is kibékülni látszik a faburkolattal, s miután a sugárúton mindenesetre zajtalanság kell, hajlandó az oktogontérig a faburko-

latot elfogadni. Onnan kezdve financialis szempontból gránitot szeretett volna alkalmazni, de méltányolja dr. Szabó József által a burkolat egyöntetűségére nézve felhozottakat, mely egyöntetűséget a faburkolat mellett makadam által véli elérhetőnek. De pártolja a makadamt is azon szempontból is, mert a faburkolat még mindig experimentum, ha tehát a II. és III. szakasz makadamiroztatik, úgy a faburkolattal való experimentum kisebb rizikóval jár.

A körtérig sem ellenzi a fát, de azontúl az út kültekinek tekinthető s annál inkább makadammal burkolandó, mert közvetlen folytatását úgyis a makadammal burkolt városligeti Stefánia-úton találja.

Heuffel Adolf azt tartja, hogy ha a zajtalanság a főczél, akkor a faburkolat mellett oly előnyök szólnak, melyek őt annak eltogadására indítják, olyképen, hogy a körtérig faburkolat legyen, azontúl pedig bazaltos makadam. A vállalkozó fenntartási kötelezettségét a faburkolatnál akként véli biztosítandónak, hogy szükség esetén a vállalkozó helyett a munkaadó teljesíthesse a fenntartást.

Rupp Imre a makadam burkolatot szintén csak azon feltétel mellett pártolja, hogy az folytonosan a legszorgosabban fog gondoztatni, ily feltétel mellett azonban annál melegebben ajánlja, mert az oktogontértől kezdve úgyis kövezett mellékkocsiutak vannak, a makadam úton mindenesetre nagyobb mértékben előforduló sarat tehát azok, kik a sugárúti házakba tartanak, kikerülhetik, azoknál pedig, kik a városligetbe tartanak, nem képez különbséget, vajjon már a sugárútnak második felében, vagy csak a városligetben találnak sarat. A macadam elfogadása esetén ajánlja továbbá, hogy a sugárút már a nyolczszögtértől kezdve ily burkolattal láttassék el, mert így az előállítási költség is, a fenntartási költség is, aránylag kisebb leend mintba csak a körtértől kezdve történnék a macadamirozás.

Ajánlja tehát, hogy az I-ső szakaszban telített fa, a második és harmadik szakaszban pedig macadam-burkolat létesíttessék.

Dr. Ország h Sándor nem látja indokoltnak azt, hogy már az oktogontértől kezdve létesíttessék makadam burkolat, másrészt pedig azt, hogy a faburkolat egész a Bajza-utczáig kiterjesztessék.

Bobula János eláll azon kívánságától, hogy a Bajza-utczáig legyen faburkolat, a makadamra nézve azonban megjegyzi, hogy az aztán gondosan tartassék fenn.

Elnök természetes elválasztási pontoknak a tereket tekinti, s a gondos fenntartást illetőleg meggyőződése, hogy az bármelyik burkolatnemnél is elengedhetetlenül szükséges. A szent-mihályi bányakavicshoz foghatót nem talál s azt oly jelesnek tartja, hogy az annak használata mellett létesítendő makadam-burkolat tekintetében aggodalma ninesen.

Incze György a helyzetet igen nehéznek tartja, mert a faburkolat tekintetében szerzett nem kecsgető tapasztalatokkal a zaj kikerülésének követelménye áll szemben, úgy nincs más választás, mint az I. és II. szakaszra fát alkalmazni. A III. szakaszra nézve kérde, nem volna-e itten jó az asphalt dupla coulé, minővel pl. a Kristóftér burkolva van, hol tudomása szerint még egyszer sem esett el ló.

Elnök Inezének a kristóftéri burkolatra vonatkozó véleményét osztja és sajnálja, hogy e burkolatot nem méltányolják érdeme szerint, a szokásos sebes hajtás miatt azonban nagyon fél a sugárúton ily burkolatot alkalmazni, mert tudva-levő, hogy a sugárúton igen sűrűen egymás mellett közlekednek a kocsik, s ha egy ló elesnék, mi a sikos aszfalton gyors hajtás mellett nagyon könnyen megesik, a kocsik gombolyagra hullanának, szóval oly balesetek származhatnak, melyekre nézve a maga részéről nem vállalhatna felelősséget.

Dr. Ország Sándor és Pucher József is ellenzik az aszfaltot, utóbbi különösen felhossa ellene, hogy ha az aszfalt nyáron, mikor puha, meg is felelne, de télen egyáltalán nem. Évadra pedig nem lehet burkolatot készíteni. Általánosságban megjegyzi, hogy ha az aszfalt a sugárút külső részére jó volna, úgy az egészre is jónak kellene lennie.

Kun Gyula látja, hogy hiába szólana a faburkolat ellen. Véleménye szerint legjobb volna, ha az egész város aszfalttal, makadammal és fával volna burkolva. A faburkolatnak minden jó tulajdonságát elismeri, de azt mégis experimentációnak kell tekintenie. A fának burkolási célra előkészítése még olyan kezdetleges, mint volt 10 év előtt az aszfalté. A nyers fát burkolatra feltétlenül rosznak tartja. Az impregnáció a fának rostjaiból eltávolítja a rotható anyagot, miáltal egészen jó szivacszerű burkolási anyag áll elő. De hol a garancia, hogy a jelen esetben nyugodtan nézhetünk a jövő elé? Az általános feltételeknek a biztosítékre vonatkozó határozmányait szépeknek tartja, de azok mellett sem látja a faburkolat sorsát minden veszélytől megóva. Az ajánlkozóknak vannak jó munkái, mint pl. az alagút előtt, s feltéve, hogy most is jó munkát adna, hogy pl. az a burkolat több évig fennállana a feltételekben meghatározott 25%-os biztosítékban nincs elég garancia, hogy mi történik akkor, ha Rütgers megbukik, vagy vállalata más okokból megszűnik, a mikor is az a kényszerűség állana be, hogy a javithatlan faburkolatot ki kellene dobni. Elismeri, hogy a sugárúton a zajt kerülni kell, s ha e cél elérésére a faburkolaton kívül alkalmasabb mód nincsen, a fenntartási kötelezettségre nézve a feltételekben megszabottnál — ha nem is pénzbeli, de mindenestre nagyobb biztosítékot igényel. E mozzanatot kiváló figyelembe ajánlja, a maga részéről e nagyobb biztosítékot úgy vélvén elérhető, ha a fenntartási kötelezettség pl. kötbér alakjában Rütgers gyártelepére bekebeleztetik. A faburkolatot, nem a nyolczszögtérig, hanem a körtérig óhajtja, a III. szakaszban nézete szerint a bazaltos makadam szent-mihályi kavicsesal tökéletesen meg fogja tenni a szolgálatot.

Ybl Miklós a tekintetben Ország véleményéhez csatlakozik, hogy a körtérig legyen telített faburkolat, a III. szakaszban pedig makadam, de a fenntartás jól, pl. ugy eszközöltessék mint Tyrolban.

Bobula János a javításokat éjjel kívánja eszközöltetni.

Ybl Miklós a kisebb javításokat szintén éjjel, vagy reggel 8 óráig. — Szóla szerint a fának impregnációja a legfontosabb a burkolat jóságára nézve, miért is célszerűnek véli, hogy az szakértői felügyelet mellett történjék.

Ezzel a tanácskozás berekesztetvén,

Báró Podmaniczky Frigyes elnök összezezi a véleményeket s kijelenti, miszerint a vegyes bizottmány a sugárútnak I. szakaszát egyhangulag telített fakoczkákkal, a II. szakaszt a vélemények nagy többségével szintén telített fakoczkákkal, a III. szakaszt pedig a bizottsági tagok tulnyomó többségének véleményével a legjobb anyag, u. m. bazalt és szent-mihályi bányakavics használata mellett előállítandó, s folytonosan szorgos gondozásban részesítendő makadammal burkoltatni javasolja.

Elnök ezután megköszönvén a bizottsági tagok szives közreműködését, az ülést berekeszti.

Kelt mint fent:

Podmaniczky Frigyes, s. k.
elnök.

A főváros küldöttei: Bobula János s. k., dr. Szabó József s. k., Szemlér Mór s. k., Kun Gyula s. k. fővárosi tanácsnok, Incze György s. k., Heuffel Adolf s. k.

A fővárosi közmunkák tanácsa küldöttei: Dr. Országh Sándor s. k. biz. tag, Ybl Miklós s. k. b. t., Pucher József s. k., Rupp Imre s. k., Wohlfarth Henrik s. k. m. felügyelő, Garancsy Mihály s. k. a vegyes bizottság jegyzője.

A fenti jegyzőkönyvből látható s ezt a közvélemény egy részének a faburkolat ellen irányuló zugolódásával szemben különösen is hangsúlyoznunk kell, — hogy a szakértők a sugárúton a faburkolatot tartják legalkalmasabbnak, s a körtértől az arena-útig terjedő részben a bizottmány többsége tulajdonképen csak azért kíván makadam burkoltat, hogy ekként a faburkolattal járó koczkázat kisebb legyen.

A tanács a bizottmány javaslatait tüzetes tárgyalás alá vevén, teljesen magáévá tette a nézetet, hogy a sugárúton zajos burkolatnemeket nem lehet használni, miért is a granitot és keramitot egészen mellőzte, s miután a kevésbé zajos burkolatnemek közül az asphalt — bár ez a legtökéletesebb burkolat — a sugárúton szokásos sebes hajtás miatt veszélyesnek tünik fel, a makadam pedig — bármily szorgosan gondoznák is — nagy sarat, — vagy port idéz elő, mit a főváros ezen legelőkelőbb útvonalán mindenestre kerülni kell: ezeknélfogva a tanács csakis a telített fakoczkaburkolatban találta mindazon tulajdonságokat, melyekkel a sugárút burkolatának okvetlen birni kell.

Ezen meggyőződés hozta létre a tanács határozatát, hogy a sugárút egész közép-kocsiútja telített fakoczkákkal burkoltassék.

Miután mégis kétségtelen, hogy a telített faburkolat tartósságára nézve eddigelé kísérleti úton teljes meggyőződést szerezni nem lehet, a tanács említett határozatát, nehogy a régi faburkolat fenntartása körül felmerült bajok ismétlődhessenek, egy feltételhez kötötte, ahoz t. i., ha a szerződő vállalkozó kötelezettségeinek biztosítására az előállítási költség 50 %-át teszi le óvadék fejében, és pedig 25 %-ot készpénzben, 25 %-ot pedig értékpapírok vagy jelzálogi bekebelezés alakjában.

Rütgers Guido a mondott feltételt elfogadván, ajánlata alapján vele a szerződést ehhez képest megkötni határoztuk.

A sugárútra vonatkozó egyéb adatokat a következőkben közöljük:

1883-ban eladattak a következő telkek:

Folyószám	Csoport	Sugár- úti	Helyrajzi	Mellékutczai	Vevő neve	Telek területe □ ölelben	Vétel ár	
							frt	kr
1	II.	3	3809	Szerecsen u. 4. sz.	Saxlehner And. és neje	340.33	163358	40
2	IV.		3862	" " 22. sz.	Rosner Adolf	) 201.00	25125	—
3	IV.		3864	" " 24. sz.	Ugyanaz			
4	XIII.		3959	Nagykörút 12. sz.	Emmerling Vilm. és neje	163.20	22032	—
5	XVIII.		3336	Csengeri u. 39. sz.	Bobula János	220.63	13248	90
6	XXIV.		3233	Sziv u. 28. sz.	Temesvári Zsófia	249.67	13731	85
7	XXVI.		3163	Aradi u. 43. sz.	Temesvári Zsófia	176.67	8371	71
8	XXVI.		3164	Sziv u. 31. 33. sz.	Swadlo Ferencz	359.67	19781	85
9	XXX.		3042—3046	Aradi u. 45. sz.	Fischer Teréz		223.58	4771
10	XXX.		3042—3046	Lendvay u. 5. sz.	Nachod Károly	229.83	4596	60
		5.	Lendvay u. 7. sz.	Összesen 10 telek	2164.58	275091	15	
		6.						

Az előbbi években történt telek-eladásokat hozzászámítván, a közmunkák tanácsa tulajdonában maradt ingatlanokból eladattak:

1876. évben eladatott 16 telek	4098.46 □ ⁰ öl területtel	158,019 frt	19 kr vételárban
1877. " " 12 " "	3492.51 " "	102,785 " 25 " "	" " "
1878. " " 7 " "	1752.19 " "	98,939 " 95 " "	" " "
1879. " " 11 " "	2597.45 " "	113,147 " 83 " "	" " "
1880. " " 29 " "	9589.08 " "	1,176,254 " 76 " "	" " "
1881. " " 18 " "	5779.59 " "	878,127 " 23 " "	" " "
1882. " " 41 " "	11451.59 " "	1,671,739 " 03 " "	" " "
1883. " " 10 " "	2164.58 " "	275,017 " 91 " "	" " "

Eladatott mindössze 144 telek 40925.45 □⁰ területtel 4,474,031 frt 15 krnyi vételárban.

1883-ban megkezdett építkezések.

A) A sugárút homlokzati vonalában:

A magyar államvasutak nyugdijalapja	4 emelet	33. 35. 75. számú telken.
Keller Vilmos	3 " "	53. " "
Domonyi Brüll Miksa	3 " "	55. " "
Hübner Nándor	3 " "	106. " "
Ugyanaz	3 " "	108. " "
Fischer és Sonnenberg	2 " "	118. " "
Temesvári Zsófia	2 " "	111. " "
Özvegy Mayerné	2 " "	113. " "
Steiner Béla	2 emeletes nyaraló	133. " "
Bulyovszky Gyuláné	2 " "	140. " "

B) A sugáruti mellékutczában:

Stein Miksa	3	emelet	Gyár utca	7. sz.
Emmerling Vilmos	3	"	Nagykörút	12. sz.
Temesvári Zsófia	2	"	Sziv utca	26. sz.
Ugyanaz	3	"	" "	28. sz.

A sugárút homlokzatában eddig a következő épületek emeltettek, illetve kezdettek meg:

I. A váczi körüttől a körtérig.

a) Jobb felől:

Stein Náthán	4	emeletes háza	a váczikörút sarkán a sugáruti	1. sz. telken
Keppich Lipót	3	"	" . . . . . a	5. 7. " "
Laczkó Náthán	3	"	" . . . . . a	9. " "
Brüll Ármin	3	"	a Laudon utca sarkán a	11. " "
Erényi Ullmann Sándor	3	"	" . . . . . a	13. " "
Delmedico Péter	3	"	" . . . . . a	15. 17. " "
Pulitzer Sarolta	3	"	" . . . . . a	19. " "
Politzer Ármin	3	"	" . . . . . a	21. " "
Brüll Zsigmond	3	"	a Petőfi utca sarkán a	23. 25. " "
Wahrmann Mór	3	"	a Dalszinház utca " a	29. 31. " "
Magy. államvasut. nyugdíjalapja	4	"	a Dalsz. és Hajós u. " a	33. 35. 37. " "
Fischer és Sonnenberg	3	"	a Hajós utca sarkán a	39. " "
Szenes Ede	3	"	" . . . . . a	41. " "
Mendl István	3	"	" . . . . . a	43. " "
Fuchs Gusztáv	3	"	a Nagymező u. sarkán a	45. " "
Tafler Adolf	3	"	" " " a	47. " "
Brüll Gusztáv	3	"	" . . . . . a	49. " "
Keller Vilmos	3	"	" . . . . . a	53. I " "
Domonyi Brüll Miksa	3	"	" . . . . . a	55. " "
Karsai Albert	3	"	a Gyár utca sarkán a	57. " "
Karsai Ignác	3	"	a " " a	59. " "
A municipális bank	3	"	az Octogon téren a	61. " "
A sugárúti alap	3	"	" " " a	63. " "
Pucher József	3	"	" Eötvös utca sarkán a	65. " "
Tafler Adolf	2	"	" . . . . . a	67. " "
A municipális bank	2	"	" . . . . . a	69. " "
Jalics Ignác	1	"	a Csengeri u. sarkán a	71. " "
A municipális bank	2	"	" . . . . . a	73. " "
A vall. és közokt. ministeriumnak	2	"	" . . . . . a	75. " "
Ugyanannak	2	"	a Vörösmarty u. sark. a	77. " "
Az orsz. zeneakademia	2	"	" . . . . . a	79. " "
A képzőművészeti csarnok	1	"	" . . . . . a	81. " "
Az orsz. Rajztanoda	2	"	az Izabella utca sark. a	83. " "
A m. áll vasutak nyugd. alapja	2	"	az Izabella és Rózsa u. s. a	85. 87. " "
Grünhut Samu	3	"	Rózsa utca sarkán a	89. " "
Hübner Nándor	3	"	" . . . . . a	91. " "
Ernst Henrik	3	"	" . . . . . a	93. " "
A m. áll. vasutak nyugd. alapja	3	"	a Körtéren . . . . a	95. 97. 99. " "

b) B a l f e l ő l.

A „Foncière“ biztosító társulat	4 emeletes háza a váczikörút sarkán a sugárúti	2. sz. telken
Harkányi Frigyes 3	„ . . . . . a	„ 46. „ „
Brüll Ármin (most Herzfelder) . 3	„ a Laudon u. sarkán a	„ 8. 10. „ „
Schossberger Henrik 3	„ . . . . . a	„ 12. 14. „ „
Stern Ignác 3	„ a Dobó u. sarkán . . a	„ 16. 18. „ „
Kreische Antal 3	„ . . . . . a	„ 22. 24. „ „
Loisch Ede 3	„ . . . . . a	„ 26. „ „
Fölsinger Rezső 3	„ . . . . . a	„ 28. „ „
Gomperz Mór 3	„ Dalszínház u. sarkán a	„ 30 32. „ „
Deutsch Samu 3	„ a Hajós utca sarkán a	„ 36. „ „
Ferenczy József 3	„ . . . . . a	„ 38. „ „
Győri Gschwind Mihály 3	„ . . . . . a	„ 40 42. „ „
Wahrmann Mór 3	„ a Nagymező u. sarkán a	„ 44. „ „
A municipális bank 4	„ . . . . . a	„ 46. „ „
Ugyanannak 3	„ . . . . . a	„ 48. „ „
Ugyanannak 3	„ . . . . . a	„ 50. „ „
Ugyanannak 4	„ . . . . . a	„ 52. „ „
Ugyanannak 3	„ . . . . . a	„ 54. „ „
Ugyanannak 3	„ . . . . . a	„ 56. „ „
Ugyanannak 4	„ a Gyár utca sarkán a	„ 58. „ „
Pázmándy Dénes 3	„ . . . . . a	„ 60. „ „
A municipális bank 3	„ az Octogon téren . a	„ 62. „ „
Ugyanannak 3	„ . . . . . a	„ 64. „ „
Haggenmacher Henrik 3	„ az Eötvösutca sarkán a	„ 66. „ „
A municipális bank 2	„ . . . . . a	„ 68. „ „
Ugyanannak 3	„ . . . . . a	„ 70. „ „
Ugyanannak 2	„ a Csengery u. sarkán a	„ 72. „ „
Fischer és Sonnenberg 2	„ „ „ „ a	„ 74. „ „
Bobula János 3	„ . . . . . a	„ 76. „ „
Hübner Nándor 3	„ a Vörösmarty u. sark. a	„ 78. „ „
Hübner Nándor 3	„ . . . . . a	„ 80. „ „
Pokupcsics Gyula 2	„ . . . . . a	„ 82. „ „
Kégl György 2	„ az Izabella u. sarkán a	„ 84. „ „
Teleky Irén 3	„ . . . . . a	„ 86. „ „
Hübner Nándor 3	„ . . . . . a	„ 88. „ „
Hübner Nándor 3	„ a Rózsa utca sarkán a	„ 90. „ „
Gróf Dessewfy Aurél 2	„ . . . . . a	„ 92. „ „
Hulitius Károly 2	„ . . . . . a	„ 94. „ „
Türschl Alojzia 2	„ . . . . . a	„ 96. „ „
Tafler Kálmán 3	„ a Szív utca sarkán a	„ 98. „ „
Ehrenfeld Ignác 3	„ „ „ „ a	„ 100. „ „
A m. áll. vasutak nyugd. alapja . 3	„ a Körtéren . . . . . a	„ 102.104. „ „

II. A körtértől a városligetig terjedő részben.

a) Jobb felől:

Reimann Ármin	2 emeletes háza	a sugárúti 105. sz. telken	
Dezsényi és Kemény	2 " "	" "	109. " "
Temesvári Zsófia	2 " "	" "	111. " "
Özv. Mayerné	2 " " a Bajza utcza sarkán	" "	113. " "
Bányász Gyula	emeletes nyaralója a " "	" "	115. " "
Knorr József	" "	" "	117. " "
Ray Ferencz	" "	" "	119. " "
Neumayer Ede	" " az Epreskert u. sarkán	" "	123. " "
Az izr. árvaház nyaralószerű emeletes épülete	" " " "	" "	125. " "
Helsingер hitestársak emeletes nyaralója	" "	" "	127. " "
Kriszt Sándorné	" "	" "	129. " "
Fackh Károly	2 emeletes nyaralója, melléképületekkel	" "	131. " "
Steiner Béla	emeletes " a Bakony u. sarkán	" "	133. " "
Édeskuthy hitestársak	" " " " " m. ép.	" "	135. " "
Gróf Keglevich Ilona	" "	" "	137. " "
Báró Révay Ferencz	" "	" "	139. " "
A municipális bank	" " mell. ép. az Arenaút sark.	" "	141. " "

b) Bal felől.

Hübner Nándor	3 emeletes háza a Körtéren	a sugárúti 106. sz. telken
Ugyanannak	3 " " " "	" " 108. " "
Herzl Tivadar	2 " "	" " 110. " "
Pallavicini örgróf	2 " "	" " 112. 114. " "
Koczán Ferencz	2 " "	" " 116. " "
Fischer és Sonnenberg	2 " " a Bajza utcza sarkán	" " 118. " "
Gróf Erdődy István, em. nyaral. melléképületekkel együtt	Bajza u. sark.	" " 120. " "
Hieronymi Károly	" "	" " 122. " "
Szily Kálmán	" "	" " 124. " "
Rausch Gusztáv	" "	" " 126. " "
Landauer Fer. Józ.	" " az Epreskert utcza sarkán	" " 128. " "
Greger Róza	" " " " " "	" " 130. " "
Bródy Zsigmond	" "	" " 132. " "
Rieger György	" "	" " 134. " "
Hirsch Sebestyén	" " a Bakony utcza sarkán	" " 138. " "
Bulyovszky Gyuláné	" " " " " "	" " 140. " "
Özv. Weninger Vinczéné em. nyaralója	" "	" " 142. " "
Hauer Antonia földsz. nyaralója	" "	" " 144. " "
A municipális bank emeletes nyaralója az Arena út sarkán	" "	" " 146. " "

Összesen tehát a sugárút homlokzat-vonalában épült 1883. végéig:

Négyemeletes épület	6
Háromemeletes "	59
Kétemeletes "	22
Egyemeletes "	2
Nyaraló	26

Összesen . . . . . 115 épület.

Azonkívül a sugárúthoz tartozó mellékutczában 1883. év végéig emeltetett 34 épület

III.

N a g y   k ö r ú t.

A tárgyalásokat, melyeket a m. kormánynyal a sugárútra adott kincstári előlegből még vissza nem fizetett több mint másfél millió forintnak a nagy-körút czéljára leendő átengedése iránt még 1882-ben megindítottunk, a mult évben tovább folytattuk s noha a m. kormány elvben hajlandó is az átengedésre, ennek módozatai miatt az ügy befejezésre még nem juthatott. Ugyanis mi ezúttal a nagykörút pénzügyi kérdését egészen megoldani óhajtván, kérelmünket nemcsak a fentebb érintett sugárúti előleg átengedésére, hanem arra is kiterjesztettük, hogy a m. kormány mindazon összegekről gondoskodni méltóztassék, melyeket saját erőnkől fedezni képesek nem vagyunk. A m. kir. pénzügyminiszter úr a szükséges összegeket az államkincstárból előlegezni hajlandónak is nyilatkozott, de csak azon feltétel alatt, ha az előlegek visszafizetésére teljes biztosítékot adunk. Miután azonban ily biztosítékot nyújtani módunkban nincsen, természetesen újabb kérelemmel kellett a m. kormányhoz fordulnunk, hogy a teljes biztosíték követelésétől eltekinteni méltóztassék, annál is inkább, mert a nagy körút az 1870. évi X. t. cz. 3. §-a d) pontjában említett azon utak közé tartozónak tekintendő, melyek mintegy állami utak jellegével bírnak: teljesen indokolt tehát, hogy más mód hiányában az állam annak érdekében direkt áldozatot is hozzon.

A sugárút czéljára kisajátított területen alakított telkek értékesítéséből egy millió forintot meghaladó nyereségre levén kilátás, a m. kir. pénzügyminiszter úrnak az az észrevétele volt, miért nem vesszük ezen összeget a nagy körút költségeinek fedezésénél számításba? Ezen kérdésre indokoltan kimutattuk, hogy az említett nyereség a sugárút új burkolatának költségeivel tetemesen le fog apadni, s hogy a mi megmarad is, okvetlenül a fővárosi pénzalaphoz lesz csatolandó, jogi és czélszerűségi indokoknál fogva egyaránt, de különösen azért is, mert a fővárosi pénzalap terhére legközelebb nagyobb műveleteket kell végrehajtanunk, melyek költségeit különben nem fedezhetnők.

A körút költségeinek előteremtését illetőleg a magas kormány megpendi-

tette azt is, hogy a főváros, melynek szintén első sorban áll érdekében a körút létesítése, hozzájárulásra szállíttassék fel.

Minden okunk van hinni, hogy a tárgyalások minden irányban legközelebb sikeresen fognak befejeztetni.

A nagy körút vonalába összesen 161 ingatlan esik, melyekből 1883. év végéig 57-et 2.203,835 frt 39 kron már megszereztünk.

Már 1882-ről adott jelentésünkben érintettük, hogy a mennyiben a nagy körút vonalán valaki építkezni óhajt, ennek lehetővé tétele végett nem térhetünk ki az elől, hogy a körút illető része a legközelebbi kereszt utczáig megnyitassék és járható állapotba helyeztessék.

A mult évben csakugyan volt jelentkező, kit eleve biztosítanunk kellett, hogy ha a nyolczszögtér és aradi-utcza közt fekvő telken építkezik, s úgy tőle, mint szomszédjaitól is, az útba eső területeket barátságos egyezséggel megszerezhetjük, a körút ezen részét megnyitjuk, ideiglenesen csatornázzuk, légszesz és vízvezetékekkel ellátatjuk, kocsíutat és járdát építünk, egyszóval megtesszük mindazt, a mi az épület lakhatására nézve szükség leend. Ezen biztosítás következtében az illető telektulajdonos valóban építkezvén s úgy vele, mint szomszédjaival is az útba eső területek iránt barátságosan megegyezvén, a nagykörútnak az oktogóntól az aradi-utczáig terjedő részét ideiglenesen kiépítettük s a forgalomnak átadtuk. Az ebből felmerült költségek 18472 frt 07 krra rúgnak.

Ezenkívül meg van már nyitva a körút a szab. osztrák-magyar államvasút pályaudvara előtt, nemkülönben a Kemnitzer-utczától a király-utczáig, és ezen valamivel túl, végre a József-utczától a stáció-utczáig. Egyébiránt a Lipót-körút is a fegyvergyár-utcza szélességében szintén használtatik már közlekedésre.

A nagy körútról szóló jelentésünket azzal fejezzük be, hogy a sugárút elkészülte után természetesen az leend gondoskodásunk legfőbb tárgya s ha annak ügyével már eddig is igaz lelkesedéssel és egész odaadással foglalkoztunk, úgy ezt a jövőben, a közeli siker biztató reményében még inkább teendjük.

C s a t o r n á z á s.

A főváros általános csatornázásáról előző évi jelentésünkben mondottakat jelenleg még csak azzal toldhatjuk meg, hogy a fővárosi hatóság kebelében az önálló csatornázási osztály szervezve lön; s ha működését nem is kezdette még meg, az előjelekből remélni lehet, mikép egy év leforgása alatt a tervek és a kivitel módzatai iránt végleges megállapodás jő létre.

A csatorna-hálózatnak a mult évben történt kiterjesztését a következő adatok tüntetik fel: és ugyan az 1882-ben engedélyezettek közül a mult évben hajtott végre az I. ker. ív- és görög-utca;

a II. ker. országút, nagy Rókus, és Batthyány-utca;

a VII. ker. szövetség-utca és városliget

a VIII. ker. köris-utca csatornázása és a

X. ker. köztemető víztelenítése.

1883-ban megállapított és ki is épített:

az I. ker. Karácsonyi-utca, gyöző-utca, várfok-utca, a vérmező, hársköz és nyárfa-utca csatornája;

a II. ker. Niedermayer-utca s az Ilona lépcső;

az V. ker. Kálmán- és honvéd-utca,

a VII. ker. Rottenbiller-utca, felső-erdősor, Istvánút csatornája, és a városligeti épületeket övező csatornák;

a VIII. ker. Stáció-utca és Mária-tér,

a IX. ker. Csepelrakpart csatornája, továbbá a

X. ker. köztemetői hullaházhoz vezető csatorna és nyílt levezető árok.

A mult évben kiépített ezen csatornák összesített hosszúsága 6963·5 mtr. térszen.

Azon csatornák, melyek kiépítése 1884-re lön elhalasztva, a következők:

az I. ker. Lógody-utczai, naphegy-utczai, mészáros-utczai, és győriúti:

a II. ker. retek-utczai, kis-Rókus-utczai, téglá-utczai és Zsigmond-utczai,

a III. ker. csemete-utczai

az V. ker. Szemere-utczai

a VII. ker. Izabella-utczai, óvoda-utczai és huszár-utczai és a IX. ker. üllői-úti közkórházi csatorna.

Nem hagyhatjuk itt megjegyzés nélkül a főváros ama helytelen eljárását, hogy igen sok esetben a csatornázási és egyéb közmunkák kivitele az arra alkalmatlan őszi évszakban indíttatik meg. Erre már többször voltunk kénytelenek a fővárost figyelmeztetni s hisszük, hogy végre is belátva a figyelmeztetés helyességét, a közmunkák kivitele iránt a szerint fog intézkedni.

A budai hegyi vizek levezetésének terve — mint kilátásba helyeztük — általánosságban megállapítottatott. A terv részletes leírását mellőzve, ezúttal annak csupán főbb elveit óhajtjuk a következőkben ismertetni.

1-ször. Az ördögárok vízszedő területe, honnan eddig tömérdek vízmennyiség vette útját a Duna felé, melybe az árok keskeny betorkolással szakad, két részre osztatott, úgy, hogy a víz az egyik részről a délfele fekvő, a másik részről pedig az éjszak felé fekvő vízszedő terület vonalába jut és e szerint megosztva vezetetik el.

2-szor. Több árok könyök alakú kanyarulata, mely a víz gyors lefolyását gátolta, ugynevezett correctiók által eltávolítottatott.

3-szor. A meredek vízárkok lejtője mesterségesen megtöreteni terveztetik, hogy ekként a víz veszedelmes rohanásában szelidíttessék.

4-szer. A lapos fekvésű területeken árkok fognak húzatni, oly szelvénynyel, hogy a hegyekről leömlő víz gyors és biztos lefolyást találhasson egész a Dunáig.

5-ször. Az árkoknak eddig divott utakul használata a jövőre megszüntette-tik és azok helyett rendes közlekedési utak fognak létesítettetni.

A hegyi vizek levezetésére nézve legnagyobb fontossággal bír a diós árok rendezése és az ördögárok szabályozása, továbbá azon nyílt főcsatorna létesítése, mely a lagymányoson végig haladva e környék vizeinek levezetésére fog szolgálni. Az erre vonatkozó részlettervek azonban még csak ezután fognak kidolgoztatni, s így a kivitel — tekintve a kapcsolatos kisajátításokat is — előreláthatólag még egy ideig várakozni fog.

Magán csatornázás.

A VIII. ker. nap-utcza meghosszabbítása magán telekre esvén, az az illető telektulajdonos által lón kiépítve és csatornával ellátva.

A IX. ker. soroksári úton levő Rieger-féle spodium gyárnak megengedettett, hogy gyári vizeit lefektetendő cső segélyével a Dunába vezethesse.

A IX. ker. soroksári úton levő „Concordia“ gőzmalomnak hasonló engedély adatott.

Fináli és fia czég engedélyt nyert arra, hogy VI. ker. külső váciúti gyarából eredő vizeket az úgynevezett köszörüs-árokba vezethesse.

A X. ker. kőbányai úton elhelyezett magyar államvasúti főműhely lecsapolására a kőbányai úton és a vámház közelében a fővárosi közcsatornába torkoló magán csatorna építettett.

A X. ker. sertésállások közti utat a sertés hizlaló társulat nyert engedély folytán csatornával szintén ellátta.

83.
V
fő
89
182
181

∇.

V í z v e z e t é k.

A főváros jó vízzel ellátásának kérdése ha nem is minden késedelem nélkül, mégis fokozatosan halad az üdvös megoldás elé, sőt a főváros egyik felére a budai részre azt már megoldottnak is mondhatjuk, s örömmel jelenthetjük, mikép a budai vízmű az Ó-Budára is kiterjedő csőfektetésekkel együtt teljesen elkészülvén, a főváros ezen része a közegészség minden követelményének megfelelő jó vízzel van ellátva.

Talán nem lesz érdektelen ez alkalommal az említett vízműre néhány történeti visszapillantást téve, azt közelebbről ismertetni.

A fővárosi közmunkák tanácsa áthatva a jó vízvezetékeknek egy nagyvárosra nézve elengedhetlen szükségességétől, életbehivatása óta szünet nélkül buzgón fáradozott annak mielőbbi létesítésén. — E törekvés nem valósulhatott ugyan sem az egyik sem a másik városrészben a kívánatos gyorsasággal, Budán, nem azért, mert az egyesítés előtt szűkre szabott anyagi viszonyai között nem rendelkezett a szükséges pénzüsszeggel, Pesten pedig nem, azért, mivel ott sürgősen kellett a vízszükséglet ellátásáról gondoskodni, mi a főváros és a nagyméltóságú m. kir. belügyminiszter úr nézete szerint csakis egy ideiglenes vízműnek rögtönös felállításával volt elérhető.

A balparton

az ideiglenes vízmű létesítése tényleg elhatároztatván, működésünket oda irányítottuk, hogy legalább a budai részek nyerjenek mielőbb a czélnak teljesen megfelelő vízművet. 1877-ben sikerült is annak tervezési programját megállapítani. Az ennek alapján kiírt pályázatot négy terv és költségvetés bemutatását eredményezte. E terveket, melyek nagyobb részt a mesterséges szűrők rendszerén alapultak, a főváros illető bizottmánya kivitelre alkalmasaknak nem találta, hanem Wein János vízvezetési igazgatót új terv készítésével bízta meg. Kizárólag a természetes szűrők rendszerére alapított ez újabbi tervet, mely mellett a költségek 1,720.000 forintban vol-

tak előirányozva, a főváros elfogadván, ahhoz a közmunkák tanácsa is hozzájárult, noha az ellen több észrevétele volt; ezek miatt azonban nem kívánt a kivitelnek útjába állani, nehogy a mű létesítése további késedelmet szenvedjen.

Ennek folytán az építkezés 1880-ik évi július 7-én megindított és még ugyanazon évben a Dunaparton elhelyezett főszivókút egészen, a gyűlesatorna pedig továbbá az I. számú főszivattyú-telepen a gépház és a józsefhegyi vízmedenceze részben készült el; a csőhálózatból 2706 f. méter főcső és 5804 mtr mellékcső lett lefektetve.

1881-ben a fenti munkák folytatattak, a főtelepen tervezett összes épületek elkészültek, a gépház felszereltetett, a földalatti gyűleső körülbelül 150 méter hosszúságban elkészült, a józsefhegyi vízmedenceze pedig befejeztetett. A beltelki csőhálózat 99 utczában, összesen 45.421 f. méter hosszúságban az egymás mellett fekvő fő- és mellékcsőveket külön véve, elkészült és 55 nyilvános kút állíttatott fel.

A II. számú szivattyútelep — a kékgolyó-utcza végén — valamint az ott elhelyezett II. vízmedenceze és a szervita kunyhó melletti III. vízmedenceze építése megkezdett.

Ugyancsak 1881. év október elején kezdetett meg a víz kiszolgáltatása, mind azon beltelki városrészekben, melyek a józsefhegyi vízmedenceze nyomása alatt fekszenek, úgy hogy ez időben csak a várban és a tabáni magasabb részekben hiányzott még a víz kiszolgáltatása.

1882-ben a II. számú szivattyútelep összes épületei elkészültek és felszereltettek, a szervita kunyhó melletti III. vízmedenceze befejeztetett, a lipótvölgyi IV. a szép juhásznő közelében álló V. a svábhegyi templom melletti VI. és a Svábhegynek magasabb pontján fekvő VII. vízmedenceze építése megkezdett és befejeztetett.

A csőhálózat 1882-ben 45 beltelki utcára és 19 kültelki útvonalra lett kiterjesztve, úgy hogy az előbbivel annak összes hosszúsága ez év végén 70.813 f. méter volt. Ezenkívül a nyilvános kutak száma 73-ra szaporíttatott.

Az összes vízmedenczék még 1882. évben töltettek meg és helyeztetek működésbe, kivételével a legmagasabb ponton fekvő VII. számú medenczének, mely 1883. január 16-án lőn rendeltetésének átadva.

Ezek folytán a vízkiszolgáltatás úgy a beltelken, mint a kültelkeken is mindenütt, hol a csövek lerakattak, már 1882-ik év végén tényleg megindított.

Miután az eredeti terv nem terjedt ki a volt ó-budai területre, ennek vízzel való ellátására 1882-ik évben külön tervezet készíttetett. Időközben az ott bálott vízhiánynak némi enyhítése céljából egy cső lett lefektetve, mely az ujlaki főcsőből kiágazva a Lajos-utcán végig a főtérig vezetett és ezen cső mentében egy pár nyilvános kút állíttatott fel. Az ó-budai csőhálózatra vonatkozó terv 1882-ben lett megállapítva, míg maga a csőhálózat, melynek hossza 10466 f. méter, 1883-ik év folyamában készült el.

A fent elősorolt művek magukban foglalják azon csőfektetéseket is, melyek az eredeti tervezetben felvéve nem voltak.

Áttérvén a vízműnek közelebbi leírására, azt a következőkben ismertetjük.

Víznyerés módja.

A víznyerés földalatti gyűlcső által történik. Ezen gyűlcső a Lujza-malom mellett az ó-budai rakpartnak az evező- és galagonya-utcza közti részében, a tervezett rakparttól 20 méter távolságra és 5 méter mélységre a Duna szempontja alatt fekszik; iránya a tervezett rakparttal párhuzamos, áll egy lyukasztott vascsőből, melynek átmérője 1 méter. Ezen gyűlcső, ámbár az eredeti tervezetben 600 folyó méter cső építése volt felvéve, csak 203 méter hosszúságban épített ki, mert a cső előirányzott költsége ez utóbbi hosszúság mellett is tetemesen lőn túllépve. Torkol egy szívóaknába — kútba — melynek átmérője 6 mtr és feneke 6.50 méterrel fekszik a Duna szempontján alúl. Ezen szívóaknában a főszívó csövek vannak elhelyezve, melyek a gépház alsó részeiben elhelyezett szivattyúkkal 60 méter hosszú vezető csövek által hozatnak összeköttetésbe. Ezen elrendezésből önként következik, hogy a vízszolgáltatás kizárólag a természetes szűrőkön alapul.

Szivattyútelepek.

Az I. számú, azaz a főszivattyútelep szintén az ó-budai rakparton a Lujza-malom mellett vagyon elhelyezve. A szivattyú-telepen egy gép- és kazánház, egy lakház és egy kisebb építmény helyeztetett el. Az I. számú gépházban két Wolff-féle limba gép helyeztetett el, melyek mindegyike névleg 110 lóerejű és 24 óránként szinte névleg 10.500 köbméter vizet képes a szívókútból emelni és az első medenczébe szállítani. Ezen mennyiség azonban folytonosan nem érhető el tökéletesen, mert ez feltételezné azt, hogy a két gép mindig a lehető legnagyobb erőfeszítéssel működjék; de eltekintve attól, hogy az ily fokozott működést az ügyis nem a legjobb szerkezettel bíró gépek nem lennének képesek soká kitarítani, számításba vevendő még azon működési veszteség is, mely a csőhálózatnak egyes hiányai következtében áll elő. Miután azonban a Duna jobbparti vízszükséglet maximuma egyelőre csak naponkénti 5000 köbmétert tesz ki, így a két gépnek együttes működése ritkán haladhatja meg a naponkénti 6 órát, s így az egyik gép a másiknak tulajdonképp csak tartalékul szolgál. A gépházban ugyan hely hagyatott egy harmadik gépnek felállítására, de az egyelőre beszerezve nem lett. Az I. számú szivattyútelepen 3 gőzkazán helyeztetett el, melynek mindegyike 58 négyszögméter fűtő felülettel bír. A gőz 5 légsúlynyomás alatt fejlesztetik. Rendesen csak két kazán működik egy időben, a harmadik tartalékul szolgál. A kazánházban elhelyeztettek még a tápvíznek előmelegítésére és a gőznek szárítására, illetőleg feszítő erejének fokozására szolgáló készülékek is. A kazánházzal kapcsolatban épült a földalatti kőszénraktár. Eredetileg a kazánháznak belsejében egy műhely és szertár volt elhelyezve, de ezt az 188²/₃. évi télen beállott magas vízállás következtében benyomult víz nagy mértékben megrongálta úgy, hogy azt el kellett távolítani.

A szivattyútelep udvara a Duna szempontja felett 10 mtr felszínre van helyezve. A talaj, melyre az összes építmények fektettek, iszap és helyenként kékes agyag, mely felett 300 éves szemétdomb volt, alatta pedig a vastag kavicsréteg fekszik. Az egész talaj számos a hegyről lefolyó vizerektől van áthatva, melyeknek vizei az alapzatot körülfolják, magasabb dunavíz állásánál pedig a telepnek és építményeknek belsejébe annál is könnyebben benyomulnak, mivel az egész gép- és kázelház nem egy összefüggő beton, hanem szaggatott ágyazatra lett fektetve.

A szivókútnak és gyűléstörnek fertőztetés elleni biztosítás céljából eredetileg egy csatorna volt tervezve, mely az utca felületén lefolyó mocsokvizet az evező-utcán át levezette volna, de ez elhagyatott, mert az időközben kiépített ujlaki főgyűjtő egyelőre fölöslegessé tette.

A telep saját területén lecsapoló csatornákkal lön ellátva, melyek közvetlenül a Dunába torkolnak. A II. számú szivattyútelep az I. kerületi (Krisztinaváros) kék golyó-utca végén és a svábhegyi út mellett vagyon elhelyezve, fekszine átlag + 55 mtr a Duna szempontja felett.

Ezen telepen egy gőzgép állítottatott fel, mely szintúgy, mint a két gőzkázelán és többi gőzfejlesztő készülékek, az I. állomáson levőkkel egyenlő, csak a szivattyúk alakja lett némiképp módosítva, miután ezen szivattyúk nem fognak mint az I. telepbeliek közösen működni. A II. szivattyútelepen helyezettett el a II. vízmedence is, egy lakház és kőszénraktárral együtt.

A vízmedencék.

Hogy a vízkiszolgáltatás biztosítva legyen, hét vízgyűjtő medence helyezettett el az egész területnek egyes pontjain. A főmedence, mely arra van hivatva szolgálni, hogy az összes bel- és kültelkek ellátására szükséges vízmennyiség rajta átfolyjon, a József-hegyen (Szemlőhegy) vagyon elhelyezve. Talpmagassága + 58 mtr a Duna szempontja felett. Kőbirtalma 5000 köbméter, hosszúsága 56·26 méter, szélessége 28·75 méter, vízmélysége 4 mtr. A II. medence a mint említve volt, a II. szivattyútelepen van elhelyezve. Talpmagassága + 50 a Duna szempontja felett. Hosszúsága 57·92 mtr, szélessége 26·96 mtr, vízmélysége 4 mtr, kőbirtalma 4514 köbméter. A III. medence a szervita kunyhó közelében áll. Talpmagassága + 103 mtr, hossza 40·34 mtr, szélessége 15·68 mtr, vízmélység 4 mtr, kőbirtalma 1530 köbméter. A IV. medence a lipótmezei tébolyda közelében fekszik, talpmagassága + 146 mtr, hosszúsága 22·20 mtr, szélessége 20·00 mtr, vízmélysége 4·00 mtr, tartalma 1000 köbméter. Az V. medence a Szép Juhászné közelében fekszik. Talpmagassága + 252, hosszúsága 17·48, szélessége 8·16, vízmélysége 4 mtr, tartalma 240 köbméter. A VI. medence a svábhegyi templom közelében helyezettett el. Talpmagassága + 277·5, hosszúsága 21·00, szélessége 7·50, vízmélysége 4 mtr, tartalma 400 köbméter. A VII. medence az Eötvös-nyaralón túli magaslaton fekszik; talpmagassága + 356, hossza 21·64 m., szélessége 13·12 m., vízmélye 4 méter, tartalma 600 köbméter.

Az I., II., III. és IV. medencze két, egymástól vastag fal által elkülönített részből áll, melyek mindegyike szükség szerint üríthető a másik működésének akadályoztatása nélkül. Az összes medenczék belsejükben több rekeszre vannak osztva, melyeken át a víz kénytelen a be- és kiömlési pontok közt keringeni, továbbá minden medencze önműködő úszó zárkészülékkel van ellátva, mely a felesleg vizet levezető csővel együtt a medencze túlterhelését gátolja. Mindegyik medencze egy fedezett beszálló aknával és szelelő nyílásokkal van ellátva. A vízmedenczék mind a földbe süllyesztve építvék, csak a boltozatok állanak ki a természetes talajból, és földtöltéssel vannak befedve.

Az I. számú medencze a 30 méter vagy ennél kisebb magasságban fekvő beltelki területének ellátására szolgál. Miután a beltelkek szélei több helyen a 30 m. magasságon felül fekszenek, ezek a svábhegyi medenczéből vagy éppen nem, vagy csak hiányosan kaphatnak vizet, ugyan ez mondható a beltelkekhez csatlakozó külterelki területnek egy része tekintetében is.

Ez mindenestre hiány, mely onnan ered, hogy a tervezésnél a városnak növekedése tekintetbe nem vétetett.

A II. medencze eredetileg csak gyűlmedencze volna, melyből a vizet a felsőbb medenczékbe kellene emelni, tényleg azonban ez is ellátási medenczéül szolgál, mert a nyomcső, mely az I. és II-ik medenczét összeköti, egyúttal elosztási cső is. A III. medencze a várbeli és tabáni magaslati területnek ellátására szolgál, elégtelen magassága következtében szintén nem képes a szt Gellért hegyen fekvő telkeket biztosan ellátni, sem pedig a várbeli magasabb házak tetejét elérni, miután ezek vagy magasabban, vagy pedig közel ugyanazon felszínen fekszenek, mint a medencze. A IV. medencze a lipót-völgyi területnek ellátására szolgál, de alacsony fekvésénél fogva alig képes a vizet az országos tébolyda-épületnek tetőzete alá hajtani, hol már nyomás nélkül foly ki. Az V. medencze a Lipótvölgy és Zúgliget közti alsóbb területet látja el, de a „szép Juhászné“ című telket csak részben és nyomás nélkül képes ellátni. — A VI. és VII. medencze az Istenhegy és Zúgliget most nyaralókkal beépített területét látja el vízzel, de itt is egyes magasabb fekvésű nyaralók és telkek vagy éppen nem, vagy csak igen hiányos módon láthatók el vízzel.

A csőhálózat.

A főszivattyú-telepből két főnyomcső indul ki, melyeknek átmérője 500 millimeter; e két nyomcső a Józsefhegyi vízmedenczébe vezeti fel a vizet, honnét ez — az eredeti tervezet szerint — egy külön csövön át, önsúlyánál fogva a II. medenczébe és egyúttal a 30 méteren alul fekvő területre volna vezetendő, de miután a Józsefhegyi medenczéhez vezető úton egyelőre három csövet fektetni nem volt lehetséges, így az átvezető és elosztási cső nem a medenczében veszi kezdetét, hanem az egyik nyomcsőből ágaz el az ürömi utcánál. Az elrendezés tulajdonkép azért történt így, mert az önsúly által az I. medenczéből a II-ikba való vízátzállás a cső átmérője és

a medenceze magasságából eredő nyomástól függvén, az igen korlátolt és így megtörténhetett volna az, hogy az I-ső medenczéből kevesebb jutna a II-ikba, mint a mennyi a többi magasabb fekvésű medenczéknek ellátására szükséges, ennél fogva kívánatos volt a II. medenczének gyorsabb töltését az I. medenczének elkerülésével közvetlenül a szivattyútelepből eszközölhetni. A főnyomcsőből elágazó cső, melynek átmérője szintén 500 mm. a II. számú medenczében végződik, útközben az alsóbb beltelkeknek szolgál elosztási csőül; — az ezen elosztási csőhöz kötött csőhálózat, az úgynevezett keringési rendszer szerint van fektetve, t. i. hogy minden cső más cső által a főcsőhöz ismét visszatér, és így a területnek minden pontjára a víz két irányból vezethető. A főnyomcsőből a Lajos-utca tájékán egy 300 mm. elosztási cső ágazik el, mely az ujlaki és ó-budai területnek ellátására szolgál; ezen területen a csőhálózat majdnem kizárólagosan az úgynevezett sugár-rendszer szerint vagyon fektetve, azaz a csövek nem térnek vissza a főcsőhöz és így minden egyes pont csak egy irányból látható el vízzel. A II. számú szivattyútelepből három nyomcső ágazik ki, melynek egyike 250 mm átmérővel a III. számú medenczéhez, másika 300 mm átmérővel a IV. és V. számú medenczéhez (lipótvölgyi és „szép Juhásznő“) harmadika 200 mm. átmérővel pedig a VI. és VII. (Istenhegyi magaslatok) medenczéhez vezet. A II. medenczéből a III. medenczéhez vezető cső kizárólagosan csak nyomcső, miután ezen medenczéből egy külön elosztási cső jön le, a várban és a szt. Gellérthegyi magaslatokon fektetett csőhálózatnak ellátása céljából. A többi nyomcsövek egyúttal elosztási csövekkül is szolgálnak. A VI. medenczéből (svábhegyi) azonban egy elkülönített csőhálózat is ágazik el, mely az Istenhegy keleti oldalát és a fáczánig terjedő útvonalon fekvő telkeket látja el. Az egész kültelki elosztási és vízszolgáltató csőhálózat kizárólagosan a sugár-rendszer szerint van fektetve. A magasabb vízmedenczék és az azokból elágazó csőhálózatnak egyes pontjai közt a magassági különbség igen nagy lévén, szükséges volt az okozott túlságos nyomásnak mérséklése céljából egyes pontokon reductió szelepeket beiktatni, ezeknek összes száma kilencz.

A beltelki alsóbb vízellátási csőhálózat összes hossza 45 kilométer, 60 zárcsappal, 340 tűzcsappal és 51 nyilvános kúttal.

A beltelki felsőbb ellátási csőhálózat hossza 27 kilométer 56 zárcsappal, 69 tűzcsappal, 17 sétányöntöző csappal és 45 nyilvános kúttal.

A Lipótmező, Ferenczdomb, Virányos és „szép Juhásznő“ területek csőhálózatának összes hossza 12 kilométer, 10 zárcsappal két nyomásszabályozó szeleppel és egy csapó szeleppel.

A legfelsőbb ellátási terület csőhálózatának összes hossza 11 kilométer, két reductió-szeleppel és két csapó szeleppel.

Ezen elrendezés szerint az I. medence közvetlenül az I. szivattyútelepből, a II. medence részint közvetlenül ugyanazon telepből, részint az I. medenczéből töltetik vízzel, a III. medence önállóan a II. szivattyútelepből a IV. és V. medence egy közös de a többi csőhálózattól elkülönített nyomcsővel és a VI. és VII. medence szintén egy hasonló nyomcsővel töltetik vízzel.

Mellékművek.

A mellékművek, melyek a főművek kiegészítését képezik, a következőkből állanak: három őrház, melynek egyike a Józsefhegyi, másika pedig a svábhegyi medence mellett, harmadika pedig a Lipótmezőbe vezető nyomcső mellett helyeztetett el.

A medenczék az illető szivattyú telepekkel villamos nyomjelzőkkel vannak összekötve, melyek a medenczében létező vízállást és annak változását jelzik. Továbbá a szivattyú állomások és őrházak a vízmű igazgatóság a pesti oldalon levő hivatalával vannak telephon nyomjelzőkkel összekötve.

A Dunapart mellett elhelyezett szivókút és gyűlcső feletti terület az áradások és jégzajlások ellen, védtöltéssel lett biztosítva.

A II. számú szivattyú telep belsejében egy út építettett, mely a kékgolyó-utczából a gép- és kazánház melletti kőszénraktárig vezet,

A kivitel módja.

Az építmények kivitele részint vállalat útján, részint házilagosan történt. — Egyáltalában mondható, hogy a kivitel műszaki tekintetben kifogástalanul történt.

A csőhálózat fektetése kizárólag házilagosan eszközöltetett, a vízmű igazgatóság rendes csőfektetési személyzete által és a legnagyobb dicséretet érdemli.

Előirányzott költség.

A költség a következőkből áll:

Az eredeti költségvetés szerint	1,720.000	frt.
Az ó-budai csőhálózat fejében utóbb engedélyezett összeg	110.700	„
Utólagosan csőhálózat kiterjesztésére engedélyezett	20.000	„
Összesen	<u>1,853.400</u>	„

Azonban a tényleg felmerült költség a következő volt:

Téyleges kiadások.

Csőhálózat és nyilvános kutak	frt	929.286.03
Gyűlcső és szivókra	„	164.090.68
I. és II. szivattyú állomás	„	303.408.57
Gőzgépek és szivattyúk	„	221.919.00
Medenczék és őrházak	„	237.239.39
Távirdák berendezése	„	22.000.00
Építés vezetőség	„	55.147.68
Vegyes kiadások	„	31.586.77
Összes költség	frt	<u>2,064.678.12</u>

Ennélfogva az eredeti költségvetés 211.288 frt 12 krral lett túlhaladva.

Ezen több költség, mind a mellett, hogy tényleg a műnek egyik főrésze csak részben lett kiépítve, mégis indokolást talál abban, hogy számos munkák az eredeti tervben és költségvetésben, felvéve nem voltak, így például az árviz elleni összes védművek stb. Indokolva van továbbá azáltal, hogy az építmények költségvetéseiben az egységáruk oly csekélyre voltak felvéve, hogy azok mellett az illető műveket létesíteni előreláthatólag lehetetlen volt. Minden túlkiadás daczára mondhatni azonban, hogy a műre fordított költség nem túlságos. — E helyütt meg kell említeni, hogy a kiadások még most sem szüntek meg, a mennyiben főleg a csőhálózatnak kiegészítése céljából az első öt vagy hat év alatt évenként átlagosan 40—50.000 frt fog szükségeltetni.

Nem mondhatjuk, hogy a jobbparti vízmű minden tekintetben a lehető legjobb volna, mert vannak hiányai is, melyek annál inkább volnának kifogásolhatók, mivel túlnyomó nagy részben elkerülhetők lettek volna; de ezek mellett is kétségen felül álló tény, miszerint annak létesítése igen üdvös hatással volt ezen városrész jóllétének fokozására, különösen egészségi szempontból. Bizonyos, hogy a legfőbb cél, a lakosságnak jó vízzel ellátása, eléretett, legalább az eddigi tapasztalat szerint, a székértők a budai vízmű vizét kifogástalan jó minőségűnek találván.

A jobbparti város részben az általános tervzetben foglaltakon felül a következő csőfektetések engedélyeztettek, u. m.:

az I. ker. fehérvári út mentén a Lagymányos alsóbb részeinek ellátása céljából ;

a II. ker. kis Rókus utcában ;

a II. ker. vizivárosi temetőbe vezető csővezet. Ezeken kívül kiterjesztetett a csőhálózat az I. ker. Istenhegy és Orbánhegy számos pontjára.

A vízvezeték vizének használatáért Budán, ép úgy mint Pesten piécenként 1 frt 50 krt és mulató kertekért □ ölenként 10 krnyi díj fizetendő, s külömbség csupán ott van, hogy míg a balparton csak a vízvezetékekkel berendezett ingatlanok után szedetik díj, addig Budán minden beltelki ingatlan vízdíj alá esik, tekintet nélkül arra, össze van-e kötve a vízvezetékekkel vagy nem. Az érintett külömbség abban találja indokát, hogy Budán igen sok apró ház van, melyeket vízvezetékekkel berendezni az illető tulajdonosok bizonynyára nem találnák érdemesnek. Hogy azonban a vízvezeteki vállalatra ebből származható hátrányok elkerültessenek, s hogy másrészt a lakosság mindenesetre használhassa a vízvezeteki vizet, e kettős cél az által mutatkozott elérhetőnek, ha egyfelől a vízdíj a mondott értelemben általánosan kötelezővé tételik, másrészt azonban a vízvezeték is, a lakosságra megfelelő pontokon nyilvános közutak felállításával könnyen hozzáférhetővé és használhatóvá tételik.

A főváros a budai kültelki vízvezetékét pénzügyileg a beltelkitől különválasztva óhajtván kezelni, a kültelkekre külön vízdíjsszabályzatot alkotott s miután a kültelki vízvezetéknek úgy előállítására mint üzeme is a beltelkinél tetemesen több költséggel jár, a vízdíjat a kültelkekre nézve a közönséges tételek kétszeresében kívánta megállapítani. Az erre vonatkozó szabályzatot jóváhagyás előtt a nagyméltó-

ságú m. kir. belügyminister ur véleményezés végett velünk közölvén, a magunk részéről mindenekelőtt kifogásoltuk, hogy a két vízvezeték a jövedelem szempontjából külön választassék, mit elfogadhatólag indokolni nem is lehetne; de különösen szót emeltünk az egész szabályzatot végig vonuló azon czélat ellen, hogy a vízdíjak az okozott költségek szigorú arányában szabassanak meg, mert a vízvezeték sokkal fontosabb közegészségi intézmény, semhogy a díjtételek megállapításául egyedül a vízvezeték költségei vétethetnének mérvadóul, első helyen lévén figyelembe veendők azon czélok és érdekek is, melyeknek valósítása és kielégítése végett a vízmű egyáltalán létesítettett. A vízműben a főváros nem akarhatott magának jövedelmi forrást teremteni, hanem igenis akarnia kellett a közegészség követelményeit és polgárainak érdekeit e részben kielégíteni, ha másként nem lehet, áldozat árán is. Ennélfogva ha bizonyos mértékig igazolt is a törekvés, hogy a vízvezeték költségei a fővárosnak megtérüljenek, ámde e törekvésnek határt kell hogy szabjon ama másik, sokkal fontosabb érdek, hogy t. i. a vízvezeték általános használata mindenkire nézve könnyűszerrel lehetővé tétessék, a mi a tervezett kétszeres díjtételek mellett a budai kültelkeken semmikép nem történt volna. Ennek közelebbi okadatolására elegendő arra utalnunk, hogy a kérdéses díjtételek mellett csak egy közép nagyságú telek és épület után már százakra menne az évenként fizetendő vízdíj. Arra pedig, hogy évenként csak a vízért fizessen ily nagy összeget, a ki csak kikerülhetlenül nem szorult a vízvezetékre, bizonyára senki magát elhatározni nem fogná s így a szándékba vett magas díjnak az volna következménye, hogy kiki úgy gondoskodnék vízszükségletének ellátásáról, mint azt ennek előtte tette. Ez pedig kárára volna a közegészségnek és vállalatnak egyaránt.

A mondottak mellett nem csekély fontosságú érdek az is, hogy a szabadban, a villákban való lakhatás lehetőleg előmozdítottassék. Az erre szolgáló módok között pedig első helyen áll az, hogy a jó víz, mint elsőrendű életszükséglet, kényelmes nyérése csekély áldozat ellenében biztosítottassék.

Ezek alapján javasoltuk a nagyméltóságú m. kir. belügyminister úrnak, hogy a főváros által megállapított díjtételek, s ezekkel együtt a kulcs is felére leszállítottassanak, illetőleg a beltelkekre piécenként 1 frt 50 krban, mulatókertek után pedig □ ölenként 10 krban megszabott évi díj a kültelkekre is alkalmaztassék, annál inkább, mert igazságtalan is volna, hogy jóllehet a kültelkeken a vízvezeték csak a nyári hónapokon által használtatik, ennek daczára a díj mégis kétszer oly magas legyen, mint a beltelkeken.

Ellene szólunk továbbá a szóban forgó vízdíjszabályzat büntető szabványainak is. Ezek szerint ugyanis a vízpazarlás, vagy mint abban mondatott „vítétkozlás“ birsággal lett volna sújtandó. A kültelkeken azonban, hol a vízmérő általánosan kötelezőleg van behozva, vízpazarlásról alig lehet szó, s ha mégis előfordulna, gondoskodva van az óra által constatált többletnek utólagos megtérítéséről; oly intézkedés, mely a takarékoság biztosítására a büntetéssel való fenyegetés nélkül is tökéletesen elegendő, s ha valaki e mellett is túlterjeszkedik a víz használatában, kétségtelenül többre volt szüksége, mely nagyobb vízszükséglet kiegészítéséről őt nemcsak vissza-

tartani nem szabad, de magának a vízműnek is érdekében áll, hogy kiki minél többet fogyaszson, és ennek folytán minél többet fizessen.

A büntetést tehát az érintett esetben elejtendőnek, s a büntetés jogát nem — mint a szabályzat czélozza — a vízvezetési igazgatóság, hanem a fővárosi tanács hatáskörébe utalandónak véleményeztük.

Ez alkalommal javaslatunkat kiterjesztettük arra is, hogy a mennyiben az egynek veendő kül- és beltelki vízvezeték jövedelme a befektetett tőke kamatait, törlesztési részleteit és az üzemi költségeket meghaladná, ez esetben a díjjak aránylagosan leszállíttassanak.

A balparti végleges vízmű ügyében határozó fordulat a múlt évben sem állott be. Annak érdekében a fővároshoz intézett számos sürgetéseinkre vett jelentésből azt látjuk, hogy a főváros a vízellátásnál fennforgó kétségkívül igen nagy bajokon egyelőre a budai vízmű vizének átvezetésével kíván segíteni. Erre nézve azonban konkrét javaslat nem lévén elénk terjesztve, arról bővebbet nem mondhatunk.

Az 1882-ben engedélyezett csőfektetések közül a múlt évben kerültek végrehajtás alá a következő utcák vezetékai és ugyan:

- a VI. kerület Eötvös-utcza egy részének
- a VIII. ker. Maria-Terézia-tér és
- a IX. ker. Tüzoltó-utcza és Csepelrakpart vízvezetéke.

A múlt évben engedélyezett és végrehajtatott a csőfektetés az V. ker. nádor-utczában (az új épülethez)

- a VI. ker. Bajza-utczában
- a VII. ker. Stefánia úton

a VIII. ker. Mátyás-tér, Erdélyi-utcza, külső kerepesi út, Teleky-tér, Losonczy-utczában és nap-utczában.

Ezen csőfektetés összes hossza 3503 f. mtr. Hozzá tartozik 6 zárcsap, 40 öntöző- és tűzcsap.

A VI. VII. VIII. és IX. kerületben, összesen 14 utczában a szegényebb sorsú lakosok számára 15 nyilvános kút lett felállítva.

Az 1884-re elhalasztott munkálatok a következők:

- a VI. ker. városi fanövelde körüli csőfektetés
- a VI. ker. külső vácsi út,
- a VI. ker. Hunyady-tér,
- a VI. ker. Delibáb-utcza,
- a VIII. ker. Mátyás-tér,
- a IX. ker. Mester-utcza,
- a IX. ker. Ranolder-utcza, és a X. ker. Kápolna-utcza csőfektetése.

Magán csőfektetések.

Magán vízvezeték létesítése engedélyeztetett: a
II. ker. Zsigmond-utczában a Pollák-féle gyárhoz,
a X. ker. Todoresku-féle malom és sertés állások közti csőfektetés,
a II. ker. Ganz-féle gyárból a sűrítő vizeknek a Dunába vezetése czéljából
egy cső lefektetése engedélyeztetett a koronahegy-utca és Pálffy-téren át a Margit-
rakpartig. Végre engedélyeztetett
a IX. ker. soroksári út melletti Rieger-féle gyár vizeinek levezetésére szolgáló csőfektetés.

Útépités, kövezés és burkolás.

Ezen rovat alatt mindenekelőtt arról kívánunk megemlékezni, hogy Ő csász. és kir. apostoli Felsége a várbeli királyi palotának kibővítését legkegyelmesebben elhatározván, szüksége állt elő azon út kiépítésének, mely a tabáni szarvastértől kiindulva, a fehérvári kapun át a várba, egyik ága pedig épen a palota lábához fog vezetni s mely a szarvas-térről jelenleg a várba vezető feljártól lesz hivatva pótolni.

A palota-építési bizottság megkeresése folytán örömmel határoztuk el tehát az előmunkálatok megindítását s ennek kapcsán jelezzük, mikép a szükséges mérnöki felvételek még a mult évben befejeztetvén, az út tervének és költségvetésének készítése munkába vétetett.

Az útépitések közül külön is figyelmet érdemelnek továbbá a jobbparti magaslatok utai és a városligeti Stefánia-út. Az előbbiek közül a Zúgligetbe vezető út elkészült, a többiek pedig folytatólag fognak kiépítettetni. A hegyi utaknak egymás közt czélszerű összeköttetése tekintetében a tanulmányozások folynak, s befejezésük mielőbb várható. Ez alkalommal az egész vidék szabályozási terve felülvizsgáltatik, s különös figyelem fordítottatik arra, hogy a főváros kies fekvésű hegyvidéke a kényelem minden igényének megfelelő közlekedési utakkal láttassék el.

A városligeti Stefánia-út folytatólagos kiépítését szorgalmazásunkra a főváros elhatározván, erre nézve tervet mutatott be, egyúttal pedig hozzájárulásunkat kívánta a költségekhez, főleg mert mi voltunk az út továbbépítésének kezdeményezői. A tervet elfogadtuk, de a kérelmet ez alapon természetesen nem teljesíthettük.

Miután mégis az 1885. évi országos kiállítás, melyhez ez útvonal van hivatva a forgalmat közvetíteni, az út továbbépítését halaszthatlanná tette, a főváros pedig megállapított évi költségvetése keretén belül a szükséges pénzüsszeggel nem rendelkezett: ennél fogva — egyedül az országos kiállítás előmozdítása céljából, következőleg azon feltétel mellett, ha az út 1884. év végeig teljesen kiépítettetik, az ezzel kapcsolatos költségekre magunk részéről 13000 frtot szavaztunk meg.

A Stefánia-út ennek folytán egész a víztoronyig, vagyis végpontjáig még ez évben kiépítettetik.

A mondottakon kívül még a következő utak építését említhetjük fel, úgymint:

a X. ker. jászberényi-út, melynek terve még 1882-ben lőn megállapítva, továbbá

a VI. ker. Gizella-út, nádorszigeti utak, városligeti nagy körönd útjai és a nagy vendéglő környékének útjai,

a VIII. ker. Hajtsár-út építése 1884-re halasztatott, az

I. ker. szt. Gellérthegy déli oldalán fekvő út, a Mártonhegyi út s győri útnak áthelyezése és kiépítése a vörös kereszt-egyleti telep körül,

a VIII. ker. csömöri-út folytatása,

a X. ker. maglódi és felső-jászberényi út folytatása. Az 1883-ban kiépült külterki utak összes hosszúsága 4699.5 folyó méter, macadam területe 34042 négyszögméter, kockakövezése 718.8 négyszögméter és terméskő-burkolata 7096.9 négyszögméter. Ezekon kívül a gyalogutak 9171 méter hosszúságban szegélylyel látattak el.

A beltelkeken köveztettek és burkoltattak a következő utcák és terek, úgymint:

Az I. ker. disztér, tárnok-utcza és úri-utcza (nagyobbrészt aszfalt járdafektetés).

a VII. ker. munkás-utcza, Rottenbiller-utcza gyalogútja,

a VIII. ker. Magdolna-utcza, homok-utcza, kálvária-utcza, Illés-utcza, Dugonics-utcza, Teleki-tér folyóka kövezése, Szerdahelyi-utcza, Erdélyi-utcza és Mátyás-tér.

A most említett utcák és terek még 1882-ből maradtak hátra, úgyszintén a VIII. ker. köris- örmvölgy- és sárkány-utczák burkolása is, mely utóbbiakban a burkolat maig sem készítettett el.

1883-ban engedélyeztetett, végre is hajtatott

az I. ker. kard-utcza,

a II. ker. török-utcza,

a IV. ker. kigyó-utcza (keramit),

a VI. ker. felső erdősor és Bajza-utcza,

a VII. ker. Kemnitzer-utcza,

a VIII. ker. stáció-utcza külső része és

a IX. ker. soroksári-utcza külső részének burkolása.

1884-ik évre maradt:

az I. ker. Czakó-utcza és fehér sastér rendezése,

a II. ker. iskola-utcza, csalogány-utcza, tudor-utcza, kút-utcza, Zsigmond-utcza hid feljárók, valamint az Ilona-utcza burkolása,

a VI. ker. operaház környékének rendezése, Podmaniczky-utcza rendezése és kiépítése,

A VII. ker. Izabella-utcza folytatása,
 a VIII. ker. új vásártéri utak rendezése és a Ludoviczeum-utcza kövezése,
 a IX. ker. Csepelrakpart kövezése,
 a X. ker. sertésállások közti utcák kiépítése.

Az összes beltelki utcákon és tereken eszközölt munkák a következőkből állanak:

Gránit szegélykő a járdák mellett	2312.20	f. m.
Trachit " " " "	14163.20	" "
Asphalt-járda — — — —	8116.40	□-méter
Kőjárda — — — —	24089.40	"
Gránit kocsuiút (koczka) — —	9229.50	"
Trachyt kocsuiút (koczka) — —	14184.80	"
Terméskő-kocsuiút — — —	29910.10	"
Macadam " — — —	11953.20	"
Keramit " — — —	852.30	"
Átkövezések — — — —	28264.40	"
Kövezet-javítások — — —	71354.00	"

Ezen nemben előfordult ügyek közül megérintjük még a következőket:

Az akadémia előtti térnek rendezése, mely csak ideiglenes lesz, mert ám-
 bár ezen tér és a Rudolf-rakpart tekintetében a végleges terv már meg van álla-
 pítva, az mindeddig keresztülvihető nem volt.

Elhatározott, hogy a VIII. ker. akácza-utczában többféle asphalt-burko-
 lattal kísérlet tétessék. A kivitel 1884-re lőn elhalasztva.

A VIII. ker. nap-utcza folytatása az illető telektulajdonos költségén ki-
 építettett.

A Ferencz József-rakpart még 1872-ben fektetett asphalt comprimé burko-
 lata a fővárossal létrejött megállapodás szerint fokozatosan asphalt couléval fog
 kicseréltetni.

A VI. ker. Eötvös-utczában több hazai kőbányából nyerendő anyagból ké-
 szítendő próbaburkolat létesítése engedélyezettett.

Jelentésünk ezen részének befejezéseül meg kell jegyeznünk, hogy az útépi-
 tés és burkolás minősége évről évre örvendetesen javul.

VII.

Telephon és távirda.

A telephon nyomjelző miként való elhelyezésére nézve alkotandó szabályzat ügyében működő vegyes bizottmány, mielőtt tervezetének kidolgozásához fogott volna, esetleges használat végett megismerni kívánta a külföldi nagy városok hasonló intézkedéseit is, ezek tanulmányozása alkalmával azonban arról volt kénytelen meggyőződni, hogy a külföldön még az is eldöntetlen kérdést képez, vajjon jogosítva van-e a helyi hatóság a huzaloknak nyílt utcán vezetését megtiltani, a mi pedig nálunk már régi meghaladott álláspont, s habár az említett bizottság munkálatával még el nem készülhetvén, a célbavett rendszabályok megalkotva nincsenek, mégis az esetenként megállapított elvek alkalmazása már is elegendő megnyugvást ad arra nézve, hogy a telephonsodronyok rövid idő múlva kizárólag a háztetőkön fognak vezetetni s azokról az utcák — mint kívánatos — meg lesznek szabadítva.

A most kifejezett elvtől, hogy t. i. telephonhuzalok ne a nyílt utcán vezettessenek, a mult esztendőben kénytelenek voltunk ugyan egy ízben eltérni s közérdekből — más mód hiányában kivételesen megengedni, hogy a fővárosi rendőrség számára elkülönítve létesítendő telephon-hálózat két sodronya a sugárúton az Eötvös utca irányában átvezettethessék, de — mint minden más esetben is — megfelelő kikötés által biztosítottuk azt, hogy a mennyiben később lehetőség nyílnék a sodronyok előnyösebb elhelyezésére, ezek a hatóság kívánata szerint legott áthelyztessenek.

A rendőrség telephon-hálózatán kívül még a következő új telephon-vonalok engedélyeztettek, u. m.:

a teherpálya-udvar és a ferenczvárosi vasútállomás közötti, továbbá a gyepmesteri telephez vezető és más kisebb vonalak.

Megjegyzendő, hogy a József téren, valamint az Erzsébet téren az eddigi faoszlopok díszes vasoszlopokkal lettek kicserélve.

A telephon-huzalok összesített hosszúsága 1883. év végéig tészen 169.820 mtrt. Ebből 83.220 mtr. már a háztetőkön van elhelyezve, míg a többi a házak homlokzataihoz és oszlopokhoz van erősítve.

A telephon huzalok egyik csoportja a fürdő utczai főállomástól a bécsi és koronaherczeg utczák irányában egész a lövész utczai másodállomásig terjed; a másik csoport az Erzsébet téren ágazik el és a város délkeleti részeibe vezet. Azon utczák száma, melyekben telephon nyomjelzők vannak 92-re rúg.

A telephon használatának ama nagymérvű terjedése örvendetesen jelzi az ipar és kereskedelem emelkedését. Főleg ezek érdekeire van a hatóság tekintettel, midőn a nyomjelzők felállítását szigorú rendszabályokkal nem korlátozza, sőt inkább a lehetőségig előmozdítja, s ennek a kisebb érdekeket alárendeli.

Magán telephon-vezeték engedélyeztetett:

1. Groszmann gazdasági gépgyárosnak, V. ker., váczi-úti irodája és külső váczi-úti gyártelepe között;
2. A Schlick-féle vasöntöde és gépgyár r. társaságnak, ugyancsak az imént említett útvonalon.
3. A Ganz és társa vasöntöde r. társaságnak a II. ker. Ganz utczában; és
4. A közúti vaspálya számára a nemzeti színház előtti kitérőtől a muzeum körútig villamos jelzőnek a föld alatt vezetésére a kocsiforgalom szabályozása érdekében.

A m. kir. távirdának nyomjelző iránya az ó-budai területen változást szenvedén, a huzaloknak más irányban vezetésére az engedély a bemutatott terv alapján megadatott.

VIII.

K ö z ú t i v a s p á l y a.

A közúti vaspálya vágányhálózata 1883-ban 2·9 kilométerrel nagyobbodott, miből leszámítva az új vágányok fektetése és a változtatások következtében felszedett régi vágányokat, a tényleges szaporulat 1·52 kilométert térszen.

A közúti vaspályának egész vágányhálózata 1883. év végén 70·93 kilométerre rúgott, ebből 38·75 kilométer a pálya egyszerű hosszára, a többi pedig kitérők, második vágány és kezelési vágányokra esik.

Ezeket általánosságban előrebocsátva, a közúti vaspályáról még a következőket jelenthetjük;

1. A kőbányai útról a m. kir. államvasutak pályaudvarába vezető második vágány lefektetett.

2. A külső váciúti vonalon a kitérők megnyújtattak s miután a közönség érdekében kívánatos, hogy a kitérők még inkább kiterjesztessenek, esetleg pedig változatos második vágány létesíttessék, nem mulasztottuk el a társulatot a főváros útján ez iránt megsűrgetni.

3. Az ó-budai vonalon létesítendő második vágány ügyében a társulat még a múlt évben sem mutatván be tervet, ez iránt szintén megsűrgettük.

4. A zugligeti vonalon a vágányokat a szarvas vendéglőtől a végállomásig lefektették. A második vágány lefektetése iránt újabb tárgyalások voltak és ezek során a vágány iránya és a lefektetés módozata megállapított ugyan, de a kivitel még nem történhetett meg.

5. A légszeszgyárba a köztemetőúti vágányból kiágazólag vezető szárnyvonal, mely még 1882-ben lőn engedélyezve, ezen évben épült ki.

6. A Margithídról a császárfürdő felé vezető vonalon volt kitérő áthelyezése közlekedési és biztonsági szempontból elrendeltetett és eszközöltetett.

Ezeken kívül a következő magán jellegű vonalok lettek engedélyezve, u. m.: a váciúti vonalból a Schlick-féle r. társulat ujonnan épült VI. kerületi gyárába, továbbá az újpesti határ közelében levő jute-fonó- és szövő-gyár telepére vezető szárnyvonalok.

Ezen rovat alatt fel kell még említenünk, hogy a közúti vaspálya társulat engedélyért folyamodott egy Budapestről-Soroksárig vezetendő helyi érdekű vasút létesítésére. A m. kir. közmunka- és közlekedési minister ur, tekintettel azon előnyökre, melyek ily vasútnak létesítése esetén, különösen az élelmezési viszonyok tekintetében a főváros közönségére háramolnának, hajlandónak nyilatkozott az engedélyezés feltételeinek megállapítása iránt tárgyalásba bocsátkozni.

Minthogy azonban ezen vasút építésénél sok oly helyi körülmény forog fenn, melyeket előzetesen szükséges tüzetesen ismerni és eldönteni, mindenekelőtt a tervezett vonal közigazgatási bejárása rendeltetett el.

Ennek során a kérelmező társulat által bemutatott terv vizsgálat alá vétetvén, küldötteink a vágányok elhelyezése ellen közlekedési szempontból kénytelenek voltak kifogást tenni. Az e részben felhozott indokoknál fogva a társulat új terv bemutatására lón utasítva, ez ügyben mindazáltal újabb fordulat még nem állott be.

K ö z v i l á g i t á s .

A közvilágítás a múlt évben tetemes kiterjesztést nyert, részint az által, hogy igen sok külvárosi utczában kőolajlámpák helyett légszesz-lámpák alkalmaztattak, részint pedig, hogy számos, eddig világítással nem bírt utca azzal ellátatott. Nem csekély azon utcák száma sem, melyekben a légszesz-lámpák szaporítva lettek. A főváros világítása a balparti részben általában egész kielégítő, a jobbparti városrész világításánál azonban még sok kívánni való van. Gondunk lesz reá, hogy a szükséges javítások és kiterjesztések itt is megtéssenek.

Légszesz-lámpák lettek alkalmazva:

az I. ker. mészáros-, márvány- és Győző-utczában,

a IV. ker. kigyó-utczában és egyetem-téren

a VI. ker. sugárúton, Hunyady-téren, kis János-utczában, aradi-utca, lovag-utca, Bajza-utca, és Bakony-utczában;

a VII. ker. munkás-utca és dohány-utczában,

a VIII. ker. Hunyady utca, légszesz-utca, Magdolnaút, Szerdahelyiút, Erdélyiút, német-utca, stánczió-utczában és Mária-Terézia-téren.

a IX. ker. lilium-utca, mester-utca és soroksári-utczában; összesen 186 darab, ebből 71 darab egész éjjeli lámpa.

Ezen légszesz-lámpák felállításával kapcsolatos csőfektetések összes hossza tesz 7436.40 f. métert Ezenkívül 1247 métert teszen ki azon csőfektetés, mely a régi hálózat javítása, vagy kiegészítése végett eszközöltetett.

Kőolaj-lámpák pedig a következő utcákban nyertek alkalmazást vagy szaporítást:

az I. ker. Lógody-utczában,

a II. ker. szegényház- és öntőház-utczában,

az V. ker. külső váciúton a határig,

a VI. ker. Vörösmarty-utczában és a váciúti vámház körül,

a VIII. ker. Hunyady, Madách, szeszgyár-utczában és az ujjvásártéren

a IX. ker. Tinódy, mester, ipar, és vaskapú-utczában és az új kórház körül és továbbá a kültelkeken, az arenaúton, gyarmat-utczában és a városligeti utakon.

Az 1883-ban felállított kőolajlámpák száma mindössze 107.

Rendkívüli adómentesség.

Kapcsában a budai rakpart rendkívüli adómentessége iránt 1882-ben tett s mult évi jelentésünkben közölt felterjesztésünknek, a vár érdekében a következő felirattal járultunk a m. kormány elé:

Nagyméltóságú magyar királyi Ministerelnök Úr!

Mult 1882. évi ápríl hó 27-én 1119. sz. a. kelt tiszteletteljes felterjesztésünkben az iránt esedeztünk Excellentiád előtt, miszerint az 1870. évi XLII. t. cz.-ben a sugárút és nagykörútra nézve nyújtott rendkívüli adómentességnek törvényhozás útján a főváros dunajobbparti részének a Duna partján elterülő, ott közelebről meghatározott szakaszára leendő kiterjesztése iránt kegyesen intézkedni méltóztassék.

Tekintettel azon indokokra, melyek bennünket az érintett lépésre indítottak, szükségesnek ismertük fel Buda várbeli részének érdekében is hason kérelemmel Nagyméltóságodhoz járulni, melyet kapcsában hivatkozott felterjesztésünknek van szerencsénk mély tisztelettel a következőkben támogatva előadni.

Szemben a főváros egyenletes fejlődésének követelményével, igen egyenlőtlen viszonyokra bukkanunk, melyeknek természetes folyományaként aztán a fejlődés egyenlőtlensége áll elő, kedvezőbb viszonyok mellett gyorsabb és nagyobb mérvű lévén az emelkedés, mint a kevésbé kedvező, vagy épen hátrányos körülmények között.

Miután pedig nemcsak pusztá kívánat az, hogy ifjú fővárosunk minden részében arányos lépésekben vitessék a haladás és emelkedés utain, hanem a magas törvényhozásnak egyenesen kifejezett célzata, hivatásunk érzetében nem nézhetjük közönnyel, hogy míg a balparti, pesti rész az építkezés terén is általában kielégítő eredményeket mutat fel, addig a budai részek e tekintetben is messze mögötte maradjanak a legszerényebb kívánalmaknak és igényeknek is.

Megfigyelés alá vettük tehát ennek a természeti viszonyok különféleségében rejlő okait s azon meggyőződésre jutottunk, hogy a főváros ép oly szükséges mint kívánatos egyenletes fejlődése érdekében a természet által alkotott egyenlőtleniséget minden kínálkozó módon ellensúlyozni s a természet mostohaságát az emberileg nyújtható kedvezmények által lehetőleg pótolni kell.

Az építkezések alapját virágzó vagyoni állapot, jelesül a készpénz-tőkék bőrsége, ennek rugóját pedig egy országos fővárosban első sorban az ipar és kereskedelem képezvén, igen természetes, hogy az építkezések legnagyobbára csak ezek színhelyére szorítkoznak.

Szomorú bizonyosságát adja ennek fővárosunk budai része, mely fekvésénél fogva nem lévén alkalmas az ipar és kereskedelem elhelyezkedésére, az építkezés terén sem részesül azon nagy előnyökben, melyek azokkal karöltve járnak.

S ha e mellett még szemügyre vesszük e városrész sajátos, az építkezést szerfelett megnehezítő helyzetét is, semmi kétség nem maradhat fenn arra nézve, hogy itt más mód hiányában legalább közvetve kell az építési kedvet és hajlamot előmozdítani.

Ily mód kínálkozik a rendkívüli adómentesség nyújtásában, melyet a tapasztalat már eddig is célra vezetőnek bizonyított be a pesti részen, s melyet ennél fogva a budai oldalon említett felterjesztésünkben meghatározott részére is kérünk, annál inkább, mert az itt létező kedvezőtlen viszonyok ellensúlyozása végett a Duna jobb partjára nézve az egyenesen szükségét képez, ha azt akarjuk, hogy ezen része is a fővárosnak az ország fővárosához méltóképen kiépüljön.

Nem is kétkedünk, hogy a magas kormány nem fog elzárkózni az 1871. évi XLII. t. cikkben a sugárút és nagykörútra nézve nyújtott rendkívüli adómentességnek a budai dunaparra leendő kiterjesztése elől.

Miután azonban a dunapart rendkívüli adómentessége mellett felhozott indokok még hangosabban szólnak a várbeli részek érdekében s miután ezek megfelelő beépítése szintén igen fontos és sürgős kívánalomként jelentkezik, pótlólag az iránt is bátorkodunk Excellentiádnál esedezni, miszerint az idézett törvénycikkben meghatározott rendkívüli adómentességet egyúttal a vár területére nézve is kieszközölni kegyeskedjék.

A vár jelenlegi alakjában valóban elhagyatott képet nyújt s az idegen, ki e helyet történelmi multjánál fogva, vagy az ott székelő nagyszámú kormány s más hatóságok felkeresése végett meglátogatja, lehetetlen, hogy meg ne ütközzék annak állapota felett. A szabálytalan utcákban, régi épületek között vagy szomszédságában senki sem vélné sem a királyi palotát, sem a ministeriumok s más hatóságok épületeit fellelhetni.

Úgy hisszük, hogy a mély tisztelettel elmondottak után nem igényel az további indokolást, mennyire szükséges a várban az építési kedvet felébreszteni s tette tüzelni. Mindazonáltal megemlítendőnek tartjuk még a királyi várak tervbe vett kibővítését és fejedelmi átalakítását, mely nemcsak felette kívánatos, hanem, immár nagyon sürgössé is teszi, hogy annak megfelelő környezetéről is gondoskodás történjék, mi reményeljük akként el fog éretni, ha a magánosok a rendkívüli adó-

mentesség kecsegtetésével építkezésre fognak buzdíttatni. E rendkívüli adómentesség most annál czélszerűbb lesz, mert a királyi várak érintett kibővítése és ennek szomszédságában nyilvános épületeknek célba vett emelése következtében több magán-épület is lebontandó s a megállapított szabályozás szerint a telkek újból beépítendők lesznek.

Mindezeknél fogva ismételten is kérjük Nagyméltóságodat, hogy a sugárút és nagy körútra nézve engedélyezett rendkívüli adómentességnek kiterjesztését nemcsak a budai dunapart, hanem a vár területére nézve is kegyesen kieszközölni méltóztassék, annál inkább, mert a mellett, hogy a várban az építkezés az építési anyag szállításának nagy számot tevő nehézségeinél fogva még drágább mint a jobbparti rész bármely más pontján, még a jövedelmezőség tekintetében is silányabb kilátást nyújt, amennyiben a földszinti helyiségek boltok céljára alig kerestetnek s mert a lakhelyiségek is sokkal csekélyebb keresettségnek örvendenek, mint a város egyéb részeiben, ami egyébiránt jelen viszonyok közt nem is lehet másként, mert a régi, odvas épületek nem képesek többé az építészeti fejlődésével növekedő igényeket kielégíteni, s mind a csín, mind a kényelem tekintetében nélkülözik azon előnyöket, melyek ma már minden új épületnél feltalálhatók.

Ha azonban a rendkívüli adómentesség következtében nagyobb számban fognak új épületek emeltetni, ez új lakások kétségtelenül fognak kerestetni, e keresettség pedig más háztulajdonosokat fog építkezésre késztetni s a vár komor külsejét így rövid időn tetszetős vidámság fogja felváltani.

A vár területére is kiterjesztendő rendkívüli adómentesség ügyét újból is ajánljuk ennélfogva Excellentiád és a magas kormány jó indulatába.

Kelt Budapesten, a fővárosi közmunkák tanácsa 1883. január hó 18-án tartott üléséből.

Podmaniczky Frigyes s. k.,

alelnök.

Rupp Imre, s. k.,

ministeri osztálytanácsos.

XI.

S z e m é l y i   ü g y e k.

Az 1870. évi X. törvénycikk 12. §-a értelmében a tanácsnak úgy a m. kormány által kinevezett, mint a főváros által választott tagjai közül minden harmadik évben hárman-hárman kilépnek.

A múlt évben a kilépés rendje a kormány által kinevezettek közül Harkányi Frigyes, Luczenbacher Pál és Ribáry Józsefre, a főváros által választottak közül pedig Házmán Ferencz, Pucher József és Ybl Miklóstra esett, kik azonban újból kinevezettek, illetőleg megválasztattak.

XII.

Statisztikai adatok.

A fővárosi közmunkák tanácsánál a lefolyt 1883. évben 3934, ebből a műszaki osztálynál 1345 ügyszám fordult elő.

A műszaki osztálynál előfordult számok közül vonatkozott: építési engedélyre: 636, bányanyitásra: 6, telekszabályozás, telekfelosztás, telekegyesítés és határrendezésre: 114, utczaszabályozás és beosztásra: 22, nyilvános építkezésre, u. m. csatornázás, kövezés, vízvezeték, világítás, fásítás, vízelvezetés, lejtésinelésre: 150, vegyes műszaki előterjesztések és jelentésekre: 50, felfolyamodási ügyekre: 52, belső körútra: 17, nagy körútra: 14, sugárútra: 47, telekbeváltás és kisajátításra: 27, vegyesekre, u. m. tejszarnok telep, balparti új temető, szabadság szobor, lovas lak-tanya, fő őrség lebontása, budai lövölde, Múzeum kert, szerecsen utczai házépítésre: 91, vasútra: 13, telephon és távirtda vezetékre 9 és jegyzőkönyvi kivonatokra: 96.

A fent kimutatott: 636 építkezés helyét és minőségét a következő táblás kimutatás tünteti fel:

Kerület	Új építkezés						Ráépítés				Földsz. toldal. és átalakítás	Kerítés és határfal	Még hosszab-bítás	Ideiglenes	Sertés szállás	Műhely és gyár	Raktár és fészter	Mulatóka és mulató hely	Összesen
	4 em.	3 em.	2 em.	1 em.	föld-szint	nyaraló	4 em.	3 em.	2 em.	1 em.									
I.	—	—	1	8	14	29	1	—	—	—	37	2	—	3	—	3	10	2	110
II.	—	1	1	1	6	3	—	—	—	—	9	2	1	2	—	1	—	—	27
III.	—	—	—	2	11	—	—	—	—	1	33	—	—	2	—	5	2	—	56
IV.	—	3	2	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	7
V.	—	1	3	2	7	—	—	2	2	—	5	—	1	4	—	6	1	—	34
VI.	1	9	8	10	19	3	—	—	—	2	17	1	1	2	—	7	6	2	88
VII.	—	2	4	7	27	—	—	—	—	3	13	2	—	3	—	3	8	2	74
VIII.	—	1	4	11	24	—	—	—	1	1	28	—	—	4	—	4	2	1	81
IX.	—	1	2	2	14	—	—	—	—	1	14	1	—	4	—	8	12	2	61
X.	—	—	1	6	33	—	—	—	1	—	18	2	—	3	7	13	12	2	98
Összesen	1	18	26	49	155	35	1	2	5	8	174	11	3	27	7	50	53	11	636

Kiválóbb építkezések.

A) Köz- és nyilvános építkezések.

1. Magyar kir. dalműház építése — folyamatban.
2. Mátyás templom stylszerű helyreállítása — folyamatban.
3. M. kir. államvasutak személypályaudvara — folyamatban.
4. Vallás és közokt. m. kir. minsterium belgyógyászati kóroda — folyamatban. VIII. ker., öllői út.
5. Ugyanaz: V. ker., állami reáltanoda
6. Ugyanaz: I. ker., állami tanító képezde.
7. Ugyanaz: VIII. ker., Eszterházy utca természettani intézet.
8. Ugyanaz: VIII. ker., állat- és ásványtani intézet.
9. Ugyanaz: VI. ker., festő mester- iskola.
10. Budapest főváros: IV. ker., Lipótutczai 2 em. iskola.
11. Ugyanaz: I. ker., Krisztinatéri elemi iskola.
12. Ugyanaz: II. ker., török utczai 2 em. iskola.
13. Ugyanaz: III. ker., korona utczai 1 em. iskola.
14. Ugyanaz: kerepesi- és üllőiúti vámházak.
15. Laktanya telep, a VI. ker., hajtsárúton.
16. I. pesti bölcsőde egylet, földsz. bölcsődéje, I. ker., hadnagy utca.
17. Veres kereszt egylet kórháza, I. ker., németvölgy dűlő.
18. Rabsegélyző egylet 1 em. menháza, X. ker., jászberényiút.
19. Hajléktalanok menhelye, VII. ker., Rottenbiller utca.

B) magán építkezések:

1. Aggházy Gyula 1 em. festő terem, VI. ker., epreskert utca 3. sz.
2. D. Brüll Miksa 3 em. bérház, VI. ker., sugárút 55. sz.
3. Bulyovszky Lilla 1 em. nyaraló, VI. ker., sugárút 140. sz.
4. Dr. Dezső S. 3 em. bérház, V. ker., váczi körút 50. sz.
5. Dr. Erényi Ullman S. 3 em. bérháza, VI. ker., sugárút 118.
6. Fluck Fanni 3 em. bérháza, IV. ker., Calvintér 5. sz.
7. Fischer és Sonnenberg 2 em. bérháza, VI. ker., sugárút 118.
8. Grill Lajosné 3 em. bérháza, VI. ker., Vörösmarty utca 27.
9. Grund József 3 em. bérháza, VII. ker., kerepesiút 16
10. Hübner Nándor 3 em. bérház, VI. ker., sugárút 101. 103. sz.
11. Hübner Nándor 3 em. bérháza, VI. ker., sugárút 106. sz.
12. Keller Vilmos 3 em. bérháza, VI. ker., sugárút 53. sz.
13. Lohr Antal 3 em. bérháza, VI. ker., Terézkörút 20. sz.
14. M. kir. államvasutak nyugd. intézete, VI. ker., sugárút 4. em. bérháza.
15. M. kir. államvasutak gépgyára, X. ker., kőbányaiút 10. sz.
16. Özv. Mayer, szül. Peikert Mária 2 em. bérház, VI. ker., sugárút 113.
17. Röser Miklós 3 em. lakház, IV. ker., Károly körút 22. sz.
18. Steiner Béla 1 em. nyaraló, VII. ker., sugárút 133.
19. Stern Miksa 3 em. bérház, VI. ker., gyár utca 7. sz.
20. Schweiger Gyula 1 em. nyaraló, VII. ker., Lendvay utca 10. sz.
21. Szarvasy Sándor 3 em. bérház, IV. ker., Ferencz-József rakpart 57. 58. sz.
22. Dr. Szelényi Lajos 3 em. bérház, VII. ker., kerepesiút 46. sz.
23. Gróf Zichy Rezső 3 em. bérháza, II. ker., várkert rakpart 3. 4. 5. sz.

V e g y e s e k.

I. A kazán-törvény szerint gőzkazánokat lakott helyiségekben, vagy ilyenek alatt elhelyezni nem szabad. Ujabb időben sikerült oly készülékeket előállítani, melyeknél a robbanás veszélye alig forog fenn, s ha ez mégis bekövetkeznék, komoly bajt vagy szerencsétlenséget nem okozhatna. — Ilyen készülékek: a Bellaville-féle kazánok és a Lilienthal-féle gőzfejlesztő készülék, melyek érdekében az illetők a kazán-törvény említett tiltó rendelkezésének megfelelő módosításáért folyamodtak a m. kormányhoz. Véleményezés végett a kérvény hozzánk is eljutván, azt a főváros hatóságával egyetemben tárgyalás alá vettük s miután a fentebb mondottakról meggyőződünk, azt melegen pártoltuk.

II. A várbeli régi főőrségi épület kisajátítása iránt a katonai kincstárral egyezsége jutván, azt azonnal le is bontattuk s a járdát a fehérvári kapu melletti út szélesítése végett a főváros ideiglenesen rendezte.

III. A sugárúti 141. sz. nyaralóban berendezett kávéház és vendéglőben zenelőadások szoktak tartatni a késő éjjeli órákban is, a mi számtalan panaszra adott okot a szomszédos nyaralótulajdonosok részéről Kétségtelen, hogy a nagy költséggel épített nyaralókban főleg a sugárúton a nyugalmat biztosítani szükséges. A m. kir. belügyminiszter úr ez érdekből hozzá intézett kérelmünk folytán valóban el is rendelte, hogy a sugárútnak a nyolczszögtértől a városligetig terjedő részében zenetartási engedélyek a rendőrség által ki ne adassanak, a 141. sz. villában már berendezett üzletre nézve pedig akkép intézkedett, hogy tekintettel az üzlettulajdonos bér szerződésére és befektetett költségeire, ott a szerződés tartama alatt lehet ugyan zenelőadásokat tartani, de csak esteli 11 óráig s a lármás hangszerek kizárásával.

IV. Az általános osztrák légszesztársulattal a sugárút légszeszvilágítása iránt annak idején oly értelmű szerződést kötöttünk, hogy a mennyiben a fogyasztás a szerződésben meghatározott mértéken alul maradna, a társulatnak kamatmegtérítés czimén bizonyos kulcs szerint számítandó összeget fogunk minden évben fizetni. Ez

összeg 1882-ben 1344 frtra rúgott. Ujabban a társulat a fővárossal oly szerződésre lépett, melynek értelmében már az egész sugárutat kamatbiztosítás nélkül tartoznék világítással ellátni. Erre, valamint az időközben lényegesen megváltozott viszonyokra hivatkozva, felhívtuk tehát a társulatot, hogy az említett kamatmegtérítésről a jövőre nézve mondjon le. A társulat elismerést érdemlő méltányossági érzetéről tanuskodik a készség, melylyel érintett kérésünket teljesíteni sietett.

B e f e j e z é s.

Midőn még a kezelésünk alatt levő pénzalapok 1883. évi zárszámadásait és 1884. évre szóló belkezelési költségirányzatunkat is ide csatolnók, jelentésünket azon kéressel fejezzük be, hogy a magas kormány hathatós pártfogásában bennünket továbbra is részesíteni méltóztassék.

Végül tisztelettel megjegyezzük, miszerint ezen jelentésünket mellékleteivel együtt kinyomattuk és az országgyűlés mindkét házának, valamint a főváros tanácsának is megküldöttük.

Kelt Budapesten, a fővárosi közmunkák tanácsa 1884. deczember hó 18-án tartott üléséből.

Podmaniczky Frigyes s. k.,
alelnök.

Rupp Imre, s. k.,
ministeri osztálytanácsos.

M e l l é k l e t e k .

Folyószám	B E V É T E L	Összesen	
		frt	kr
1	Közmunka váltásági adó számlán	59872	20
2	Terjedékek eladása „	16816	52
3	Kiszökelések és lábazatok „	4622	31
4	Fővárosi kisajátítási alap járulék „	21986	21
5	Házbér „	6356	54
6	Házbérkrajczár „	50	80
7	Házkezelési költség „	48	70
8	Épületi anyagok „	715	55
9	Kamat „	189	69
10	Muzeumkert fenntartási járulék „	1340	—
11	Belső körút építési költség megtérítés számlán	2198	15
12	Különleges munkálatok „ „	123	35
13	Különféle kiadás megtérítés számlán	60	—
14	Hivatal helyiségek felszerelése számlán	3	—
15	Pénztár számlán	2461	23
16	Átiratási illeték megtérítése számlán	4	81
17	Földhitelintézetnél elhelyezett s általa ismét visszafizetett cs- lekvő tőke számlán	116771	52
18	Tisztí adó „	886	75
19	Fizetési előleg „	1095	—
20	Fizetési letiltás „	826	39
21	Szolgálati díj „	680	54
22	Sugárúti alap előleg megtérítés „	124075	05
23	Többek számláján	500	—
Átvitel .		361684	31

Január 1-től 1883-ik Deczember hó 31-ig.

Folyó szám	K I A D Á S	Összesen	
		frt	kr
1	Állandó fizetések	33610	90
2	Műszaki munkások	42	—
3	Házbér	3298	29
4	Műszaki szerelvények	359	94
5	Papir és írószer	158	02
6	Nyomtatványok	460	33
7	Tűzifa	528	88
8	Világítás	70	32
9	Hivatal helyiségek tisztogatása	36	—
10	Bérek díj	107	80
11	Különféle irodai szükségletek	237	90
12	Szolgák ruházata	320	—
13	Szolgák hidbére	72	—
14	Jutalom és segély	428	80
15	Nyugdíj és nevelési pótlék	1290	—
16	Házadó	625	14
17	Házbérekrajczár	71	77
18	Házkezelési költség	97	66
19	Vízvezetési díj	32	—
20	Kéményseprési díj	1	—
21	Kamat	3949	90
22	Parkok fenntartása	700	—
23	Muzeumkert fenntartása	1757	02
24	Különleges munkálatok	577	90
25	Különféle kiadás	375	—
26	Utcza lámpa felállítási költség	3	60
27	Belső körút építési költség	1129	83
28	Terjedék eladás	1430	—
29	Kiszökelékek és lábazatok	573	79
30	Terjedékek beváltása	57786	96
31	Ügyvédi díj	361	47
32	Épületek fenntartása	427	02
33	Tűzkár díj	27	30
34	Körút építési költség megtérítés	170	51
35	Földhitelintézetnél elhelyezett cselekvő tőke	222140	43
36	Fizetési előleg	750	—
37	Nagyköruti alap-előleg megtérítés	22415	79
38	Osztrák magy. tisztviselő egylet	64	23
39	Első magy. által. tisztviselő egylet	64	23
	Átvitel	356579	23

212

Folyó szám	B E V É T E L	Összesen	
		frt	kr
	Áthozat .	361684	31
	Főösszeg	361684	31

Kelt Budapesten, 1883.

Jelen zárszámadást átvizsgál-

Budapest, 1884.

F. K. T. pénzügyi bizottsága:

Gr. Szápáry Géza, s. k.

Lukács Antal, s. k.

Folyó szám	K I A D Á S	Összesen	
		frt	kr.
	Áthozat	356579	23
40	Magyar királyi adóhivatal számlán	1569	78
41	Lipótvárosi bank „	672	43
42	Többek számlájára	500	—
	Egyenleg mint pénztári maradvány	2362	87
	<u>Főösszeg . . . . .</u>	<u>361684</u>	<u>31</u>

Deczember hó 31-én.

tuk s helyesnek találtuk.

November 27-én.

F. K. T. számvevő osztálya:

Rozmanith Ferencz, s. k.

számv. igazgató.

Zárszámadása a sugárúti, nagykörúti

1883. Január 1-től

Folyó szám	B E V É T E L	Sugárúti alap		Nagy körúti alap		Buda főúti alap	
		frt	kr	frt	kr	frt	kr
		1	Telekvételár számlán	709798	55		
2	Kamat "	86695	14	247	91		
3	Házbér "	37825	22	35388	02		
4	Házbérkrajczár "	1141	69	540	86		
5	Házkezelési költség "	1704	78	567	43		
6	Épületi anyagok "	3505	—	900	80		
7	Különféle bevétel "	6	90				
8	Hazadó megtérítés "	76	13				
9	Tűzkárdij megtérítés "	—	18				
10	Utcza terület eladása "			10425	11		
11	Földhitelintézetnél elhelyezett, s általa ismét visszafizetett cselekvő tőke számlán	579136	72	261649	90	24	—
12	Nagykörúti alapnak előleg megtérítése	50000	—				
13	Többek számláján	16104	21				
14	Sugárúti alapnak előleg megtérítése számláján			342591	39		
15	Fővárosi alap-előleg " "			22415	79		
	Főösszeg	1485994	52	664727	21	24	—

Kelt Budapesten, 1883.

Jelen zárszámadást átvizsgál-
Budapest, 1884.
F. K. T. pénz-
Gr. Szápáry Géza, s. k.

és buda-főúti alapoknak

1883. december hó 31-ig.

Folyó szám	K I A D Á S.	Sugárúti alap		Nagy-körúti alap		Buda-főúti alap	
		frt	kr	frt	kr	frt	kr
		1	Házvétélár számlán			189153	12
2	Házadó "	9583	96	5012	53		
3	Házbérkrajczár "	1347	13	759	91		
4	Házkezelési költség "	1429	37	2581	32		
5	Vízvezetési díj "	931	51	179	66		
6	Tűzkárdij "	173	54	162	32		
7	Kéménysepregetési díj "	105	50	115	50		
8	Világítás "	422	01	105	—		
9	Kutjavítási költség "	19	60	98	42		
10	Épület fenntartása "	17368	39	1523	02		
11	Sugárút fenntartás "	19657	57	—	—		
12	Sugárút tisztogatás "	3490	95	—	—		
13	Sugárúti kertész munka "	822	80	—	—		
14	Útépitési költség "	616	49	9917	95		
15	Faburkolat javítása és fenntartása "	32008	99	—	—		
16	Különféle kiadás "	1926	—	1065	05		
17	Járda fektetési járulék "	410	69	—	—		
18	Csatorna építési járulék "	89	94	—	—		
19	Kamat "	1985	03	380	66		
20	Telekvételár megtérítés "	5013	84	—	—		
21	Házbér "	746	74	—	—		
22	Földhitelintézetnél elhelyezett cselekvő tőke számlán	903013	72	401750	37		
23	Átirási illeték számlán	2395	96	1750	01		
24	Fővárosi alapnak előleg megtérítése számlán	124075	05				
25	Nagykörúti alapnak előleg megtérítése számlán	342591	39				
26	Többek számláján	15768	41	172	37		
27	Sugárúti alapnak előleg megtérítése számlán			50000	—		
28	Előmunkálatok					24	—
		1485994	52	664727	21	24	—

Deczember hó 31-én.

F. K. T. számvevő osztálya:
Rozmanith Ferencz, s. k.
 számv. igazgató.

tuk s helyesnek találtuk.
 November 27-én.
 ügyi bizottsága:
Lukács Antal, s. k.

A fővárosi közmunkák tanácsának

Tétel-szám	K I A D Á S	Egyenként			ÖSSZESEN		Czím főösszege	
		Rendes fizetés	Lakbér	Működési és személypótl.	frt	kr	frt	kr
		f o r i n t						
I. Czím.								
a) Elnökség.								
1	Báró Podmaniczky Frigyes, alelnök	4000	1500		5000	—		
2	Rupp Imre, ministeri osztálytanácsos	3000	500		3500	—		
3	Titl István, segédhivatali igazgató	1400	300		1700	—		
4	Garancsy Mihály, ministeri fogalmazó segéd	600	200		800	—		
5	Verner Ferencz, irodatiszt	600	200		800	—		
6	Egy dijnok, napi 1 frt 50 krral				547	50		
7	Egy ajtónálló	400	80		489	—		
8	Egy hivatalszolga	300	80		360	—		
b) Számvevő osztály.								
9	Rozmanith Ferencz, osztály igazgató	2000	400		2405	—		
10	Püspök János, ministeri számvizsgáló	1200	200		1400	—		
11	Egy hivatalszolga	350	60		410	—		
c) Műszaki osztály.								
12	Wohlfarth Henrik o. középt. felügyelő	2200	400	600	3200	—		
13	Schmidt Ferencz, I. osztályu ministeri főmérnök	1800	400	600	2800	—		
14	Vidéky László, II. " " "	1500	400	500	2400	—		
15	Szkalla Oszkár, I. czimz. ministeri főmérnök	1300	300	500	2100	—		
16	Eckermann Ede, I. osztályu ministeri mérnök	1300	300	400	2000	—		
17	Szilágyi Lajos, II. " " "	1100	300	300	1700	—		
18	Trautmann Ottó, királyi mérnök	1000	300	250	1550	—		
19	Tillmann József, hivatalszolga	350	60		410	—		
Összesen .					33557	50	33557	50
II. Czím.								
Műszaki munkálatok.								
							200	
III. Czím.								
Házbér.								
a) Hivatal helyiségekért évi bér					3224	—		
b) Vízvezetési díj					75	—	3299	—
Áttétel .							37056	50

Budapesten, a fővárosi közmunkák tanácsa 1883.

Podmaniczky Frigyes s. k.,
alelnök.

4118. szám.

M. E.

Ezen költségeloirányzatot a f. hó 2-án kelt ministertanácsi

Kelt Budapesten, 1884. évi

1884-ik évre szóló „belkezelési költség-előirányzata“.

Tételszám	K I A D Á S	Egyenként		Összesen	
		frt	kr	frt	kr
	Áthozat .			37056	50
	IV. Czim.				
	Iroda és kezelési költségek.				
a)	A műszaki osztályban: papir és rajzeszközökre, műszaki szerelvényekre, tervek megszerzése és lenyomatására, műszaki könyvkötő munkákra; szakművekre, térképek, apróbb tervek és minták készítésére	500	—		
b)	Írópapir és szerekre, irodai eszközökre.	200	—		
c)	Nyomtatványok és könyvkötő munkákra	700	—		
d)	Tüzipa-, kőszén-, fűtő- és fahordó bérére	600	—		
e)	Hivatalhelyiségek tisztogatására.	80	—		
f)	Világításra (légszesz-, petroleum és gyertyára)	100	—		
g)	Bérekoci díjakra	200	—		
h)	Különféle irodai szükségletekre	300	—	2680	—
	V. Czim.				
	Szolgák ruházata.				
	4 szolganak évi	80	—	320	—
	VI. Czim.				
	Szolgák hidbéreire.				
	4 szolganak egyenként havi 1 frt 50 kr.	18	—	72	—
	VII. Czim.				
	Segély és jutalmak.				
	Hivatalnokok és szolganak	—	—	450	—
	VIII. Czim.				
	Nyugdíj, kegydíj és nevelési pótlék.				
a)	Dr. Országh Sándor, nyug. ministeri tanácsosnak évi . . .	1000	—		
b)	Özv. Iby Henrikné évi nyugdíja	350	—		
c)	Özv. Zofáhl Gusztávné évi kegydíjára	200	—		
d)	kiskoru Zofáhl Ilkái (1884. augusztus 8 ig) Pál és Katalinnak egyenként évi 30 frt nevelési pótlékra	78	08	1628	08
	Főösszeg .			42206	58

évi november hó 21-én tartott üléséből.

Rupp Imre s. k.,

m. kir. ministeri osztálytanácsos.

határozat alapján 42206 frt és 58 krban jóváhagyom

január hó 8-án

(P. H.)

Tisza s. k.

V

2002

2003 JOB 1.44

